ธรรมาวุธ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ธรรมาวุธ

โดย

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ

(ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน)

วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พิมพ์ถวายท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน

เพื่อแจกเป็นธรรมทาน

ถ้าท่านผู้ใดประสงค์จะพิมพ์แจกเป็นธรรมทานท่านผู้นั้นกรุณาพิมพ์ได้ตามประสงค์โดยไม่ต้องขออนุญาตแต่อย่างใด นอกจากพิมพ์เพื่อจำหน่ายจึงขอสงวนสิทธิ์ เพราะผู้แสดงไม่ต้องการอะไรยิ่งกว่าใจที่เป็นสมบัติล้นค่ากว่าสมบัติใด ๆ ในโลก

สารบัญ

“ศาสนา คือ **คำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งสอนลงที่จุดแห่งสัจธรรมมีอยู่** คือสติปัฏฐาน ๔ ได้แก่ **กาย เวทนา จิต ธรรม, อริยสัจ ๔** ได้แก่ **ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค**

นี่เป็นที่รับรองไว้ทั้งทางดีและทางชั่ว ทางชั่ว ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ต้องมีอยู่ที่นี่ แต่การดำเนินเพื่อความดี ถ้าไม่พิจารณาความชั่วไม่รู้เรื่องของความ ชั่วแล้ว ก็เท่ากับคนเดินทางไม่รู้ทางผิด อาจจะเดินให้ผิดทางไปได้แล้วเสียเวลาเพราะฉะนั้นการชี้บอกทางทั้งทางผิดและทางถูกจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้บอกทางแก่ผู้เดินทาง

คำว่า **เครื่องมือคือธรรม** นั้นโปรดทราบว่า**ส่วนใหญ่** คือ **“สติปัฏฐาน ๔”** และ **“สัจธรรม ๔”** เป็นต้น ส่วนย่อย แต่จำเป็นทั้งในขั้นเริ่มแรกและขั้นต่อไป ได้แก่ “อานาปานสติ” หรือ “พุทโธ” เป็นต้น เป็นบทๆ ไปที่ผู้ภาวนานำมากำกับใจ แต่ละบทละบาทเรียกว่า “เครื่องมือพิสูจน์ใจ” ทั้งสิ้น

ปัญญา คือ ความสอดส่อง ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง การคิดค้นเหตุผลอรรถธรรมในแง่ต่างๆ ตามแต่จะมาสัมผัสเพื่อถอดถอนกิเลสที่ยังจมอยู่ในดวงใจให้สิ้นไปโดยลำดับภายในตัวควรยกกายขึ้นพิจารณา หาความจริงที่มีอยู่กับธาตุ ขันธ์ อายตนะ ที่แสดงความผันแปรอยู่ทุก **เวลานาที** ตามหลักธรรม คือ **“ ไตรลักษณ์”** ได้แก่ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา”

"ความสมมุติของโลกว่า สิ่งนั้นเป็นนั้น สิ่งนี้เป็นนี้ ไม่มีสิ้นสุดแม้จะสมมุติว่าสิ่งใดเป็นอะไร ก็ยึดถือในสิ่งนั้น รัก ก็ยึด ชัง ก็ยึด เกลียด ก็ยึด โกรธ ก็ยึดอะไร ๆ ก็ยึดทั้งนั้น เพราะเรื่องของโลกก็คือ กิเลสเป็นสำคัญ มีแต่เรื่องยึดและผูกพัน ไม่มีคำว่า "ปล่อยวาง" กันบ้างเลย **ความยึดถือเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ กังวล** โลกจึงมีแต่ความทุกข์ ความกังวล เพราะความยึดถือ ถ้าความยึดถือเป็นเหมือนวัตถุ มองเห็นได้ด้วยตาเนื้อแล้ว มนุษย์เราแบกหามกันทั้งโลกคงดูกันไม่ได้ เพราะบนหัวบนบ่าเต็มไปด้วยภาระความแบกหามพะรุงพะรัง ที่ต่างคนต่างไม่มีที่ปลงวาง ราวกับเป็นบ้ากันทั้งโลก นั่นแลยังจะว่า "ดี มีเกียรติยศ ชื่อเสียง" อยู่หรือ ? จนปราชญ์ท่านไม่อาจทนดูได้ ท่านสงสารและสังเวชความพะรุงพะรังของสัตว์โลก เพราะท่านเป็นผู้หา "เมืองพอดี" ไม่มีภาระเต็มตัว เต็มหัว เต็มบ่าแล้วอย่างสิ้นเชิง."

สุดยอดแห่งสัจธรรม

γ

การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ประทานไว้ด้วยพระเมตตาสุดส่วน ไม่มีใครเสมอในโลกนั้นคือการบูชาพระองค์ท่านแท้

การเห็นความจริงที่มีอยู่กับตัวตลอดเวลาด้วยปัญญาโดยลำดับนั้นก็คือการเห็นพระตถาคตโดยลำดับ

การเห็นความจริงอย่างเต็มใจด้วยปัญญานั้นแลคือการเห็นพระพุทธเจ้าเต็มพระองค์

พระพุทธเจ้าแท้ ธรรมแท้อยู่ที่ใจ

การอุปัฏฐากใจตัวเอง คือ การอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า

การเฝ้าดูใจตัวเองด้วยสติปัญญาคือการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อย่างแท้จริง

พญามัจจุราชเตือนและบุกธาตุขันธ์ของสัตว์โลกตามหลักความจริงของเขา เราต้องต้อนรับ การเตือนและการบุกของเขาด้วย สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ไม่ถอยหลัง และขนสมบัติ คือ มรรค ผล นิพพานออกมาอวดเขาซึ่ง ๆ หน้า ด้วยความกล้าตาย

โดยทางความเพียร เขากับเราที่ถือว่าเป็นอริศัตรูกันมานานจะเป็นมิตรกันโดยความจริงด้วยกันไม่มีใครได้ใครเสียเปรียบกันอีกต่อไปตลอดอนันตกาล

ธาตุขันธ์เป็นสิ่งที่โลกจะพึงสละทั้งที่เสียดายเราพึงสละด้วยสติปัญญาก่อนหน้าที่จะสละขันธ์ แบบโลกสละกัน นั่นคือความสละอย่างเอกไม่มีสองกับอันใด

กรุณาฟังให้ ถึงใจ เพราะเขียนด้วยความ ถึงใจ เอวํ ฯ

"ในธรรมท่านว่า "ทุกขา ชาติ ปุนัป ปุนัง" การเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ ร่ำไป นั่น ฟังซิ ! ดีไหม? ความเป็นทุกข์ร่ำไปเพราะความเกิดเป็นต้นเหตุ ! ธรรมบทหนึ่ง "ทุกขัง นัตถิ อชาตัสสะ" ทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิดนั่นฟังให้ถึงใจซึ่งเป็นตัวรับทุกข์ทั้งมวล เพราะการเกิดๆตายๆใจผู้รับทุกข์ในการเกิดจะยังอยากเกิดเพื่อรับทุกข์ต่อไปอีกไหม ? เพียงหลวงตาบัว โง่ ๆ เซ่อ ๆ ยังชักขยะแขยงในทุกข์ แม้ไม่ขยะแขยงในการเกิดอีก ทีนี้การเกิดอีกกับการต้องรับทุกข์อีกมันแยกกันไม่ออก ถ้าไม่อยากทุกข์อีกก็ต้องกลัวความเกิดอีก จึงจะชอบตามหลักเหตุผล หลวงตาบัวจะหาทางออกแบบไหน วิธีใด นี่มอบให้เป็น การบ้าน หลวงตาบัวไปทำ ได้ผลอย่างไร ให้มารายงานตัว อย่าชักช้า เวลานี้ "กิเลสวัฏวน" กับ

“ธรรมวิวัฏฏะ” กำลังรอฟังความรู้ความเห็นของหลวงตาบัวอยู่อย่างกระหายว่าจะเอาอย่างไรก็ดี ถ้าหลวงตาบัวไม่ชอบทุกข์ แต่ยังชอบการเกิดอีก “กิเลสวัฏฏวน” ก็คว้ามือหลวงตาบัวไปเกิดในสถานที่ “จังจัง” คือจังแบบทุกข์อย่างเข้าสมอง และฝังจมเหมือนฝีกลัดหนอง จะเข็ดหลาบกับโลกเขาไหม ? ทำไมชอบนัก ! เรื่องเกิดนี่ !”

ธรรมาวุธ

๗

ทางที่ถูกและราบรื่นของผู้ปฏิบัติก็คือ เมื่อจิตได้รับความสงบเป็นพื้นฐานมั่นคงไปโดยลำดับ ไม่วอกแวก คลอนแคลนเหมือนแต่ก่อนที่ไม่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมแล้ว ต้องฝึกหัดจิตให้คิดค้นในอาการของกาย จะเป็นอาการเดียวหรือมากอาการก็ตามด้วยปัญญาคลี่คลายดูกายของตน เริ่ม ตั้งแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อ ในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังพืด ไต ปอด ไส้น้อย ไส้ใหญ่ อาหารใหม่ อาหารเก่า ๆ ฯลฯ ที่เรียกว่าอาการ 32 ของกาย สิ่งเหล่านี้ ตามปกติเต็มไปด้วยของปฏิกูลน่าเกลียด ตลอดเวลาไม่มีอวัยวะส่วนใดจะสวยงามตามโมหนิยมยังเป็นอยู่ก็ปฏิกูล ตายแล้วยิ่งเป็นมากขึ้น ไม่ว่าสัตว์ บุคคลหญิงชาย มีความเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น ในโลกนี้เต็มไปด้วยของอย่างนี้ หาสิ่งที่แปลกกว่านี้ไม่มี ใครอยู่ในโลกนี้ ต้องมีอย่างนี้ ต้องเป็นอย่างนี้ ต้องเห็นอย่างนี้ ความเป็นอนิจฺจํ ไม่เที่ยง ก็กายอันนี้ ทุกฺขํ ความลำบาก ก็กายอันนี้ อนตฺตา ปฏิเสธความประสงค์ของสัตว์ทั้งหลาย ก็กายอันนี้ สิ่งที่ไม่สมหวังทั้งหมดก็อยู่ที่กายอันนี้

ความ หลงสัตว์หลงสังขารก็หลงกายอันนี้ ความถือสัตว์ถือสังขารก็ถือกายอันนี้ ความพลัดพรากจากกสัตว์และสังขารก็พลัดพรากจากกายอันนี้ ความหลงรักหลงชังก็หลงกายอันนี้ ความไม่อยากตายก็ห่วงกายอันนี้ตามแล้วร้องไห้ หากันก็เพราะกายอันนี้ ความทุกข์ทรมานแต่วันเกิดจนถึงวันตายก็เพราะกายอันนี้ ทั้งสัตว์และบุคคลวิ่งว่อนไปมาหาอยู่หากิน ไม่มีวันไม่มีคืน ก็เพราะเรื่องของกายอันเดียวนี้ มหาเหตุมหาเรื่องใหญ่โตในโลก ที่เป็นกงจักรผันมนุษย์และสัตว์ไม่มีวันลืมตาเต็มดวง ประหนึ่งไฟเผาอยู่ตลอดเวลา ก็คือเรื่องของกายเป็นเหตุ กิเลสท่วมหัวจนเอาตัวไม่รอด ก็เพราะกายอันนี้ สรุปความเรื่องในโลกคือเรื่องเพื่อกายอันเดียวนี้ทั้งนั้น

เมื่อพิจารณากายพร้อมทั้งเรื่องของกายให้แจ้งประจักษ์กับใจด้วยปัญญาอยู่อย่างนี้ ไม่มีวันหยุดยั้ง กิเลสจะยกกองพลมาจากไหนใจจึงจะสงบลงไม่ได้ ปัญญาอ่านประกาศความจริงให้ใจฟังอยู่อย่างนี้ตลอดเวลาใจจะฝืนความจริงจากปัญญาไปไหน **เพราะกิเลสก็เกิดจากใจ ปัญญาก็เกิดจากใจเราก็คือใจ** จะแก้กิเลสด้วยปัญญาของเราจะไม่ได้อย่างไร เมื่อปัญญา เป็นไปในกายอยู่อย่างนี้จะไม่เห็นแจ้งในกายอย่างไรเล่า ? **เมื่อเป็นกาย แจ้งประจักษ์ใจ**

ด้วยปัญญาอย่างนี้ ใจต้องเบื่อหน่ายในกายตนและกายคนอื่นสัตว์อื่น ต้องคลายความกำหนัดยินดีในกาย แล้วถอนอุปาทานความถือมั่น ในกาย โดยสมุจเฉทปหาน พร้อมทั้งความรู้เท่ากายทุกส่วน ไม่หลงรักหลงชัง ในกายใด ๆ อีกต่อไป

การที่จิตใช้กล้องคือปัญญา ท่องเที่ยวในเมือง "กายนคร" ย่อมเห็น "กายนคร" ของตน และ "กายนคร" ของคนและสัตว์ทั่วไปได้ชัดตลอดจน ทางสามแพร่ง คือ **ไตรลักษณ์ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** และทางสี่แพร่ง คือ**ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ** ทั่วทั้งตรอกของทางสายต่าง ๆ คืออาการของกายทุกส่วนพร้อมทั้ง ห้องน้ำครัวไฟ (ส่วนข้างในของร่ายกาย) แห่งเมืองกายนครจัดเป็นโลกวิทู **ความเห็นแจ้งในกายนครทั่วทั้งไตรโลกธาตุก็ได้ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ**ความเห็นตามเป็นจริงในกายทุกส่วนหมดความ สงสัยในเรื่องของกายที่เรียกว่า รูปธรรม

ส่วนนามธรรม คือ **เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ** นามธรรม ทั้งสี่นี้เป็นส่วนหนึ่งของขันธ์ ๕ แต่ละเอียดไปกว่ารูปขันธ์คือกายไม่สามารถมองเห็นด้วยตาแต่รู้ได้ทางใจ เวทนาคือสิ่งที่จะต้องเสวยทางใจ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง สัญญาคือ

ความจำ เช่น จำชื่อ จำเสียง จำวัตถุสิ่งของ จำบาลีคาถา เป็นต้น สังขารคือความคิดความปรุง เช่น คิดดี คิดชั่ว คิดกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่ว หรือปรุงอดีตอนาคต เป็นต้น และ วิญญาณ ความรับรู้ คือ รับรู้ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสและธรรมารมณ์ในขณะที่สิ่งเหล่านี้มากระทบ

ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นามธรรมทั้งสี่นี้เป็นอาการของใจ ออกมาจากใจ รู้ได้ที่ใจ และเป็นมายาของใจด้วย ถ้าใจยังไม่รอบคอบ จึงจัดว่าเป็นเครื่องปกปิดกำบังความจริงได้ด้วย **การพิจารณานามธรรมทั้งสี่ ต้องพิจารณาด้วยปัญญาโดยทางไตรลักษณ์ล้วน ๆ** เพราะขันธ์เหล่านี้ มีไตรลักษณ์ประจำตนทุกอาการที่เคลื่อนไหว แต่วิธีพิจารณาในขันธ์ทั้งสี่นี้ ตามแต่จริตจะชอบในขันธ์ใด ไตรลักษณ์ใด หรือทั่วไปในขันธ์และไตรลักษณ์นั้น ๆ จงพิจารณาตามจริตชอบในขันธ์และไตรลักษณ์นั้น ๆ เพราะขันธ์และไตรลักษณ์หนึ่ง ๆ เป็นธรรมเกี่ยวโยงถึงกัน จะพิจารณาเพียงขันธ์หรือ ไตรลักษณ์เดียวกันก็เป็นเหตุให้ความเข้าใจหยั่งทราบไปในขันธ์และไตรลักษณ์อื่น ๆ ได้โดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน เพราะขันธ์และไตรลักษณ์เหล่านี้มีอริยสัจเป็นรั้ว

กั้นเขตแดนรับรองไว้แล้ว **โดยหลักของ "ไตรลักษณ์" เป็นทางเดินของผู้รู้จริงเห็นจริงทั้งหลาย** ต้องอาศัยหลัก ไตรลักษณ์เป็นทางเดิน เราอยู่ที่นี่ เราก็บำเพ็ญธรรม เราไปอยู่ที่นั่น เราก็บำเพ็ญธรรม เพื่อละ เพื่อถอดถอนกิเลส เพื่อระงับดับความทุกข์ทั้งหลาย ที่มีอยู่ในจิตใจ อยู่ที่ไหน เราก็บำเพ็ญเพื่อความละ ความถอน ย่อมจะละได้ ถอนได้ ด้วยการบำเพ็ญด้วยกัน โดยไม่หมายถึงสถานที่นั่น สถานที่นี่ เพราะสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติเพื่อการถอดถอนนี้เท่านั้น "กิเลสมันเข้าแทรกได้ ทุกแง่ทุกมุม" ถ้าเราเผลอไม่สติปัญญารู้เท่าทันมัน **กิเลสเข้าได้ทุกแง่ทุกมุมโดยไม่อ้างกาลอ้างเวลาอ้างสถานที่อิริยาบถใด ๆ ทั้งสิ้น** มันเกิดได้ทุกระยะขอแต่ความเคลื่อนไหวของจิตแสดงออกโดยไม่มีสติปัญญา ก็กลายเป็นสัญญาจิตจึงกลายเป็นเรื่องของกิเลส ช่วยกิเลสโดยไม่รู้ตัว แล้วจะเป็นอรรถเป็นธรรมขึ้นมาได้อย่างไร ! นอกจากเป็นกิเลสทั้งตัวของมัน แล้วเพิ่มพูนขึ้นโดยลำดับเท่านั้น

จึงต้องทุ่มเท**สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร**ของเราลงให้ทันกับเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ภายในใจ

เรียนธาตุ เรียนขันธ์ เป็นบุคคลประเสริฐเรียนอะไรจบ ก็ยังไม่พอกับความต้องการ ยังมีความหิวโหยเป็นธรรมดา เหมือนโลกทั่วไปแต่**เรียนธาตุ เรียนขันธ์ เรียนเรื่องของใจจบ ย่อมหมดความหิวโหย อิ่มตัว พอตัว อย่างเต็มที่ประจักษ์ใจ !**

เวลานี้เรายังบกพร่องใน "วิชชาขันธ์" และภาคปฏิบัติใน "ขันธวิชชา" คือ **สติปัญญาความรู้แจ้งแทงทะลุในธาตุในขันธ์** ว่าเขาเป็นอะไรกันแน่ตามหลักความจริง แยกแยะให้เห็นความจริงว่าอะไรจริง อะไรปลอม เรียน ยังไม่จบ เรียนยังไม่เข้าใจ มันจึงวุ่นวายอยู่ภายในธาตุ ในขันธ์ ในจิต ไม่มี เวลาจบสิ้น

ความวุ่นวาย ไม่มีที่ไหนวุ่นไปกว่าที่ธาตุขันธ์และจิตใจซึ่งเกิดเรื่อง เกิดราวอยู่ตลอดเวลา ที่ชำระสะสางกันยังไม่เสร็จสิ้นนี้แล เพราะฉะนั้น การเรียนที่นี่ รู้ที่นี่ จึงเป็นการชำระคดี ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันอยู่มากมายมีสติปัญญาเป็นผู้พิพากษา เครื่องพิสูจน์และตัดสินไปโดยลำดับ

เอ้า **เรียนให้จบธาตุ ขันธ์** มีอะไรบ้าง ดังเคยพูดให้ฟังเสมอ

“รูปขันธ์” ก็ร่างกายทั้งร่าง ไม่มีอะไรยกเว้นรวมแล้ว เรียกว่า “รูปขันธ์” คือกายของเราเอง

“เวทนาขันธ์” ความสุข ความทุกข์เฉย ๆ เกิดขึ้นภายใน ร่างกาย และจิตใจ ท่านเรียกว่า “เวทนาขันธ์”

“สัญญาขันธ์” คือความจำได้หมายรู้ในสิ่งต่าง ๆ ท่าน เรียกว่า “สัญญาขันธ์”

“สังขารขันธ์” คือ ความปรุงของใจ คิดดี คิดชั่ว คิดเรื่อง อดีต อนาคต ไม่มีประมาณ ท่านเรียกว่า “สังขารขันธ์” เป็นหมวด เป็นกอง

“วิญญาขันธ์” ความรับทราบ เวลา รูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง สัมผัส มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย รายงานเข้าไปสู่ใจให้ รับทราบใน ขณะที่สิ่งนั้นๆ สัมผัสแล้วดับไปพร้อมตามสิ่งนั้นที่ ผ่านไป นี่ท่านเรียกว่า

“วิญญาขันธ์” ซึ่งเป็น “วิญญาณในขันธ์ ๕”

“วิญญาณในขันธ์๕”กับ“ปฏิสนธิวิญญาณ”นั้นต่างกัน ปฏิสนธิวิญญาณ หมายถึง “มโน” หรือหมายถึงจิตโดยตรง จิตที่

จะก้าวเข้าสู่ "ปฏิสนธิวิญญาณ" ในกำเนิดต่าง ๆ ท่านเรียกว่า **"ปฏิสนธิ-วิญญาณ"** คือใจ โดยตรง

ส่วน **"วิญญาณในขันธ์ ๕" นี้ มีความ เกิด ดับไปตามสิ่งที่มาสัมผัส**สิ่งนั้นมาสัมผัสแล้วดับไปวิญญาณก็ดับไปพร้อม คือ ความรับทราบดับไปพร้อมขณะที่สิ่งนั้นผ่านไป

แต่ **"ปฏิสนธิวิญญาณ"** นั้นหมายถึง**ใจซึ่งมีความรู้อยู่โดยลำพัง** แม้ ไม่มีอะไรมาสัมผัสอันนี้ อันนี้ไม่ดับ !

เรียนขันธ์ ๕ เรียนทบทวนให้เป็นที่เข้าใจ **เรียนให้หลายตลบทบทวน คุ้ยเขี่ย ขุดค้น ค้นจนเป็นที่เข้าใจ นี่คือสถานที่ทำงานของผู้ที่จะรื้อกิเลส ตัณหาอาสวะออกจากจิตใจที่เรียกว่า "รื้อถอนวัฏวน"คือความหมุนเวียนแห่งจิต**ที่ไปเกิดในกำเนิดต่างๆ ไปเที่ยวจับจองป่าช้า ไม่มีสิ้นสุด ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตายก็ไปจับจองไว้แล้ว ก็เพราะเหตุแห่งความหลงในขันธ์ ความไม่รู้เรื่องของขันธ์ จึงต้องไปหายึดขันธ์ ทั้ง ๆ ที่ขันธ์ยังอยู่ก็ยังไม่พอ ยังไปยึด ไปหลงติดเรื่อย ๆ ไม่มีความสิ้นสุด ถ้าไม่เอาปัญญาเข้าไปพิสูจน์

พิจารณาจนกระทั่งรู้จริงและตัดได้ ท่านจึงให้เรียนธาตุขันธ์ รูปขันธ์ "ก็คือ ตัวสัจธรรม" ตัว "สติปัฏฐาน ๔" นั่นเอง

อะไร ๆ เหมือนกันหมด เป็นไวพจน์ของกันและกัน ใช้แทนกันได้ เราพิจารณาอาการใดอาการหนึ่ง ก็ถูกเรื่องของสัจธรรม ถูกเรื่องของสติปัฏฐาน ๔ ปกติไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เกิดขึ้น กายก็เป็นกายอยู่อย่างนี้ รูปก็เป็นรูปอยู่เช่นนี้เอง

แต่ความวิการของธาตุขันธ์ ก็วิการไปตามเรื่องของมัน ทุกขเวทนา เกิดขึ้นจากความวิการของสิ่งนั้น ที่ไม่อยู่คงที่ยืนนาน จิตก็ให้ทราบตามเรื่องของมัน ชื่อว่า "เรียนวิชชาขันธ์" อย่าไปตื่นเต้น อย่างไปตระหนกตกใจอย่าไปเสียอกเสียใจกับมันเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติธรรมดาของสมมุติ จะต้องแปรอยู่โดยลำดับ แปรอย่างลี้ลับก็มีแปรอย่างเปิดเผยก็มี แปรอยู่ ตามหลักธรรมชาติของตน ทุกระยะ ทุกวินาที หรือว่าวินาทีก็ยังห่างไปทุกขณะ หรือทุกเวลาไปเลย มันแปรของมันอย่างนั้นแปรเรื่อย ๆ ไม่มีการ พักผ่อนนอนหลับเหมือนสัตว์เหมือนคน

เรื่องของทุกข์ก็แสดงตัวอยู่เรื่อยๆไม่เคยหยุดนิ่งนอนเลย คนเรายังมีการหลับการนอน การพักผ่อนกันบ้าง เรื่องสัจธรรม เรื่องไตรลักษณ์นี้ ไม่เคยหยุด ไม่เคยผ่อนผันสั้นยาวกับใคร ดำเนินตามหน้าที่ของตัว ทั้งวัน ทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน กับสิ่ง

ต่างๆ เป็นสภาพจะต้องหมุนไปอยู่เช่นนั้น ในร่างกายของเรานี่ก็หมุนของมันอย่างนั้นเหมือนกันคือแปรสภาพ นี่ เรานั่งสักประเดี๋ยวก็เจ็บปวดขึ้นมาแล้วนี่มันแปรไหมล่ะ มันไม่แปร จะเจ็บปวดขึ้นมาทำไม !

ความเจ็บปวดนี้ เรียกว่า "ทุกขเวทนา" มันเป็นอาการหนึ่งที่เกิดขึ้น ให้เราทราบ ที่เรียกว่า "สัจธรรม" ประการหนึ่ง พิจารณาให้เห็นตาม ความเป็นจริงของมัน เวลาจำเป็นจำใจขึ้นมา เราจะอาศัยใครไม่ได้ จะไป หวังพึ่งคนนั้น พึ่งคนนี้ เป็นความเข้าใจผิดซึ่งจะทำให้กำลังทางด้านจิตใจลดลงไป จนเกิดความท้อถอย อิดหนาระอาใจต่อการช่วยตัวเอง นี่เป็นความ เข้าใจผิด หรือเป็นความเห็นผิดของจิต ซึ่งมีกิเลสเป็นเครื่องกระซิบหลอกลวงอยู่เป็นประจำ ทั้งเวลาปกติ ทั้งเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งเวลาจวนตัวเพื่อให้เราเสียหลักแล้วคว้าน้ำเหลวไปตามกลอุบายของมันจนได้

เวลาจวนตัวเข้าจริง ๆ ก็เหมือนนักมวยขึ้นเวที ครูเขาจะสั่งสอน อบรมกันตั้งแต่ยังไม่ขึ้นเวที เมื่อก้าวขึ้นสู่เวทีแล้วไม่มีทางที่จะแนะนำ สั่งสอนอย่างใด ผิดกับถูก ดีกับชั่ว เป็นกับตาย ก็ต้องพึ่งตัวเอง ต้องช่วย ตัวเองอย่างเต็มกำลังความสามารถ อุบายวิธีที่จะชกต่อยอย่างไรนั้น จะไปสอนกันไม่ได้เวลานั้น

เวลาเราเข้าสู่สงคราม คือ ตาจนระหว่างขันธ์กับจิตจะแยกทางกัน คือ เวลาจะแตกสลายนั้นแล ซึ่งเหมือนกับอีแร้งอีกาที่มาจับต้นไม้ เวลามาจับ ก็ไม่ค่อยทำกิ่งไม้ให้สะเทือนนัก แต่เวลาจะบินไปละมันเขย่ากิ่งจนไหวทั้งต้นถ้าเป็นกิ่งที่ตายแล้ว ต้องหักไปก็มี

นี่ เวลาธาตุขันธ์จะจากเราไป มันจะเขย่าเราขนาดไหน เราจะทนต่อการเขย่าได้ด้วยอะไร ? ถ้าไม่ด้วยสติกับปัญญา เมื่อทนไม่ได้ ก็แน่นอนว่าต้องเสียหลัก ฉะนั้น เราต้องสู้ให้เต็มสติปัญญากำลังความสามารถทุกด้าน ไม่ต้องคิดว่าเราจะล่มจม เพราะการสู้ การพิจารณาขันธ์ ให้เห็นตามความ เป็นจริง เพื่อปลดเปลื้อง ไม่ใช่ทางให้ล่มจม ! นี่คือการช่วยตัวเองโดยเฉพาะอย่างเต็มความสามารถในเวลาคับขัน ! และเป็นการถูกต้องตามทางดำเนิน ของปราชญ์ท่านด้วย

เมื่อถึงความจำเป็นเข้ามาจริง ๆ จะมีแต่ทุกขเวทนาเท่านั้นแสดงอย่างเด่นชัดทีเดียวภายในกายทุกชิ้นทุกส่วนจะเป็นเหมือนกองไฟหมด ทั้งตัว ภายในกายของเราจะกลายเป็นไฟทั้งกองไปเลย แดงโร่ไปหมดด้วย ความรุ่มร้อน แล้วเราจะทำอย่างไร ? **ต้องนำ สติ ปัญญา** หยั่งลงไปให้ เห็นความทุกข์ ความร้อนนั้น

ประจักษ์ด้วยปัญญาแล้วย้อนดูใจเรามันแดงโร่อย่างนั้นด้วยไหม ? **มันร้อนอย่างนั้นด้วยไหม ? หรือมันร้อนแต่ธาตุ แต่ขันธ์ ?**

ถ้าเป็นผู้มีสติปัญญา เคยพิจารณาทางด้านปัญญาอยู่โดยสม่ำเสมอแล้วใจจะไม่ร้อน ! ใจจะเย็นสบายอยู่ในท่ามกลางกองเพลิงคือธาตุขันธ์ ที่กำลังลุกโพลง ๆ อยู่ด้วยความทุกข์นั้นแล นี่ผู้ปฏิบัติต้องให้เป็นอย่างนี้ ! นี่ ชื่อว่าเรา **ช่วยตัวเราเอง** ให้พิจารณาอย่างนี้ ไม่ต้องไปหวังพึ่งใครในขณะนั้นเรียกว่า "ขึ้นเวทีแล้ว" เมื่อตั้งหน้าต่อสู้กันแล้ว สู้ให้ถึงเหตุถึงผล เต็มเม็ดเต็มหน่วย เอ้า ! เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ! ใครจะหามลงเวทีหรือไม่ ไม่สำคัญสู้จนเต็มกำลังความสามารถ ขาดดิ้น ด้วยปัญญานั้นแลอย่าสู้เอาเฉย ๆ แบบทนทื่อเอาเฉย ๆ ก็ไม่ใช่ ! เช่น ขึ้นไปให้เขาชกต่อย เขาต่อยเอาต่อยเอาโดยที่เราไม่มีปัดมีป้อง ไม่ชกต่อยสู้เขาเลยนี่ใช้ไม่ได้ ! เราต้องสู้เต็มกำลัง เพื่อความชนะกัน เอาความตายเป็นเดิมพันแม้จะตายก็ยอมตาย แต่ไม่ยอมถอย ! ต้องต่อสู้ทางสติปัญญาอันเป็นอาวุธทันสมัย !

การต่อสู้กับเวทนา ก็คือพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของมันอย่าไปบังคับให้มันหาย ถ้าบังคับให้หายย่อมฝืนคติ

ธรรมดา นอกจากการพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริงและหายเอง ! ถ้าไม่หาย ก็รู้เท่าทันเวทนา ไม่หลงยึดถือ

รูปก็เป็นรูป อย่าไปเอาอะไรมาขัดมาแย้ง มาแทรกแซงให้เป็นอย่างอื่น รูปเป็นรูป กายเป็นกาย สักแต่ว่ากาย สักแต่ว่ารูป เวทนา สักแต่ว่า เวทนา จะสุขก็ตามจะทุกข์ก็ตาม เฉย ๆก็ตาม มันเป็นเรื่องเวทนาอันหนึ่ง อันหนึ่ง เท่านั้น

ผู้ที่รู้ว่ากาย รู้ว่าเวทนา ความสุข ความทุกข์ ความเฉยๆ คือใคร ? ถ้าไม่ใช่ใจ ! ใจไม่ใช่ธรรมชาตินั้น ๆ ให้แยกกันออกให้เห็นกันด้วยปัญญาอย่างชัดเจน ชื่อว่าเป็นผู้พิจารณาสัจธรรมโดยถูกต้องแล้วจะไม่หวั่นไหว **ถึงร่างกายจะทนไม่ไหว** เอ้า ! **ตั้งท่าสู้ ! ตั้งหน้ารู้ อะไรจะดับไปก่อนไปหลัง ให้รู้มัน !** เพราะเราแน่ใจแล้วด้วยสติปัญญา ทั้งความจริงก็เป็นอย่างนั้นด้วย ว่า **“ใจ ไม่ใช้ผู้ดับ ผู้ตาย” ใจเป็นแต่ผู้คอยรับทราบ**ทุกสิ่งทุกอย่าง

เอ้า !อะไรไม่ทนทาน ให้ไป ! ร่างกายไม่ทน เอ้า แตกไป ! เวทนาไม่ทน เอ้า สลายไป ! อะไรไม่ทนให้สลายไปหมด เอ้า สลายไป **อะไรทน จะคงตัวอยู่ ส่วนที่คงตัวอยู่นั้นคืออะไร ? ถ้าไม่ใช่ผู้รู้คือใจ จะเป็นอะไร ? นั่น ! ก็คือผู้รู้เด่นอยู่ตลอดเวลา !**

เมื่อได้ฝึกหัดตนโดยทางสติปัญญาจนมีความสามารถแล้ว จะเป็นอย่างนี้แน่นอนไม่เป็นอื่น แต่ถ้าสติปัญญาอาภัพ จิตใจก็ท้อแท้อ่อนแอถอยหลังอย่างไม่เป็นท่า ความทุกข์ทั้งหลายจะรุมกันเข้ามาอยู่ที่ใจทั้งหมด เพราะใจเป็นผู้สั่งสมทุกข์ขึ้นมาเอง ทั้งนี้อยู่กับความโง่ของตัวเอง **เพราะฉะนั้นความท้อถอยจึงไม่ใช่ทางที่จะชำระตนให้พ้นจากภัยทั้งหลายได้ นอกจากความขยันหมั่นเพียร นอกจากความเป็นนักต่อสู้ด้วยสติปัญญาเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นที่จะได้ชัยชนะ** ไม่มีอย่างอื่นที่จะได้ความเด่น ความดิบความดี ความสง่าผ่าเผย ความองอาจกล้าหาญขึ้นภายในใจ

ให้พิจารณาอย่างนี้ สมมุติว่าเราอยู่ในบ้าน ปราศจากครู ปราศจาก อาจารย์ ครูอาจารย์ได้สอนไว้แล้วอย่างไร ปราศจากที่ไหน **ท่านสอนว่าอย่างไร นั่นแลคือองค์ท่าน ! นั่นแลคือองค์ตถาคต ! นั่นแลคือองค์พระธรรม ! เราอยู่กับพระธรรม เราอยู่กับพระพุทธเจ้า เราอยู่กับพระสงฆ์ตลอดเวลา โดยพระโอวาทที่นำมาประพฤติปฏิบัติก็ล้วนแล้วแต่เรื่องของท่านทั้งนั้น** เราไม่ได้ปราศจากครู ปราศจากอาจารย์ **เราอยู่ด้วยความมีที่พึ่ง คือ มีสติปัญญา มีศรัทธา ความเพียร รบ ฟัน หั่นแหลกอยู่กับสิ่งที่เป็น**

ข้าศึก อยู่เวลานี้ จะว่าเราปราศจากครูอาจารย์ได้อย่างไร ! เราอยู่กับครู และรู้ก็ต้องรู้แบบมีครู ! สู้ก็ต้องสู้แบบมีครู !

นี่คือวิธีการแห่งการปฏิบัติตนไม่มีความว้าเหว่ ไม่มีความหวั่นไหว ให้มีความแน่วแน่ตามความจริงแห่งธรรมที่ครูอาจารย์ได้สั่งสอนไว้แล้ว ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์อยู่ภายในใจโดยสม่ำเสมอ อยู่ที่ไหนก็เรียกว่าเราอยู่ กับครูกับอาจารย์ กับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เพราะ **พุทธะ ธัมมะ สังฆัง อันแท้จริงแล้วอยู่กับจิต มีจิตเท่านั้น จะเป็น "พุทธ ธรรม สงฆ์" ได้ หรือธรรมทั้งดวงได้ มีจิตเท่านั้นที่จะอยู่กับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ได้** ไม่ใช่อะไรทั้งหมด !

กาย ไม่รู้เรื่อง จะไปรู้เรื่องพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ได้อย่างไร **เวทนา** ก็ไม่รู้เรื่อง **สัญญา** เพียงจำมาให้แล้วหายเงียบไป **สังขาร** ปรุงขึ้นแล้ว หายเงียบไปจะเป็นสาระอะไรที่พอจะรับพระพุทธเจ้าเข้าไว้ภายในตนได้ ผู้ที่รับไว้ได้จริงๆ คือ ผู้ที่เข้าใจเรื่องของพระพุทธเจ้าจริง ๆ และ**เป็นผู้ที่ "เป็นพุทธะ" อันแท้จริงก็คือจิตนี้เท่านั้น**

ฉะนั้น **จึงให้พิจารณาจิตให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย** อย่าท้อถอยอ่อนแออย่างไรเราทุกคนต้องก้าวเข้าสู่สงครามที่เป็นเรื่องใครช่วยไม่ได้ด้วยกันทุกคน นอกจากเราจะช่วยตัวเอง และแน่ที่สุดว่าเราต้องช่วยตัวเองทุกคน ถึงคราวจำเป็นมาไม่มีใครจะช่วยได้

พ่อก็พ่อ แม่ก็แม่ ลูกตาม สามีก็ตาม ภรรยาก็ตาม เป็นแต่เพียงดูอยู่เฉย ๆด้วยความอาลัยรัก เสียดาย อยากช่วยแต่ช่วยไม่ได้สุดวิสัย !

ถึงวาระแล้วที่จะช่วยเราให้พ้นจากความทุกข์ ความทรมานให้พ้นจากสิ่งพัวพันทั้งหลายนั้น เครื่องช่วยนั้น **นอกจาก ปัญญา สติ และความเพียรของเราเองแล้ว ไม่มี !**

ฉะนั้น เราจึงเข้มงวดกวดขัน และมีความเข้มแข็งอยู่กับใจแม้ร่างกาย จะหมดกำลัง และให้เข้าใจในเรื่องเหล่านี้เสียตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปจะไม่เสียท่าเสียที

ไม่ว่า **เรื่องของขันธ์** จะแสดงขึ้นอย่างไร **มันไม่เหนือตาย แสดงขึ้นมามากน้อยเพียงไร มันก็ถึงแค่ตายเท่านั้น**

ผู้รู้ก็รู้กันถึงตาย เมื่อธาตุขันธ์สลายไปแล้ว ผู้รู้ก็หมดปัญหาเรื่องความรับผิดชอบขณะนี้ต้องพิจารณาให้เต็มที่ เอาให้มันถึงพริกถึงขิง ถึงเหตุถึงผล **เราก็ถึงธรรมอันแท้จริงภายในใจ**

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร ขอยุติเพียงแค่นี้ฯ

♣♣

"....ท่านจึงได้เป็น "สังฆัง สรณัง คัจฉามิ" ของพวกเรา ด้วยการต่อสู้ เพื่อชัยชนะอย่างไม่หมายป่าช้า นี่คือทางเดินเพื่อชัยชนะของผู้จะไม่มาก่อภพก่อชาติก่อความทุกข์ความทรมาน ให้แก่ตัวต่อไปอีกตลอดกาล

ต้องเป็นผู้เห็นภัย ต้องเป็นผู้มีสติสตัง ระมัดระวังรักษาจิตใจของตนเสมอ อย่าให้สิ่งมัวหมองเข้ามาเกี่ยวข้องพัวพัน เพราะเป็นของไม่ดีมาแต่ไหนแต่ไรเราก็พอทราบแล้วอย่างประจักษ์ใจ

การแก้จิตใจ ให้หลุดพ้นไปโดยลำดับนั้น คือ การสร้างคุณสมบัติของใจขึ้นให้เด่นภายในใจตนเอง กระทั่งเด่นขึ้นอย่างเต็มที่สิ่งใดที่เป็นสมมุติที่เคยซึมซาบอยู่ภายในใจก็หมดไปเหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ นี่แลคือชัยชนะ อย่างเต็มที่ในศาสนา ตถาคตของเราก็เป็นผู้ได้ชัยชนะมาแล้ว สาวกอรหัต อรหันต์ทั้งหลาย ได้ชัยชนะมาแล้วด้วยวิธีการอันใดก็ได้นำวิธีการอันนั้น มาสอนพวกเรา ให้ได้อ่าน ได้ยิน ได้ฟัง ได้ปฏิบัติตามอยู่ขณะนี้ ซึ่งเป็นแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสดาและสาวกท่านดำเนินอยู่แล้ว ทำไมจะแก้กิเลสไม่ได้ !"

"เณรสอนพระมหาเถระ โดยอุบายว่า **"มีจอมปลวกแห่งหนึ่ง มีรูอยู่ ๖ รูป เหี้ยใหญ่มันอยู่ในจอมปลวกนี้** และเที่ยวออกหากินทางช่องต่าง ๆ เพื่อจะจับตัวเหี้ยให้ได้ ท่านจงปิด ๕ ช่องเสีย เหลือเอาไว้เพียงช่องเดียวนี้ แล้วนั่งเฝ้าอยู่ที่ช่องนั้น เหี้ยไม่มีทางออก จะออกมาทางช่องนี้ แล้วก็จับตัวเหี้ยได้"

ท่านอุปมาอุปมัยเข้ามาใน **"ทวาร ๖"** คือ **ตา** เป็นช่องหนึ่ง **หู** เป็น ช่องหนึ่ง **จมูก** เป็นช่องหนึ่ง **ลิ้น** ช่องหนึ่ง **กาย** ช่องหนึ่ง **ใจ** ช่องหนึ่ง ให้ท่านปิดเสีย ๕ ทวารนั้น คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เหลือไว้แต่ใจเพียงช่องเดียว แล้วให้มีสติรักษาอยู่ที่ใจแห่งเดียว ขณะ**รักษาใจด้วยสติ** จงทำเหมือนไม่รู้ ไม่เห็น ไม่รู้ไม่ชี้อะไรทั้งหมดที่มาสัมผัส ทำเหมือนว่าโลกอันนี้ไม่มีเลย มีเฉพาะความรู้คือใจอันเดียวที่มีสติควบคุมรักษาอยู่เท่านั้น ไม่เป็นกังวลกับสิ่งใด ๆ ในโลก **ใจ กับ ขันธ์** ก็ทราบกันตามความจริง และไม่ยึดไม่ถือกัน การพะวัก พะวนกันเรื่องขันธ์ เพราะอำนาจแห่งอุปาทานนี้ไม่มี พิจารณาเข้าไปถึงตัวจิต นั้นแล **"เหี้ยจริง ๆ คือตัวจิต"**

อย่าฝืนความจริง

γ

ผู้ที่จะสามารถสืบมรดกทั้งด้านการประพฤติประปฏิบัติไป โดยถูกต้อง ดีงาม และผลเป็นที่ถึงพอใจในธรรมปฏิบัติ ดังท่านกล่าวไว้ในครั้งพุทธกาลว่า **มรรคผลนิพพานก็คือผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ท่านสั่งสอนไว้นี้เท่านั้น** เฉพาะอย่างยิ่งคือนักบวช แล้วยังย่นเข้ามาถึงนักปฏิบัติอีกด้วย เพราะคำว่านักบวชมีอยู่ทั่วไปในดินแดนแห่งชาวพุทธเราไม่กำหนดกฎเกณฑ์ว่าเมืองนั้นเมืองนี้ เมืองนอกเมืองใน เต็มไปหมดด้วยนักบวชในพุทธศาสนา

แต่จะเอากฎเกณฑ์ตามความเป็นนักบวชนั้นว่า จะเป็นผู้ได้รับมรดก คือธรรมทายาทของพระพุทธเจ้าจริง ๆ นั้นไม่สนิทใจ เหมือน **ผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม ทั้งทางด้านพระวินัยและด้านธรรมะโดยถูกต้องดีงาม** ท่านเหล่านี้จะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งธรรมทายาททั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผลได้โดยลำดับจนถึงชั้นสมบูรณ์โดยไม่สงสัย เพราะธรรม ประกาศหรือท้าทายความจริงไว้อยู่แล้ว ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนกระทั่งปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีธรรมบทใดบาทใดได้ร่อยหรอลงไปจากหลักความจริง

ที่พระองค์ตรัสไว้ มีความสมบูรณ์พูนผลอยู่ด้วยความสัตย์ความจริง ความถูกต้องดีงามทุกแง่ทุกมุม ในการที่จะบุกเบิกให้ถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสมบูรณ์

ฉะนั้น เราเป็นนักปฏิบัติจงคำนึงถึงความรู้สึกของตนที่มุ่งเจตนาและความมุ่งมั่นที่ตั้งไว้แล้วอย่างใด และประสานกับความประพฤติปฏิบัติอย่างให้พรากจากกัน การปฏิบัติศีลก็อย่าได้ประมาท สิ่งใดที่ขัดข้องต่อศีล ก็คือการขัดข้องต่อธรรมที่จะเป็นประโยชน์แก่เรา และเป็นการขัดข้องทำลายตัวของเราไปด้วย การขัดข้องต่อธรรมหรือกีดขวางธรรมก็เป็นการกีดขวางตนเองด้วยให้หาทางก้าวไปไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **สุปฏิปนฺโนเป็นผู้ปฏิบัติตรงต่อหลักธรรมหลักวินัยโดยสม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนสุดยอดแห่งธรรมวินัย อุชุฯ ตรงไปตรงมา อันเป็นแนวทางที่จะให้เกิดความสะอาดในศีลในธรรมของตนญายฯความรู้แจ้งแทงตลอดอย่าได้ห่างเหินจากจิตใจคือมีความสนใจ จดจ่อต่อความรู้จริงเห็นจริงในธรรมที่ท่านได้เคยรู้เคยเห็นและได้ประทานไว้แล้ว คำว่า สามีจิฯ ก็**

รวมลงไปว่าการปฏิบัติดีปฏิบัติตรงเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

คำว่า ธรรมนั้นเป็นของกลาง เช่นเดียวกับสมบัติในโลก แล้วแต่ผู้มีความขยันหมั่นเพียรและความเฉลียวฉลาดที่จะแสวงหามาให้มากน้อยตามกำลังความสามารถและฉลาดของตน ตามปกติวัตถุในโลกนี้ไม่ขาดแคลนมีสมบูรณ์ เป็นแต่เพียงว่าความอุตส่าห์พยายามหรือความขยันหมั่น เพียรและความฉลาดที่จะสามารถนำวัตถุนั้น ๆ เข้ามาเป็นของตนได้เป็น สำคัญกว่าอื่น

คำว่าธรรมก็ไม่เคยบกพร่องตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้แล้ว คงเส้นคงวาดังที่ท่านกล่าวไว้ว่าพระโสดาพระสกิทาคาพระอนาคา พระอรหันต์ ธรรมทั้งสี่ประเภทนี้ กลมกลืนกันกับหลักมัชฌิชมาฏิปทาอันเป็นสายทางเดินเข้าไปสู่ธรรมขั้นเหล่านี้ จนกระทั่งทะลุปรุโปร่งไปได้ ไม่นอกเหนือจากมัชฌิมาปฏิปทานี้ไปได้เลย

เราพึงคำนึงตนเสมอว่าเวลานี้เราปฏิบัติถูกต้องตามหลักมัชฌิมา หรือไม่ มัชฌิมาคือเหมาะสมอยู่ตลอด การรักษาศีลก็เป็นความเหมาะสมของตน หาที่ตำหนิติเตียนตนไม่ได้ว่า ได้ทำศีลให้

ด่างพร้อยไปด้วยเจตนา หรือความเผอเรอประการใดบ้าง เพราะความระมัดระวังรักษาอยู่เสมอ ศีลก็งามสำหรับตัวของเรา เป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้เหมาะสมกับความเป็นผู้มีศีล จึงเรียกว่ามัชฌิมาคือความเหมาะสม

ทางด้านธรรมนับแต่สมาธิ คำว่าสมาธิที่ท่านแสดงไว้ในตำราเคยได้อธิบายให้ฟังแล้วหลายครั้งหลายหนนั้น คือเข็มทิศทางเดินที่ท่านเขียนไว้ตามคำภีร์ใบลาน ไม่ใช่องค์ของสมาธิแท้ แต่สมาธิแท้นั้นจะเกิดขึ้นกับใจที่สืบเนื่องมาจากการศึกษาเล่าเรียนวิธีการที่ท่านแสดงไว้แล้วในตำรับตำรานั้น เข้ามาประยุกต์กับความประพฤติของตน เพื่อให้เกิดความสงบเย็นใจ ขึ้นมาได้ด้วยจิตตภาวนา

สมาธิมีความสำคัญไปทางหนึ่ง ปัญญามีความสำคัญไปทางหนึ่ง ต่างก็มีความสำคัญตามหน้าที่หรือคุณภาพของตน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าเสียเองจึงได้ตรัสไว้ว่า **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** สมาธิอันเป็นความอิ่มตัว ไม่หิวโหยโรยแรง ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม กระสับกระส่ายเป็นจิตที่อิ่มตัวตามขั้นแห่งความสงบของตน นี่ท่านเรียกสมาธิ สมาธินี้แล ที่มีความอิ่มตัวนี้ นำไปใช้ทางด้านปัญญา ย่อมจะเป็นเครื่องหนุนปัญญา

ให้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างราบรื่นดีงาม เพราะไม่เถลไถล ไม่กระวนกระวาย หิวโหยกับสิ่งนั้นสิ่งนี้เหมือนคนไม่มีความสงบอยู่ภายในตัว จิตที่สงบ ย่อมไม่หิวโหยกับสิ่งต่าง ๆ พาทำงานใดก็ทำ พิจารณาทางด้านปัญญามีสติเป็นเครื่องกำกับรักษาหรือเป็นผู้ควบคุมงาน จิตก็ทำงานตามนั้น

เมื่อมีสมาธิแล้วควรจะแยกออกทางด้านปัญญา พิจารณาแยบคายไปกว่าทางด้านสมาธิก็ต้องทำ เพราะฉะนั้น คำว่าสมาธิกับปัญญานี้จึงแยกกันไม่ออก โดยจะถือว่าพิจารณาทางด้านปัญญาอย่างเดียวเป็นความรวดเร็ว การทำสมาธิ มัวทำสมาธิให้เกิดให้มีความสงบแล้วค่อยพิจารณา ทางด้านปัญญานั้น เป็นทางล่าช้าหรือล้าสมัย การพูดเช่นนั้นหรือความเห็น เช่นนั้น เป็นความเห็นที่ขัดต่อหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่ทรงรับรองมาแล้วโดยสมบูรณ์ทั้งทางเหตุและทางผล

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประกาศตนอยู่แล้วด้วยความปฏิกูลโสโครกตามหลักธรรมชาติที่เป็นความถูกต้องเป็นแต่เพียงว่าจิตของเรานั้น ไปรับความสงบนั้น สงบเหมือนกัน แต่อาการแห่งความสงนั้นมีต่างกันบ้างถึงอย่างไรก็ตาม ความสงบของจิตนั้น ย่อมเป็นความอิ่มตัวได้ด้วยกันควรแก่การพิจารณาทางด้าน

วิปัสสนาคือปัญญาได้เช่นเดียวกัน จึงไม่สามารถที่จะแยกสมาธิหรือสลัดตัดทิ้งสมาธิไปเสีย ให้ดำเนินแต่ทางด้านปัญญาอย่างเดียวแล้วคว้าเอามรรคผลนิพพานอย่างภาคภูมิใจ มาแข่งศาสดาผู้แสดงไว้ทั้งสมาธิและปัญญาอย่างนี้เป็นไปไม่ได้

นี่เราเคยปฏิบัติมาแล้ว ได้ทราบอย่างชัดเจนในทางด้านสมาธิ คือการทำสมาธิ ตั้งแต่ขั้นล้มลุกคลุกคลาน มาจนกระทั่งถึงขั้นสมาธิเต็มตัวคำว่าขั้นสมาธิเต็มตัวนั้น คือเราทำให้สงบได้ตามความต้องการของเราเวลาใดก็ได้ แม้จิตจะถอนออกมาจากสมาธินั้นแล้ว คิดอ่านไตร่ตรองกิจการงานอื่น ๆ ได้ แต่**ฐานของสมาธินั้นเป็นความแน่นหนามั่นคงอยู่เสมอ ที่เรียกว่า สมาธิเต็มภูมิ คือทำให้สงบเมื่อไรก็ได้** แต่ก็เป็นสมาธิอยู่เพียงเท่านั้นไม่สามารถกลายตัวไปเป็นปัญญาได้โดยที่เราไม่นำออกพิจารณาแต่อย่างใดให้เป็นปัญญาขึ้นมา

เมื่อ **จิตมีความสงบเป็นพื้นฐานแล้วนำจิตที่มีดวงความสงบและอิ่มตัว ไม่หิวโหยกับอารมณ์ต่าง ๆ นั้น เข้าพิจารณาทางด้านปัญญา** เราจะพิจารณาร่างกายส่วนใดก็ตาม คำว่าร่างกายนี้ทั่วไปหมดในรูปขันธ์นี้แล้วแต่จะถูกกับจริตในอาการใดภายใน

ร่างกายนี้ แยกแยะดูตั้งแต่ต้น ดังที่ท่านมอบงานให้แก่พวกเรามาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนปัจจุบันนี้ และยังจะเป็นไปอีอย่างนี้ไม่ลดละว่างานของนักบวชนั้นคืออะไร อุปัชฌายะท่านมองให้ว่า **เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ** นี่คืออนุโลมพิจารณาโดยลำดับไปตโจ **ทันตา นขา โลมา เกสา** นี่ให้พิจารณาปฏิโลม ย้อนกลับหน้ากลับหลัง ถอยหน้าถอยหลัง

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประกาศตนอยู่แล้วด้วยความปฏิกูลโสโครกตามหลักธรรมชาติที่เป็นความถูกต้องเป็นแต่เพียงว่าจิตของเรานั้นไปรับความเสี้ยมสอนมาจากสิ่งจอมปลอมคือกิเลส จึงต้องมาเปลี่ยนแปลงความจริงจากธรรมหรือลบล้างธรรมนี้ให้เป็นสภาพอื่นไปเสียจากความเป็นของปฏิกูลให้เป็นของสวยของงาม เป็นของจีรังถาวร เป็นเราเป็นเขา เป็นของเราของท่านไปเรื่อย ๆ สิ่งเหล่านี้นอกจากความเป็นอสุภะอสุภังเต็มไปทั้งร่างกายภายนอกภายใน อยู่โดยหลักธรรมชาติของมันตามธรรมที่กล่าวไว้แล้วยังมีความแปรสภาพอยู่ภายในตัวทุกระยะ ๆ ไม่มีเว้นแม้แต่ขณะหนึ่ง

การพิจารณาเช่นนี้ท่านเรียกว่าวิปัสสนาเพื่อความเห็นแจ้งตามความจริง ความจริงนั้นเป็นอย่างไรในร่างกายนี้ คำว่าอสุภะ

จริงหรือไม่จริง เราปฏิเสธได้ไหม ตั้งแต่ภายนอกก็มีขี้เหงื่อขี้ไคล เต็มไปหมดทั้งร่าง ไม่ว่า ข้างบนข้างล่างต้องชะต้องล้างกันอยู่ ตลอดเวลา ร่างกายนี้ไปสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด แม้จะเป็นของ สะอาดสวยงานเพียงใดก็ตาม จะต้องกลายเป็นของสกปรกโสมม ส่งกลิ่นฟุ้งไปหมด

เพราะร่างกายนี้เป็นตัวปฏิกูล สิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ร่างกายนี้จึงกลายเป็นของสกปรก ต้องชะต้องล้างต้องฟอกเช็ดถู ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ นี่เห็นอย่างชัด ๆ อยู่แล้วตามหลักความจริง ผู้ปฏิบัติจะฝืนหลักความจริงนี้ ไปไหน **ความฝืนหลักความจริง เหล่านี้มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งสิ้น ซึ่งเป็นข้าศึกต่อธรรม** เคยฝืน ธรรมอย่างนี้มาเป็นลำดับลำดา คือเสกสรรปั้นยอ ขึ้นมาเฉย ๆ ทั้ง ๆ ที่หาความจริงไม่ได้ ว่าสวยงาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจ ว่าเป็นสิ่งจิ รังถาวร ว่าเป็นสิ่งให้เกิดสุขน่ารื่นเริงบันเทิงว่าเป็น **อตฺตา** เป็น เราเป็นของเราเป็นของเขา

จิตที่ไม่มีที่ยึดมีแต่กิเลสเป็นผู้พร่ำสอนอยู่ตลอดเวลาจะ ไม่ให้ยึดไม่ให้ถือ ไม่ให้เชื่อตามกิเลส จะเชื่อถืออะไร เพราะมีของ อย่างเดียวเท่านั้น ติดแนบอยู่กับใจ นับแต่กัปใดกัลป์ใดมา จนกระทั่งได้พบได้ยินโอวาทคำสั่งสอน ซึ่งเป็นคู่แข่งกับ

ธรรมชาติที่เสกสรรปั้นยอด้วยความจอมปลอมนั้นคู่แข่งนั้นเรียกว่าธรรม จึงได้นำธรรมของจริงนี้เข้ามาเทียบเคียงของปลอม

แยกแยะกันดูทุกสัดทุกส่วน ความเสกสรรที่ฝังอยู่ในขันธ์นี้เป็นคำ เสี้ยมสอนของกิเลส มันเสี้ยมสอนว่าเป็นของสวยงาม ทำให้จิตคิดว่าเป็นของสวยของงามของดีของแน่นหนามั่นคงไปด้วย ทีนี้ **นำธรรมเข้ามาลบล้าง ของปลอมนั้น** ว่าสวยงามที่ตรงไหน ดูหาความสวยงามไม่ได้ ทั้งภายนอก ภายในของร่างนี้ หาความสวยงามไม่ได้แม้แต่ชิ้นเดียวมันเต็มไปด้วยของปฏิกูลโสโครกหมดทั้งร่างนี้ ทั้งในตัวของเราและสัตว์อื่นบุคคลอื่น ทั้งหญิงทั้งชายเหมือน ๆ กันหมด เทียบกันได้ทุกสัดทุกส่วน ไม่มีอะไรแปลกต่างกันนี้คือความจริง **เราฝึกวิปัสสนาคือปัญญา ฝึกเพื่อจะสลัดสิ่งที่เคยยึดถืออันจอมปลอม เข้าสู่หลักความจริงคือของไม่ปลอม** นี่เป็นขั้นหนึ่งของจิตของธรรม

ขั้นต่อไปยังแยกแยะเป็นเรื่อง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ซึ่งเป็นธรรมของจริงเช่นเดียวกันเข้าไปอีก เป็นทางเดินเพื่อความสลัดปัดทิ้งสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย คือกิเลสตัวพาเสกสรรปั้นยอมาเป็นเวลานาน ผลของมันทำให้เกิดความกดถ่วงลวงใจอยู่เสมอ ให้มีแต่

ความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะสิ่งเหล่านี้ **เมื่อพิจารณาตามหลักความจริงแล้ว จิตย่อมจะค่อยปล่อยวางไปโดยลำดับ**ตามความซึมซาบแห่งปัญญาที่เข้าสู่หลักความจริงของธรรมไปโดยลำดับลำดา

จนกลายเป็นว่า กายทั้งกายนี้ ถ้าพูดถึงกองอสุภะก็คือป่าช้าผีดิบที่เต็มไปด้วยซากศพต่าง ๆ ซึ่งรวมอยู่ในร่างกายของแต่ละบุคคล ๆ นั่นแล ไม่ใช่ซากหนึ่งซากเดียว มีหลายซาก หลายศพหลายประเภท หลายชนิด ของสัตว์ที่มาตายกองกันอยู่ภายในร่างกายของเรานี้ พิจารณาอยู่เช่นนี้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เช่นเดียวกับเราถากไม้ หลายครั้งหลายหนก็ถึงแก่น ถึงที่ตัณหา เกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส ในชาดกท่านกล่าวไว้ซึ่งเป็นสิ่งที่สะดุดใจมากว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตไม่เคยเห็นรูปใดที่เป็นข้าศึกเป็นเครื่องเสียดแทงจิตใจอย่างเจ็บปวดแสบร้อนยิ่งว่ารูปของเพศตรงข้าม เสียงใด

นี่เป็นขั้นหนึ่งของการพิจารณาที่เรียกว่าปัญญา เราแยกจากสมาธิ คือจิตที่สงบนั้น ให้แสดงกิริยาออกมาทางความแยบคาย เรียกว่า **วิปัสสนา-ปัญญา แปลว่า ความเห็นแจ้งเห็นจริง ไม่ใช่เห็นปลอมเห็นแบบมืด ๆ ดำ ๆ กำดำกำขาวอย่างที่อวิชชาพาเห็น**

ปัญญาธรรมพาเห็น เห็นแจ้งเห็นชัด และรื้อถอนตนออกจากความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่าง ๆ ไปได้โดยลำดับนี่แหละการดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพาน ดำเนินไปตามสิ่งเหล่านี้ โดยถือสิ่งเหล่านี้เป็นหินลับปัญญาในการดำเนินวิปัสสนา

ที่จิตไม่สามารถก้าวไปได้ตามความมุ่งหมาย ก็เพราะจิตติดสิ่งเหล่านี้ท่านจึงสอนให้พิจารณาบุกเบิกสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นเสมือนขวากหนามแทงจิตใจอยู่ทุกเวล่ำเวลา รักก็ทำให้เกิดทุกข์ ชังก็ทำให้เกิดทุกข์ เกลียดโกรธ ก็ทำให้เกิดทุกข์ทั้งนั้น เพราะกิเลสเป็นสาเหตุจะไม่เกิดอย่างไร ไม่ใช่เป็นสาเหตุมาจากธรรม สาเหตุที่มาจากธรรมนั้น แม้จะมีทุกข์บ้างเพราะการต่อสู้กับข้าศึก แต่จิตก็คำนึงเพื่อชัยชนะหรือเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ความทุกข์ นั้นก็ไม่ถือเป็นอารมณ์กับผู้ปฏิบัติ

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมแม้ทุกข์แทบเป็นแทบตายก็ไม่ถือเป็น อารมณ์ ยิ่งกว่าเพื่อความรู้แจ้งเป็นจริงในสิ่งที่ตนต้องการที่ตนมุ่งหมายไว้ พระพุทธเจ้าของเราท่านมีความมุ่งหวังอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น แม้จะสลบถึงสามครั้งสามหน แต่ยังไม่ถูกทางเพื่อความตรัสรู้ก็ตาม พระองค์ก็ไม่ทรงท้อถอย เพราะอำนาจแห่ง

ความมุ่งมั่นต่อธรรมของจริง มีกำลังมากกว่าที่จะท้อถอยเพียงความสลบเท่านั้น

การพิจารณาร่างกายเป็นสิ่งสำคัญมาก เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับราคะตัณหา ขึ้นอยู่กับร่างกายนี้ จิตสงบก็สงบจากความคิดในเรื่องราคะตัณหา เกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส ในชาดกท่านกล่าวไว้ซึ่งเป็นสิ่งที่สะดุดใจมากว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตไม่เคยเห็นรูปใดที่เป็นข้าศึกเป็นเครื่องเสียดแทงจิตใจอย่างเจ็บปวดแสบร้อนยิ่งว่ารูปของเพศตรงข้าม เสียงใดก็ตามไม่สามารถที่จะเสียดแทงเข้าถึงขั้วหัวใจถึงกับจิตใจจะพังทลายลงได้เหมือนเสียงของเพศตรงข้าม กลิ่นใดก็ตามไม่สามารถทะลวงเข้าถึงขั้วหัวใจ ยิ่งกว่ากลิ่นของเพศตรงข้าม รสใดก็ตามไม่สามารถทำลายหัวใจให้กระทบ-กระเทือนหวั่นไหวและเป็นบ้าแบบสด ๆ ร้อน ๆ พร้อมทั้งการรับความทุกข์ทรมานได้มากยิ่งกว่ารสของเพศตรงข้าม การสัมผัสใดก็ไม่สามารถทำใจ ให้ละเมอเพ้อฝันจนตัวไม่เป็นตัวของตัวยิ่งกว่าการสัมผัสเพศตรงข้ามให้เธอทั้งหลายจำไว้อย่างถึงใจ อย่าประมาท"

"วิธีที่จะแก้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันเป็นบ่อเกิดแห่งราคะตัณหานั้น ต้องใช้วิธีการอันถูกต้องเหมาะสมกัน คือการ

พิจารณา **อสุภกรรมฐาน** เป็นภาคพื้นให้เกิดความชำนิชำนาญ น้อมกายวิสภาคเข้ามาสู่กายของเราหนังของวิสภาคเข้ามาเทียบกับหนังของเรา เสียงของวิสภาคเข้าเมาเทียบกับเสียงของเรา กลิ่นของวิสภาคเข้ามาเทียบกับกลิ่นของเรา ความสัมผัสของวิสภาคเข้ามาเทียบความสัมผัสตัวเราเอง สิ่งเหล่านี้ มันก็เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นอวัยวะอันเดี่ยวกัน ไม่เป็นมีผิดแปลกกันอะไรเลย ถ้าพูดถึงเรื่อง ความเป็นปฏิกูล คนทั้งหญิงทั้งชายเป็นเทวดามาจากไหนร่างกายจึงจะไม่มีความปฏิกูลโสโครก ภิกษุทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชายก็คือคนทรงธาตุทรงขันธ์ทรงอสุภะอสะภัง มีหนังมีเนื้อ มีกระดูก มีตับไตไส้พุง มีของอสุภะอสุภัง เต็มตัวเช่นเดียวกันนั่นแลจะไปหลงหาสาระอะไร ถ้าไม่ใช่เราเป็นบุรุษตาฟางเพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายจงพิจารณาในสิ่งเหล่านี้ให้มาก ยาแก้พิษภัยอันสำคัญ คือ อสุภะ เป็นยาอันประเสริฐ”

นี่คือพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้แก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความเห็นภัยในสิ่งที่เป็นวิสาภาคกัน เพื่อจิตได้พิจารณาตามาหลักอสุภธรรมไม่ขาดวรรคขาดตอนใจจะได้สงบ ใจหายกังวลหม่นหมอง เพราะทุกส่วนแห่งร่างกายนั้น ๆ เป็นลักษณะเหมือนๆ กัน

“กายทั้งกาย ทั้งหนัง ทั้งเนื้อ ทั้งเอ็น ทั้งกระดูก ทุกสัดทุกส่วนแห่งอวัยวะทั้งของหญิงและของชาย กับทุกสัดทุกส่วนแห่งอวัยวะของเรานั้น ไม่มีอะไรผิดแปลกกันเลย นอกจากถูกหลอกลวงจากกิเลสเท่านั้น ว่านั้นวิเศษนี้วิโส จนผู้หญิงผู้ชายธรรมดา ๆ กลายเป็นเทวดาขึ้นมา ตนเป็นเสมือนบ๋อยหรือสุนัขตัวหนึ่ง ที่คอยกัดคอยแทะแบบลม ๆ แล้ง ๆ อยู่ภายในใจ ไม่มีวันเวลาสร่างซาลงได้ นับว่าโง่เกินไป ไม่สมกับความเป็นภิกษุ ให้เธอทั้งหลายจงจำไว้ให้ถึงใจ”

นั่น ฟังดูซิ นี่แหละการพิจารณา จงทำตามที่ท่านสอนไว้นั้น คำว่าโง่เกินไปจะถูกลบลงด้วยวิปัสสนาปัญญาไม่สงสัย ถ้าลงได้พิจารณาให้ชัดเจน เทียบทุกสัดทุกส่วน ทั้งภายนอกภายในให้เห็นชัดเจนแล้ว จะมีอะไรแตกต่างกัน จะหลงอะไรกัน ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้การพิจารณาให้มาก**โรคหนักต้องวางยาให้หนักเพื่อทันกับโรคสุนัขบ้า** ตาฝ้าฟางที่มองเห็นใบไม้แห้งกลายเป็นผัก

นอกจากนั้น ท่านยังสอนให้ไปเยี่ยมป่าช้า การไปเยี่ยม ป่าช้าแต่ก่อนเป็นป่าช้าผีดิบ ตายเก่าตายใหม่เอาไปทิ้งเกลื่อนไปหมด การไปพิจารณาป่าช้านั้น ท่านสอนให้ไปทางเหนือลม และสอนให้ไปทางตายเก่าเสียก่อน อวัยวะเกลื่อนกลาดเรี่ยราด กระดูก

กระจัดกระจายเป็นอะไรไปแล้ว แล้วขยับเข้าไปเป็นลำดับจนถึงผู้ตายใหม่ ทั้งนี้เพราะอาจจะเกิดความกำหนัดยินดีขึ้นมาได้

เมื่อได้พิจารณาเป็นลำดับลำดาเข้าไปแล้วเช่นนั้น ย่อมจะมีกำลังทางสติปัญญาพอพิจารณากันไปได้ ศพนั้น ๆ แม้ตายใหม่ก็ไม่ผิดอะไรกับร่างกายของเราที่ยังไม่ตายนี้ ถ้ากลิ่นเหม็นคลุ้งมันก็เป็นเช่นเดียวกันนี้แลเพราะเป็นป่าช้าผีดิบผีตายเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเทียบเคียงได้ทุกสัดทุกส่วนของซากศพในป่าช้ากับร่างกายเราที่ยังไม่ตาย ว่าเป็นลักษณะเดียวกันจนหายสงสัยแล้วจะไม่ไปเยี่ยมป่าช้าอีกก็ได้เยี่ยมป่าช้าภายในร่างกายของเรานี้ก็เป็นที่เข้าใจ เพราะการไปเยี่ยมป่าช้านอกก็เพื่อจะหาหลักยึดเทียบเข้ามาสู่หลักภายในคือตัวเราอง เมื่อได้หลักภายในเป็นเครื่องยึดแล้ก็มีหลักมีเกณฑ์ในการพิจารณาตนและ หายกังวลในการไปเยี่ยมป่าช้านอก นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่งปัญญาขั้นนี้ต้องใช้ความพยายามให้มากก่อนจะมีความชำนาญ เมื่อชำนาญแล้ว ปัญญาขั้นนี้ย่อมผาดโผนมาก ตามที่เคยพิจารณามาแล้วเป็นอย่างนั้น พิจารณาจนหมุนติ้ว ๆ ทันกับเหตุการณ์ที่มีอยู่รอบตัว เมื่อปัญญามีความชำนาญจวนถึงขั้นที่จะสลัดปัดทิ้งร่างกายนี้ ยิ่งหมุนตัวเป็นเกลียวตลอดอิริยาบถ ไม่มีว่างงานมองดูตัวทั้งตัวนี้กลายเป็นเนื้อก็เป็นไป

หมดทั้งตัว มองดูหนังไม่เห็นทะลุเข้าไปถึงเนื้อ ถึงเอ็น ถึงกระดูก จนกระทั่งกลายเป็นร่างกระดูกไปหมดในคนทั้งคน เราทั้งคนเป็นก้อนเนื้อไปหมดทั้งตัว มองดูหญิงดูชายเป็นสภาพเดียวกันไปหมด เพราะความชำนาญในการพิจารณาวิปัสสนาขั้นรูปกายร่างกายหาความสวยความงามไม่ได้ มองดูเป็นร่างกระดูกหนึ่ง มองดูเป็นคนที่หนังถูกถลกออกเหลือแต่เนื้อแดงฉานไปหมดทั้งตัวหนึ่ง ใจจะมีความกำหนัดยินดีที่ตรงไหน คนเราที่จะกำหนัดยินดีกันก็เพราะหนังนี้เท่านั้นเพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนกรรมฐานเพียง **ตโจ** แล้วหยุด เพราะหนังมันครอบไปหมดแล้วในร่างกายคนร่างกายสัตว์นี่คือความชำนาญของการพิจารณา ถัดจากนั้นไปเพียงกำหนดแย็บเดียวเท่านั้น ไม่ถึงสามวินาทีจะทะลุไปหมดตั้งสองรอบสามรอบในร่างกายร่างเดียวนั้น กลายเป็นกระดูกเป็นท่อนกระดูกไปหมดเพียงเส้นเอ็นติดต่อรัดรึงกันไว้เท่านั้น เช่นเดียวกันซากผีที่เอามาไว้ตามวัดตามวา อวัยวะส่วนอื่น ๆ ไม่มี เหลือแต่กระดูกที่มัดติดกันไว้เท่านั้นเมื่อเป็นเช่นนั้นจะรักอะไรกำหนัดอะไร มีแต่กระดูกเท่านั้น นั่นแหละคือความจริงของธรรมเป็นขั้น ๆ และตัดความจอมปลอมออกเสียได้ ที่ว่าผมก็งาม หนังก็งาม เนื้อก็งาม เอ็นก็งาม งามไปหมด กระดูกก็งาม แม้ที่สุดอาหารเก่าอาหารใหม่

ที่เป็นมูตรเป็นคูถก็งามไปด้วย เพราะถูกกิเลสมันต้ม มันตุ๋น มันเสกสรรปั้นยอให้กินของสกปรกมาเป็นเวลานานเพราะความโง่เขล่าของตน ให้กิเลสปรุงอาหารเป็นพิษทั้งนั้นให้กิน และกินไม่มีวันอิ่มพอกินเท่าไรยิ่งหิวโหย กินเท่าไรยิ่งติดยิ่งจมลงลึก คิดให้ละเอียด แล้วไม่สลดสังเวชบ้างหรือเราเป็นนักปฏิบัติ จงพิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้ เมื่อพิจารณารู้เต็มที่แล้ว ไม่ต้องบอกเรื่องความสลัดปัดทิ้งรูปขันธ์ ว่าไม่ใช่เราไม่ใช่ของเราความปฏิกูลโสโครกนี้ก็หายไป เพราะผ่านไปแล้ว หายสงสัยแล้ว เหลือแต่เพียงร่างกระดูก สงสัยอะไรกัน นั่นเป็นกอง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เป็นความจริงอันหนึ่งเท่านั้นนี่ ปัญญาขั้นนี้ต้องผาดโผนเต็มที่เพราะแก้กิเลสส่วนหลาบ ต่อสู้กับกิเลสส่วนหยาบ ปัญญาต้องเป็นปัญญาที่ผาดโผน ไม่งั้นไม่ทันกัน ไม่เรียกว่ามัชฌิมาคือเหมาะสมกันพอหมดขั้นนี้แล้ว สติปัญญาก็ก้าวเข้านามธรรมทั้งสี่พิจารณานามธรรมทั้งสี่ **เวทนา ความสุข ความทุกข์ ความเฉย ๆ ภายในร่างกายและจิตใจ**ส่วนเวทนาภายในจิตทั้งสามนั้นแยกไว้ก่อน พิจารณาเวทนาที่เกี่ยวข้องกับกายเวลาเกิดความทุกขเวทนาขึ้นมา จะเกิดขึ้นด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยเจ็บหัวตัวร้อนก็ตาม ให้พิจารณาแยกแยะดูทุกเวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนานั้นแหละ

เป็นผู้ออกหน้าออกตาในขณะที่เจ็บไข้ได้ป่วย สุขหาทางแทรกเกิดขึ้นไม่ได้จึงต้องพิจารณาแยกดูทุกข์ให้เห็นทุกข์เป็นอย่างไร ทุกข์ให้โทษให้ร้ายแก่ผู้ใด เราจึงเหมาเขาว่าเป็นทุกข์ เหมาเขาว่าเป็นภัยต่อเรา เหมาเขาว่าเป็นข้าศึกต่อเรา พิจารณาให้เป็นอรรถเป็นธรรมตามความเป็นจริงอย่าลำเอียงเพื่อเข้าข้างตัว จะเป็นการกอบโกยกิเลสเข้ามาเผาตนยิ่งกว่าการไม่พิจารณาเสียอีกเพราะผิดทาง

เพราะฉะนั้นการพิจารณาทุกขเวทนาจึงพิจารณาให้เป็นธรรมว่าทุกขเวทนานี้หรือที่ว่าเป็นภัยแก่เรา ดูให้ชัดเจนถึงสภาพของทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในขณะนั้นว่า เป็นภัยแก่ผู้ใด สติปัญญาจดจ่อลงในจุดที่เกิดทุกข์มากกว่าเพื่อน คลี่คลายดูด้วยปัญญา เมื่อชัดเจนแล้วทุกข์ก็สักแต่ว่าปรากฏตัวอยู่ตามหลักธรรมชาติของตนเท่านั้น แม้ตัวทุกข์เองก็ไม่ทราบความหมายของตนว่าเป็นทุกข์และไม่มีความหมายว่าได้ให้ความทุกข์แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเลย

พิจารณาดูร่างกายก็สักแต่ว่ากายที่มีอยู่แล้วตั้งแต่ทุกข์เหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้น แม้ทุกข์เหล่านี้ดับลงไปแล้ว กายก็ยังเป็นกายอยู่ตามสภาพของตนต่างอันต่างจริงอยู่โดยหลักธรรมชาติของตนเช่นนี้ไปเหมาเอาว่าเขามาเป็นทุกข์มาเป็นภัยแก่เราได้อย่างไร ถ้า

ไม่ใช่ใจเป็นตัวไปหมายเขาต่างหากแล้วย้อนเข้ามาดูใจ เทียบเคียงกายนั้น เป็นเราเหรอ กายนั้นมาเป็นใจหรือใจไปเป็นกาย หรือทุกขเวทนานั้นมาเป็นใจ หรือใจนี้ไปเป็นทุกขเวทนา

แยกแยะทุกสัดทุกส่วน ยิ่งทุกข์มีความรุนแรงมากเพียงไร สติปัญญาขั้นนี้ยิ่งหมุนติ้ว เร็วยิ่งกว่าน้ำไหลไฟสว่าง ไม่อย่างนั้นไม่ทันกัน แยกแยะทุกสัดทุกส่วน เวทนาก็กลายเป็นความจริงขึ้นมาอย่างประจักษ์ใจหายสงสัยว่ามีจิตเท่านั้นไปสำคัญทุกขเวทนาว่าเป็นข้าศึกต่อตนเอง และว่าเป็นตนเป็นของตนตลอดถึงเรื่องร่างกาย **เขาก็เป็นสภาพแห่งความจริงของเขาอยู่เช่นนั้น แต่ใจเสียเองเป็นผู้ไปยึดไปถือ** ว่ากายของเราเป็นทุกข์ทุกข์ก็มาเป็น กาย ทั้งทุกข์ทางกายทั้งทุกข์ทางใจก็กลายเป็นเราและเป็นทุกข์ขึ้นมาอีก เพราะความสำคัญผิด

เมื่อแยกแยะทั้งสามสภาพ คือ **ดูกาย ดูเวทนา ดูจิต** เทียบเคียงกันได้ทุกสัดทุกส่วนว่าไม่ใช่อันเดียวกัน **ความสำคัญมั่นหมายของจิตที่ไปหมายเขาว่าเป็นเราเป็นของเราก็ถอนตัวเข้ามาสู่จิต** เมื่อความสำคัญถอนตัวเข้ามาสู่จิตแล้ว **จิตก็เป็นปกติ เป็นความจริงของจิต เวทนาก็เป็นความจริงของเวทนา กายก็เป็น**

ความจริงของกายแต่ละอย่าง ๆ แล้วก็ไม่กระทบกัน หนึ่ง ทุกขเวทนาที่กำเริบมากๆ นั้นดับไปอย่างรวดเร็ว สอง ทุกขเวทนาแม้ไม่ดับแต่ก็เป็นความจริงของตนอยู่เป็นสัดเป็นส่วน ไม่เข้ามากระทบกันกับจิตใจนี้ได้เลย

ใจนั้นแม้จะอยู่ในท่ามกลางแห่งความทุกข์ความลำบากในขณะที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บหรือขณะนั่งนานๆก็ไม่มีความกระวนกระวาย มีแต่ความกระหยิ่มยิ้มย่องอยู่โดยหลักธรรมชาติแห่งความจริงของใจ นี้คือการพิจารณาเวทนา นอกจากนั้นยังทราบชัดว่า **ทุกขเวทนาก็ดี สุขเวทนาก็ดี อุเบกขาเวทนาก็ดี เป็นอาการอันหนึ่งๆเท่านั้นรวมแล้วย่อมไหลลงสู่ภาชนะคือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ทั้งมวล นี่ปัญญาขั้นหนึ่ง

สัญญา ความจำได้หมายรู้ จนเกิดเรื่องเกิดราวขึ้นมาสังขารปรุงแย็บ สัญญาหมายไปให้เป็นเรื่องเป็นราวหลอกตนเหมือนกับภาพในหน้ากระจก ภาพของเราเองนี้แหละไปปรากฏอยู่ในหน้ากระจก เราก็ไปตื่นภาพในหน้ากระจกนั้น เมื่อทราบชัดเจนแล้วว่าภาพที่ปรากฏในหน้ากระจกนั้นมันเป็นภาพไปจากกายของเราฉันใด อาการทุกอย่างที่ปรากฏขึ้นจากสังขารจากสัญญาที่หมายเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็เป็นภาพออกจากใจฉันนั้น ถ้าใจ

ไม่รู้เท่าทันก็ไปหลงภาพนั้น เมื่อใจรู้เท่าทันแล้วก็ปล่อยวางตามสภาพของเขาสิ่งเหล่านี้ก็เกิด ๆ ดับ ๆ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสัญญาสังขารอันเป็นสิ่งเกิดดับ

แม้วิญญาณที่รับภาพจากภาพนอก เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เวลาเข้ามากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น ก็มีแต่เพียงแย็บเดียว ๆ ที่รับทราบในขณะที่สิ่งนั้นมาสัมผัส เมื่อสิ่งนั้นดับไปความรับทราบก็ดับไป เป็นอาการหนึ่ง ๆ ของจิตเท่านั้น จะถือเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่บ้ากองรับเหมาน่ะ

พิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ เป็นการฝึกซ้อมด้วยความสัมผัสสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสัญญา สังขารที่คิดปรุงอยู่ภายในและระหว่างข้างนอกกับข้างในให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอจิตย่อมมีความชำนิชำนาญสามารถสลัดตัดทิ้งขันธ์ 5 นี้ได้ทั้ง ๆ ที่ยังไม่บริสุทธิ์ อุปาทานในรูปขันธ์ก็ปล่อยได้อย่างชัดเจนเห็นประจักษ์จิตพักจากการพิจารณาร่างกายว่าเป็นอสุภะอสุภังต่างๆ เพราะอิ่มตัวแล้ว รู้แล้ว ปล่อยวางแล้ว พิจารณาเพื่ออะไรอีก การพิจารณาเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถือเอาความเกิดดับเป็นสำคัญคือเกิดขึ้นก็รู้ได้ชัด ดับไปก็รู้ได้ชัด ขาดจากกันก็รู้ได้ชัด

ขันธ์ทั้งห้านี่แหละเป็นทางเดินของกิเลส อวิชชาส่งสมุนออกมาทางนี้แหละ ออกมาทางตา ทางหู เป็นต้น คอยจับจองเอารูป เอาเสียง เอากลิ่นเอารส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ทั้งดีทั้งชั่วกว้านมาหมด กว้านเข้ามาเป็นฟืนเป็นไฟเผาลนสัตว์ผู้โง่เขลาตาฝ้าฟางพระที่โง่ ๆ ตาฟาง ๆ ยอมตัวเป็นฟืนให้มันเผาลนอยู่ทั้งวันทั้งคืนไม่ยอมหาทางออก นอกจากชมเชยไฟว่าดีขยันไหม้เท่านั้น ถ้ามีความฉลาดก็พิจารณาเพื่อหาทางปลดเปลื้องไปได้ ตามสติปัญญาขั้นดังกล่าวนี้

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็สักแต่ว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย รูป เสียง กลิ่นรส เครื่องสัมผัสก็สักแต่ว่าเท่านั้นเพราะได้พิจารณาตัดขาดมาโดยลำดับอายตนะภายใน เช่น รูปกายของเรา มีทั้งตา ทั้งหู ทั้งจมูก ทั้งลิ้น ทั้งกายก็รู้เท่าทันและปล่อยวางได้แล้วเรียกว่าตัดขาดจากทางเดินของกิเลสมีอวิชชาเป็นตัวการส่งสมุนออกมาตามทางสายนี่ และตัดสะพานนี้ขาดเข้าไปโอยลำดับ กิเลสออกมาทางเวทนาก็ตัดขาดด้วยปัญญาออกมาทางสัญญาสังขาร วิญญาณ ก็ตัดขาดไปโดยลำดับ เมื่ออวิชชาไม่สมุน ถูกตัดสะพานขาดไปหมด คือฆ่าทั้งสมุนของมันด้วยความสำคัญมั่นหมายต่างๆ ฆ่าไปด้วยอาการต่างๆ

ทั้งห้านี้ก็ตัดขาดไปด้วย **กิเลสก็รวมตัวเข้าไปสู่จิตดวงเดียวเพราะไม่มีที่หลบซ่อน**

นี่แหละวิธีการดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานดังครั้งพุทธกาล ท่านดำเนินท่านดำเนินอย่างนี่ ท่านพิจารณาอย่างนี้ กิเลสมันมีอยู่ที่ไหน สติปัญญาจะเป็นเหมือนกับไฟ กิเลสเป็นเหมือนกับเชื้อไฟ กิเลสอยู่ที่ตรงไหนปัญญาจะหมุนติ้วเข้าไปตรงที่เชื้อมีอยู่นั้น เชื้อมีอยู่ทางกายเราก็พิจารณาทางกายจนกระทั่งไหม้ไปหมดด้วยความรู้เท่าทัน อยู่ทางเวทนาก็ไหม้ไปหมด คือรู้เท่าทันหมด สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ไหม้ไปหมด ปล่อยวางไปหมด**กิเลสเข้าไปสู่ใจกำหนดเข้าไปที่ใจ**

ปัญญาขั้นพิจารณาอวิชชานี้ เป็นปัญญาขั้นอัตโนมัติโดยแท้ เพราะเริ่มเป็นอัตโนมัติมาแต่ความชำนาญขั้นรูปขันธ์อยู่แล้ว ตามครั้งพุทธกาลท่านว่า **มหาสติ มหาปัญญา** ซึ่งเริ่มเป็นมหาสติมหาปัญญา มาโดยลำดับจากการพิจารณาขันธ์ ๕ อยู่แล้ว เมื่อถึงขั้นกิเลสรวมตัวมาเป็นจิตอวิชชาแล้ว จึงเป็น มหาสติ มหาปัญญาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หมุนตัวเป็นเกลียวทั้งวันทั้งคืนอย่างละเอียดลออ เหมือนน้ำซับน้ำซึม

ไม่มีอะไรเป็นที่พิจารณา เพราะรูปก็ผ่านไปแล้วไม่ยอมพิจารณารู้แล้วปล่อยแล้วละวางแล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่เป็นส่วนเกี่ยวกับเรื่องร่างกายนี้ ก็ดับไปหมด ขาดไปหมดแล้ว มีแต่ความยิบแย็บ ๆ กระเพื่อมอยู่ภายในจิต ความกระเพื่อมแต่ละขณะ ๆ ที่แสดงออกมาจากจิตก็ทราบว่าเป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลกสมมุติของโลกอนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ภายในจิต รู้ได้อย่างชัดเจน ยึดมั่นถือในความกระเพื่อมว่าดีชั่วว่าเกิดว่าดับนี้ได้อย่างไร

ฐานของอวิชาจริง ๆ คืออะไร นี่แหละตัวสำคัญ เราก็ไม่อยากจะพูดตรงนี้ เพราะเหตุไร เพราะเป็นธรรมที่ละเอียดมาก กิเลสประเภทนี้ละเอียดมาก มักจะสวมรอยให้ผู้ปฏิบัติหลงกลลืมตัว แต่ก็ทนไม่ได้ที่ต้องพูด เมื่อเข้าถึงขั้นนั้นแล้ว นั่นแหละขั้นที่สำคัญว่าตัววิเศษ ว่าตัวประเสริฐเลิศโลก ทั้งๆ ที่กำลังเป็นอวิชชาเต็มตัว ไปยกตัวอวิชชานั้นแหละว่าประเสริฐ ว่าเลิศ มหาสติ มหาปัญญาที่เคยฝึกมาอย่างเกรียงไกร ก็กลายเป็นองครักษ์ไปรักษาอวิชชาดวงที่ว่าเลิศประเสริฐดวงมีความสง่าผ่าเผยมีความสว่างกระจ่างแจ้ง

องอาจกล้าหาญแพรวพราว ไม่มีอะไรเสมอเหมือนไปเสียโดยไม่รู้สึกตัวจึงมีทั้งรัก ทั้งชอบใจ ทั้งอ้อยอิ่ง ทั้งสงวนอยู่ในนั้นหมด

นั่นเห็นไหม กิเลสละเอียดขนาดไหน ตั้งแต่ขั้นกายก็ละเอียดพอตัวของมันซึ่งแทบล้มแทบตายที่ผู้ปฏิบัติจะผ่านไปได้ กิเลสที่แทรกอยู่กับเวทนาสัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เต็มตัวแห่งความละเอียดของมัน ยิ่งเข้าไปถึงองค์กษัตริย์วัฏจักร ที่พาจิตให้หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงในการเกิดการตายคือ**ตัวอวิชชานี้แท้ ๆ จะไม่ละเอียดครอบโลกธาตุได้อย่างไร แม้ขั้น มหาสติมหาปัญญา ยังลืมตัวหลงกลไปเป็นองครักษ์รักษาจิตดวงนี้จนได้**

คำว่ารักษาจิตดวงนี้คืออะไร คือมีความรัก ความสงวน ความอ้อยอิ่งความคิด ความพันอยู่ภายในนั้น ไม่ยอมให้อะไรมาแตะต้องได้ เพราะรักมากสงวนมาก แต่คำว่าสมมุติ **อวิชชาก็คือสมมุติ** มหาสติมหาปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่ควรแก่กัน และหมุนตัวอยู่ตลอดเวลา ทำไมจะไม่ทราบความเคลื่อนไหวความเปลี่ยนแปลงความผิดปกติของจิตประเภทที่ว่าอัศจรรย์และเป็นจอมกษัตริย์นั้นได้ในขณะใดขณะหนึ่งเล่า เพราะจดจ่อ เพราะพิจารณา ทั้ง ๆ ที่กำลังรักสงวนและกำลังรักษาอยู่นั้นแหละ หากมีการพินิจพิจารณา

มีการสังเกตสอดรู้กันอยู่ทุกระยะ ๆ ตามนิสัยของสติปัญญาขั้นไม่นอนใจ ไม่นานก็ทราบกลมายาของอวิชาจนได้ นี่แหละตรงนี้ตรงที่จะทำลาย

คำว่า **อวิชชา หรือคำว่าใสสะอาดนี่น่ะ ใสจริง สะอาดจริง ผ่องใสจริงคำว่า ผ่องใสกับความเศร้าหมองซึ่งเป็นส่วนละเอียดนั้น ต้องเป็นของคู่กัน ผ่องใสขนาดไหนจะต้องเห็นความเศร้าหมองแทรกขึ้นมาในขณะใดขณะหนึ่งจนได้ องอาจหรืออับเฉาก็เป็นของคู่กัน แสดงขึ้นมาแม้นิดหนึ่งสติปัญญาขั้นนี้ก็จับได้**

ธรรมชาติสมมุตินี้ละเอียดขนาดไหน สิ่งที่เป็นคู่เคียงกันก็ต้องละเอียดให้เห็นได้อย่างขัดเจนว่านี่คืออะไร **มีความสว่างกระจ่างแจ้งขนาดนี้แล้ว**ทำไมจึงต้องมีลักษณะไม่ไว้วางใจ ให้ต้องระมัดระวังกัน **ธรรมของจริงแท้ทำไมจะต้องระวังกัน ความระวังนี้เป็นที่แน่ใจแล้วหรือธรรมชาตินี้คืออะไร**ทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยพิจารณาผ่านไปแล้วก็ว่าเป็น อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ทั้งมวล อนิจฺจํแต่นี่เป็นอะไรที่ปรากฏเด่น ๆ อยู่นี้ นั่นและเป็นจุดหรือเป้าหมายแห่งการพิจารณาละ ทีนี้สติปัญญาเริ่มพิจารณาอย่างเอาจริงเอาจัง

ลงสติปัญญาขั้นนี้ได้ทุ่มตัวเข้าไปแล้ว อย่างไรก็ไม่มีอะไรที่จะต้านทานไว้ได้ ต้องพังทลาย มหาสติ มหาปัญญา จ่อเข้าไปตรงนั้น พิจารณาจุดนั้นเหมือนกับการพิจารณาสภาวธรรมทั้งหลาย เมื่อสติปัญญาขั้นอัตโนมัติได้จ่อเข้าไปจุดนั้น อวิชชาทนไม่ได้ต้องพังทลาย อวิชชาตาย ตายตรงนั้นนั้นแหละบ่อเกิดของสัตว์ เชื้ออันนี้เอง บ่อเกิดของสัตว์ สถานที่ตาย-เกิดพาให้สัตว์เกิดสัตว์ตายไม่ใช่ที่ไหน ธรรมชาตินี่เอง ทำให้สัตว์เกิดสัตว์ตายเราเป็นผู้แบกหามอันนี้อยู่ประจักษ์ใจ สงสัยอะไรว่าโลกนี้ตายแล้วสูญ มันสูญที่ไหน นอกจากคนตาบอดมองไม่เห็นอะไรเท่านั้นจึงจะกล้าพูด แต่ก็พ้นการโดนเอา ๆ ในสิ่งที่ตนไม่เห็นไปไม่ได้ที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือคนตาบอดนั่นแลโดยอะไรเก่งกว่าใคร ๆ

นี่พูดตามที่พิจารณาทางภาคปฏิบัติ เมื่อธรรมชาตินี้หายไปหมด ไม่มีสิ่งใดเหลือแล้ว อันใดที่รู้ว่าอวิชชาดับไปแล้ว ภพชาติที่เป็นเชื้อให้เกิดเป็นต่าง ๆ ดับไปแล้วจากใจ ส่วนใจนั้นดับไปด้วยใหม่ที่นี่ ถ้าใจดับไปด้วยอะไรที่รู้ว่าบริสุทธิ์ รู้ว่าวิเศษ รู้ว่าอัศจรรย์เหมือนโลกธาตุกระเทือนไปด้วยผู้รู้วิสามัญนี้สูญไปไหนที่นี่

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลก ท่านนำพระจิตบริสุทธิ์ นำธรรมบริสุทธิ์นี้มาสั่งสอน ไม่ได้นำสิ่งที่สูญ สิ่งไม่มีมาสอนโลก

นี่แหละการเรียนภพชาติ ความเกิด แก่ เจ็บ ตายของสัตว์โลก อย่าไปเรียนที่ไหน ให้เรียนเรื่องของเรานี้ก่อน เมื่อเรียนเรื่องของเราให้เต็มภูมิเต็มอรรถเต็มธรรมแล้ว จะรู้อย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น ปฏิเสธไม่ได้ เพราะนี้เป็นของจริง ลบล้างไม่สูญ ลบล้างไม่ได้ นี่คือหลักใหญ่ เหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดพอเรียนถึงธรรมชาติที่ทำให้เกิดพังทลายลงไปแล้ว ทำไม่จะไม่สามารถอุทานขึ้นมาได้ว่า หมดแล้วเรื่องราวทั้งหลาย ที่เกิดตาย ๆ จับจองป่าช้าอยู่ไม่หยุดไม่ถอยเพราะตัวนี้เอง ตัวนี้ได้สิ้นซากไปแล้วบัดนี้ หมดเรื่อง

เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอะไรอีกที่นี่ นั่นไม่ใช่ตัว อนิจฺจํ นั่นไม่ใช่ตัว ทุกฺขํ นั่นไม่ใช่ตัว อนตฺตา, อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา เป็นเรื่องของสมมุติทั้งมวล นับแต่อวิชชากระจายออกไปทั่วโลกธาตุ เป็นไตรลักษณ์เป็น อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ทั้งสิ้น เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน ธรรมชาติที่รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็น อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา นั่นไม่ใช่ไตรลักษณ์ไม่ใช่ อนิจฺจํ ไม่ใช่ ทุกฺขํ ไม่ใช่

อนตฺตา ไม่ขัดแย้งตนเองด้วย และไม่ขัดแย้งสิ่งอื่นใดด้วยพอตัว หมดเรื่อง

มาอยู่นี้ก็นาน ไม่ทราบว่าองค์ละกี่ปีกี่เดือน ผลเป็นอย่างไร **สอนก็สอนแทบล้มแทบตาย สอนไม่มีอัดมีอั้น มีเท่าไรควักออกมาสอนเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่เคยปิดบังลี้ลับไว้แต่น้อยเลย และพูดทุกอย่างตรงไปตรงมาตามความจริง ทั้งเหตุที่ได้ปฏิบัติมาอย่างไร ก็นำมาสอนหมู่เพื่อนเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่ได้โกหก ตลอดจนถึงผลเป็นอย่างไร ถ้ารู้ถ้าเห็นก็พูดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็สุดแต่กิเลสสุดแต่ธรรมที่อยู่ในหัวใจของผู้ฟังทั้งหลายจะขัดแยงหรือต่อสู้กันเอง** ทางใดชนะทางใดแพ้ ถ้าธรรมชนะ เราก็ปฏิบัติตัวให้เป็นธรรมขึ้นไปโดยลำดับแล้วครองความอัศจรรย์ภายในใจ ถ้าแพ้กิเลสแล้ว เราก็จะถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายอยู่อย่างนี้ ตั้งกัปตั้งกัลป์นับไม่ถ้วน ไม่มีต้นมีปลายอยู่ภายในหัวใจนั่นแหละ เป็นทุกข์ทรมานยิ่งอยู่ตลอดไป

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร รู้สึกเหนื่อย เอาละ พอ

♣♣

"...พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนพระมาหาเถระว่า "ปัญญเว ชายะเต ภูริ"ปัญญาซึ่งมีความหนักแน่งมั่นคงเหมือนแผ่นดิน ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ใคร่ครวญ**เสมอ !** ฉะนั้น จงพยายามทำปัญญาให้มั่นคงเหมือนแผ่นดิน และสามรถจะแทงทะลุอะไร ๆ ได้ **ให้เกิดขึ้นด้วยการพิจารณาอยู่เสมอ** ไม่มีอะไรจะแหลมคมยิ่งกว่าปัญญา **ปัญญานี่และเป็นเครื่องตัดกิเลสทั้งมวล** ไม่มีอะไรจะเหนือปัญญาไปได้ **พระองค์ทรงสอน "วิปัสสนา" ในขณะนั้น โดยสอนให้แยกธาตุ แยกขันธ์ อายตนะ** ส่วนต่าง ๆ ออกเป็นชิ้นเป็นอัน อันนี้เป็นอย่างนี้ อันนั้นเป็นอย่างนั้น จากนั้นก็ **แสดงเรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** แต่ละอย่างละอย่างอันเป็นอาการของจิต สรุป **ธรรม** ที่ทรงแสดงแก่ พระโปฐิลัต ก็คือ **อริยสัจ ๔** ปรากฏว่าท่านได้บรรลุอรหัตผลในวาระสุดท้ายแห่งการประทานธรรม."

"จงกำหนดเข้าไป พิจารณาเข้าไป จิต ถ้าพูดตามหลักการพิจารณาแล้ว **จิตก็เป็นตัวอนิจจัง เป็นตัวทุกขัง เป็นตัวอนัตตา เพราะยังมีสมมุติแทรกอยู่**จึงต้องเป็นลักษณะสาม คือ "ไตรลักษณ์" ได้ จงฟาดฟันหั่นแหลกลงไม่ที่ตรงนั้น โดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นว่า จิตนี้เป็นเรา จิตนี้เป็นของเรา ไม่เพียงแต่**ไม่ยึดมั่นถือมั่นใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ** ว่าเป็นเรา เป็นของเราเท่านั้น ยังกำหนดให้เห็นชัดเจนในตัวจิตอีกว่า ควรจะถือเป็นเรา เป็นของเราหรือไม่ ? เพราะเหตุ ! เอ้า กำหนดลงไป พิจารณาลงไป แยกแยะ ให้เห็นชัดตามความเป็นจริง

สิ่งที่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ภายในจิตนี้ จะกกระจายออกหมด ไม่มีอะไรเหลือเลย เมื่อธรรมชาตินี้ได้กระจายหายไป ไม่มีอะไรเหลือแล้ว **อนิจจังทุกขัง อนัตตา ที่มีอยู่ภายในจิตก็หายไปพร้อมกับ** เป็น**จิตที่สิ้นสมมุติโดยประการทั้งปวงแล้ว !** คำว่า **"อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" จึงไม่มีในจิตอีกต่อไปตลอด อนันตกาล."**

γ

ไปเรื่อย ๆ คำว่า **"จิต" เป็นความรู้เพียงเท่านั้น** ไม่มีเรื่องราวอะไรมากนัก ยิ่งมีความรู้อยู่โดยเฉพาะจิต ก็ไม่มีเรื่อง พอจิตกระเพื่อมตัวอกสู่ความคิดความปรุง ความจดจำ สำคัญมั่นหมายต่าง ๆ ในสิ่งที่เคยผ่าน เคยรู้ เคยเห็นมาแล้ว นั่นจิตเริ่มก่อเรื่องและขยายตัวออกไปไม่มีที่สิ้นสุดยุติลงได้ เรื่องจึงมีอยู่เรื่อย ๆ และขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งออกไปแล้วเข้าไม่ถูก เหมือนกับก่อไฟแล้วดับไม่เป็นไฟก็ลุกใหญ่ **จิตคิดออกไปแล้วระงับดับความคิดของตนไม่ได้ จึงกลายเป็นเรื่องราวเข้ามาสู่ตนเอง** ให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา **"อกาลิโก" คือไม่กำหนดสถานกาลเวลามีอยู่เช่นนั้นทุกหัวใจ**

ถ้ามีแต่ความรู้เท่านั้นก็ไม่มีเรื่อง ถ้าเทียบก็เหมือนเมล็ดผลไม้ที่มีแต่เมล็ดเท่านั้น มันก็ไม่มีเรื่องมาก แต่พอมันแตกออกมาเป็นต้นแล้ว ก็มีใบรากแก้ว รากฝอย เปลือก กระพี้ แก่น กิ่งน้อยใหญ่ ใบอ่อน ใบแก่ มีดอกผลเต็มไปหมดทั้งต้น ไม่สามารถจะพรรณนาได้ พอมันแตกออกจากเมล็ดแล้วเท่านั้น มันขยายตัว

ออกไปจนไม่อาจที่จะนับได้ว่า รากแก้วรากฝอยมีเท่าไรแผ่ออกไป กว้างแคบขนาดไหน รากแก้วมันลงลึกขนาดไหน เปลือกก็หุ้มตัว กระพี้แก่นลำต้นขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ กิ่งก้านสาขา ใบอ่อน ใบแก่กิ่งน้อย กิ่งใหญ่ ดอกใหม่ ดอกเก่า สลับซับซ้อนเต็มไปหมดในต้น ไม้ต้นเดียวกัน จนไม่สามารถจะนับได้

นี่เราเทียบกับจิตที่กระเพื่อมตัวออกคิดปรุงเรื่องต่าง ๆ ขยายตัวออกไปไม่มีที่สิ้นสุด เรื่องเก่าผ่านมานานเพียงไรก็ไปคิดได้หมด นำอารมณ์นั้น ๆ มายุ่งตัวเอง สิ่งที่ไม่เคยผ่าน ก็คิดไป เดาไป ด้นไป สำคัญมั่นหมาย ซึ่งล้วนแต่เรื่องยุ่งออกไปจากใจที่คิดปรุงทั้งนั้น

ถ้าเราไม่เคยเห็นความยุ่ง เวลาภาวนาจะรู้เรื่องความยุ่งไปเอง ว่า**จิตเป็นตัวยุ่งที่สุดในโลก** ไม่มีสิ่งใดจะยุ่งยิ่งกว่าจิต ร่างกายของเรา เวลาหิวกระหายมาพอรับประทานเสียก็ระงับดับกันไป กระหายน้ำ ดื่มเสียก็ระงับความกระหาย ไม่กวนอยู่ตลอดเวลาเหมือนจิต เวลาง่วงเหงาหาวนอนก็พาพักผ่อนนอนหลับไปเสีย เวลาเมื่อยเพลียก็พักผ่อนเสีย เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมาก็บำบัดรักษาเสียก็ยังมีกาลมีเวลาระงับดับลง พอเป็นความสุขกาย สบายธาตุขันธ์ บ้าง

ส่วนจิตใจไม่เป็นอย่างนั้น ก่อกวนอยู่ตลอดเวลา เพราะความกระเพื่อมตัวเป็นไปอยู่เสมอ และมีเครื่องผลักดันออกมาให้คิด ให้ปรุง อยู่เช่นนั้น **จิตจึงเป็นเหมือน "ลูกฟุตบอล"** นั่นเอง ถูกเตะให้กลิ้งไปนั่น กลิ้งไปนี่กลิ้งไป กลิ้งมา ถูกฝ่าเท้าของกิเลส ทั้งเตะ ทั้งเหยียบย่ำ ทำลาย ขยี้ จะเอาให้แหลก จริง ๆ แต่จิตก็เป็นสิ่งที่ทนไม่มีอะไรที่จะทนยิ่งกว่าจิตเหนียวแน่นยิ่งกว่าจิต จะทำลายให้ฉิบหายไปก็ฉิบหายไม่ได้ เป็นแต่เพียงความทุกข์ ความทรมาน เพราะสิ่งเหล่านั้นบีบบังคับเท่านั้นเอง นี่แหละจึงได้รู้ว่า **"เรื่องทั้งมวลออกจากจิตดวงเดียวนี่เท่านั้น"** ไม่มีอะไรที่จะก่อเรื่องนอกจากจิตเป็นผู้ก่อ**การระงับเรื่องจึงต้องระงับที่ต้นเหตุ** คือจิตเป็นต้นเหตุ และผลิตผลขึ้นมาในจิตนั้นด้วย จึงต้องระงับที่ตรงนั้นด้วยอุบายวิธีต่าง ๆ

อุบายวิธีนั้นก็ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถนำมาใช้ได้ผลเหมือนอุบายวิธี**ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ที่ท่านเรียกว่า "สวากขาตธรรม"คือตรัสไว้ชอบสมควรแก่การแก้กิเลสหรือระงับดับกิเลสที่เกิดขึ้นกับตนได้ด้วย**ความถูกต้องแม่นยำเหมาะสมกับการแก้กิเลสนั้น ๆ ทุกประเภท

การที่กระทบความทุกข์ความลำบากนั้นน่ะ กระทบด้วยกันทุกคนไม่ว่าสัตว์ ไม่ว่าบุคคล ใครจะมีความรู้มากน้อยเพียงใดก็ต้องได้รับสัมผัสได้รับรู้ความทุกข์ที่ได้รับความกระทบกระเทือนอยู่ภายในจิตใจ และร่างกายตลอดมา แต่ไม่มีใครจะสามารถหาอุบายวิธีแก้ไขความกระทบกระเทือนอันเป็นสิ่งสำคัญระหว่างจิตกับอารมณ์ที่ปรุงขึ้นมาภายในตนเองได้ จิต ชอบถือสิ่งภายนอกเป็นนิมิตเป็นเครื่องหมาย แล้วนำเข้ามาคิดปรุงแต่งต่าง ๆ ให้เกิดความทุกข์ความทรมานแก่ตน

อุบายวิธีระงับดับสิ่งเหล่านี้ มีแต่พระพุทธเจ้าเท่านั้นที่เป็นผู้เฉลียวฉลาดสามารถทำจนได้ผลแล้วทรงนำทั้งเหตุทั้งผลนั้นมาสอนพุทธบริษัทคือสัตว์โลกทั่ว ๆ ไปให้รู้วิธีการ ผู้ใดมีความสนใจเชื่อตามหลักธรรมที่ทรงประพฤติปฏิบัติและได้ผลมาแล้วนำมาปฏิบัติตนตามที่ท่านสอนไว้ ผู้นั้นก็ได้รับผลไป โดยลำดับจนเป็นที่พึงพอใจ การระงับดับทุกข์จึงหมายถึงใจเป็นสำคัญ

เอา "ใจ" เป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณาเพราะตัวนี้เป็นตัวการ ถ้าพูดก็ว่า ผู้ต้องหาคือจิตดวงนี้ คนขี้คุก ขี้ตะราง ก็คือจิตดวงนี้ ถูกกักถูกขังอยู่ใน "วัฏสงสาร" ภพน้อย ภพใหญ่ ล้วนแล้วแต่เป็นภพที่ได้รับความทุกข์ความ

พระพุทธเจ้าจึงทรงเปิดทาง ให้รู้ทางออก รู้วิธีออก เรียกว่า "นิยยานิกธรรม นำสัตว์โลกที่ติดข้องด้วยสิ่งมืดมัวอันเป็นเครื่องปิดบังทั้งหลายนี้ให้ออกได้โดย "นิยยานิกธรรม" สั่งสอนโดยลำดับ ๆ นับตั้งแต่ธรรมขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด

ทาน การให้ทานก็เป็นธรรมแก้กิเลสประเภทหนึ่งคือความตระหนี่เหนียวแน่น ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นคู่มิตรกับความโลภมาก นี่เป็นกิเลสผูกมัดรัดรึงจิตใจจนหาทางออกไม่ได้ ผู้ที่มีศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใสมีความพอใจในการให้ทาน จึงชื่อว่าเป็นผู้แก้กิเลสตัวเหนียวแน่นอยู่ภายในจิตใจนี้ออกได้โดยลำดับ จนกระทั่งเป็นผู้เสียสละไม่มีความอาลัยเสียดาย เป็นที่พอใจเมื่อได้เสียสละอะไรลงไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นมากน้อย เกิดเป็นความสุขขึ้นมาภายในใจ นี่คือผลที่เกิดขึ้นจากการแก้กิเลสตัวเหนียวแน่นตัวตระหนี่ถี่เหนียว ตัวเห็นแก่ตัว ตัวส่งเสริมให้เกิดความโลภมากไม่มีเมืองพอ จนเห็นความเบาบางประจักษ์ใจ

วัตถุนั้นเป็นอันหนึ่งต่างหากที่จะทำให้จิตไปเกาะไปยึดแล้วสั่งสมกิเลสและความทุกข์ขึ้นแก่ตัวเองวัตถุนั้นไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญอะไรนัก ที่สำคัญก็คือผู้ไปยึด ไปถือวัตถุสิ่งของทองเงินเป็น

ต้น นี้แลคือผู้เป็นภัยต่อจิตใจ ความยินดีในการเสียสละเพื่อประโยชน์ตามเหตุตามผล ที่จะเสียสละมากน้อยแก่บุคคลใด แก่สัตว์ตัวใด หรือแก่ผู้ใด จนมีความเสียสละได้ด้วยความปีติยินดีพอใจ ไม่อาลัยเสียดาย นี่ชื่อว่าเป็นผู้ชนะกิเลสประเภทนี้ไปแล้วโดยลำดับ มิหนำซ้ำยังเกิดความปลื้มอกปลื้มใจในเมื่อ ได้ทำตามความต้องการแล้ว นี่คือผลแห่งการชนะกิเลสประเภทเหนียวแน่นนี้ออกได้ นี่ก็เรียกว่า "นิยยานิกธรรม" เป็นทางที่นำสัตว์ออกจากทุกข์คือความผูกมัดรัดรึงเหล่านี้ ด้วยอำนาจของกิเลสตัวหวงแหนไปได้เป็นขั้น ๆ

ศีล ก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน แก้กิเลสในข้อหนึ่ง ข้อหนึ่ง นั้น

ปาณาฯ สัตว์มีชีวิต คนมีชีวิต อะไรมีชีวิต ผู้นั้นเป็นผู้รักสงวนชีวิตของตนเท่าเทียมกันกับเรา การไม่ทำเขาให้มีความกระทบกระเทือนหรือเจ็บช้ำ ตลอดถึงความล้มตายไป ก็เพราะเห็นคุณค่าของเขาของเรา ความ**ไม่เห็นคุณค่าของเขาโดยความเห็นแก่ตัวเป็นกิเลสประเภทหนึ่ง** คนทั้งโลกสัตว์ทั้งโลก เห็นเป็นคนแต่เราคนเดียว แล้วทำลายคนอื่น สัตว์อื่นได้ โดยไม่มีความละอายบาป ไม่มีความนึกคิดในเรื่องบุญเรื่องบาปเลย ขอแต่เป็นความพอใจของตน ใครจะฉิบหายวายป่วงด้วยชีวิตจิตใจร่างกายอะไรก็

ตามนี่เป็นกิเลสประเภทสำคัญมากเช่นเดียวกัน การไม่ให้ทำเพราะเห็นความสำคัญแห่งชีวิตของเขาของเรานี้ เรียกว่า เป็นการแก้กิเลสประเภทที่เห็น แก่ตัวในลักษณะดังที่กล่าวมานี้ออกได้

อทินนาฯ พึงเทียบลักษณะเดียวกับ กาเม มุสา สุรา ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของกิเลสเครื่องผูกมัดจิตใจของสัตว์ให้ได้รับความทุกข์ความทรมานทั้งสิ้น เหล่านี้ล้วนแต่กิเลสด้วยกัน **จึงสอนวิธีแก้ด้วยการรักษาศีลข้อนั้น ๆ ไม่ให้ใจกำเริบไปตามความละเมิดที่คิดอยากทำบาปด้วยการทำลายศีลข้อนั้น ๆ ไปในตัว**

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพื่อแก้กิเลส ไม่ใช่สั่งสอนอย่างปาว ๆ หือสอนอย่างไม่มีเหตุผล พระองค์ทรงทราบหมดว่ากิเลสมันแทรกซ้อนอยู่ในอะไรบ้าง จะทรงแก้ไขวิธีใด ทรงแยกแยะไว้หมดให้ถึงตัวของกิเลสจริง ๆซึ่งมีอยู่ในจิตใจของสัตว์โลก และแสดงออกโดยอาการที่กล่าวมานี้ อาการ ๕ อย่าง ถ้าพูดถึงเรื่องศีลก็อาการ ๕ อย่าง "ปาณาฯ อทินนาฯ กาเม มุสาสุรา" เป็นแต่ละประเภท ๆ แห่งศีลธรรม เพื่อแก้กิเลส และศีลธรรมเหล่านี้ก็คือ**"ธรรม" นั่นเอง แก้กิเลสประเภทนั้น ๆ** ที่หยาบคายด้วยธรรม ๕ ข้อที่ให้นามว่า "ศีล"

การทำลงไปนั้นเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องทำลายศีล การคิดไม่ทำหรืองเว้นอยู่ภายในใจนั้นเป็นเรื่อง "ธรรม" เป็นเรื่องแก้กิเลสอยู่ภายในใจ มีความหมาทุกสิ่งทุกอย่าง ที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้อย่างไร ต้องมีความหมายเต็มตัวทีเดียวเราทั้งหลายมีความรักชอบในศีลในธรรมดังที่กล่าวมานี้ ชื่อว่าเป็นผู้รักธรรมในการแก้กิเลสอันเป็นข้าศึกต่อธรรม ดังที่กล่าวมานี้

ภาวนา คำว่า "ภาวนา" ยิ่งเป็นความละเอียดของจิตเข้าไปอีก รวมความละเอียดของกิเลสเข้าไปเป็นชั้น ๆ **ท่านจึงสอนให้เรียนเข้ามาหาตัวจิตให้รู้เรื่องของจิต จิตแสดงออกในอาการอย่างใด** เช่นที่กล่าวเมื่อสักครู่นี้ว่า**"บ่อแห่งเหตุ บ่อแห่งความยุ่งเหยิงวุ่นวาย ต้นเหตุของกองทุกข์อยู่ที่ไหน"ก็คืออยู่ที่ใจ**

ท่านสอนให้ภาวนา ให้รู้ต้นเหตุคือความคิดเป็นต้นเหตุ **สอนให้บริกรรมภาวนา** หรือให้กำหนดอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ให้**เป็นเครื่องผูกจิตใจ ไม่ให้**ไปคิดในแง่ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการสั่งสมกิเลสขึ้นมาโดยลำดับ **ให้จิตมีอารมณ์อันเดียวกับธรรมที่กำหนด ที่คำบริกรรมเท่านั้น** จนจิตมีความสืบต่อกันด้วยความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมบทนั้น ๆ ไม่ขาดวรรค ขาดตอน แล้วกลายเป็นความสงบ

ขึ้นมาภายในตน ท่านเรียกว่า **"จิตสงบ"** **จิตแน่วแน่ไปแล้ว เรียกว่า"จิตเป็นสมาธิ"**

คำว่า **"สมาธิ"** **เป็นฐานอันสำคัญของจิต เมื่อจิตมีความสงบ ทุกข์ก็ต้องสงบลงไป เพราะทุกข์เกิดขึ้นจากความไม่สงบ จิตแสดงความไม่สงบก็คือจิตก่อทุกข์** เมื่อจิตปรากฏเป็นความสงบขึ้นมา ก็คือความสงบทุกข์ความสงบจากความฟุ้งซ่านอันเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ทุกข์ก็ต้องดับไปด้วยกัน เพียงเวลาเดียวหรือขณะเดียวเท่านั้นเราก็พาเห็นเป็นสักขีพยานว่า**ความฟุ้งซ่านของจิตกับความสงบของจิต**นี้มีผลต่างกันอย่างไรบ้าง พอจะเห็นเหตุเห็นผล เห็นโทษ เห็นคุณ ของความฟุ้งซ่านกับความสงบว่าต่างกันอย่างไรบ้าง แล้วก็มีทางที่จะแยกแยะเลือกเฟ้นเอาตามที่ปรากฏแล้วทั้งสองเรื่อง คือ ความสงบ กับ ความฟุ้งซ่านเราเลือกทำ แม้จะมีความยากลำบากเพราะฝืน แต่เหตุผลและสักขีพยานบอกแล้วภายในตัวว่า ความสงบสุขเกิดขึ้นเพราะความอุตสาห์พยายามและผลจะปรากฏขึ้นมาเรื่อย ๆ เป็นความสงบเย็นใจ ขณะที่จิตมีความสงบตัวนั้นย่อมไม่คิดถึงกาลเวลาสถานที่ใด ๆ ทั้งสิ้น รื่นเริงบันเทิงอยู่กับความสงบอันเป็นความสุขอยู่โดยถ่ายเดียว นั่งอยู่ก็

เพลิน เพลินอยู่ในความสงบสุขของจิต ยืนอยู่ก็เพลิน นี่คือผลที่เกิดขึ้นจากความสงบของใจ ไม่ก่อกวนตัวเองความคิดปรุงระงับเข้ามา เพราะบทธรรมเป็นเครื่องกำกับใจ

การกระทำความเพียรทาง “จิตตภาวนา” มีความอุดหนุนกันไปโดยลำดับ ความต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ผลย่อมมีความสืบเนื่องกันเป็นลำดับเช่นเดียวกัน **จนกลายเป็นจิตที่อ่อนโยน นิ่มนวล สง่าผ่าเผย มองดูภายในตัวเองก็รู้ นี่เป็นระยะ หรือ เป็นขั้นหนึ่งของชีวิต** เรื่องราวที่เคยก่อกวนตัวเองนั้นย่อมลดน้อยลงไปเป็นลำดับ เรื่องราวคือความคิดความปรุงในแง่ต่าง ๆตามยถากรรมที่เคยเป็นมาก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้นอีก **มีกฎเกณฑ์ในการคิดการปรุงเพราะเริ่มมีสติ เริ่มมีความระมัดระวังขึ้นและเริ่มมีสาระสำคัญ** อันเป็นสมบัติอันหนึ่งขึ้นมาภายในใจ ไม่อยากจะให้สิ่งใดเข้ามาก่อกวน ทำลายสมบัติคือความสงบสุขที่เคยปรากฏกับตนอยู่แล้วย่อมมี **ความระมัดระวังสมบัตินั้นไว้เสมอ ด้วยความมีสติ ด้วยความเต็มใจ ด้วยความพอใจ จิตเลยกลายเป็นสมบัติอันมีค่า**ขึ้นมาอย่างชัดเจน แต่ก่อนก็ไม่ได้คิดว่าจิตนี้**เป็นสมบัติอันมีค่า**นอกจากเห็นว่าสิ่งอื่นมีค่าไปเสียทั้งสิ้น จนหลงเพลิน**เพราะเรายัง**

ไม่เคยเห็นจิตแสดงตัวออกมา เป็นสิ่งที่น่าพึงใจ น่าอัศจรรย์เป็นสมบัติอันพึงใจ น่าไว้ใจ ฝากเป็นฝากตายได้

ทีนี้ปรากฏขึ้นมาแล้ว จิตจึงกลายเป็นที่พึ่งอันหนึ่ง กลายเป็นที่อาศัยหรือกลายเป็นสิ่งที่อบอุ่นขึ้นภายในตัวเอง จิตนั้นเลยกลายเป็นสมบัติอันรักสงวนขึ้นมา แล้วก็รักสงวนมาก พยายามกำจัดปัดเป่าสิ่งที่จะมาก่อกวนทำลายจิตใจนั้นด้วยสติ นี่เป็นอีกขั้นหนึ่ง คือใจมีความละเอียดเข้าไปโดยลำดับ นี่ท่านเรียกว่า "จิตมีฐาน" จิตมีหลักเกณฑ์ จิตปรากฏเป็นสมบัติของผู้ทำอย่างชัดเจนแล้ว สมบัติอันนี้เรียกว่า "ธรรมสมบัติ" มีประจักษ์ใจ

ในธรรมอีกแง่หนึ่ง ที่ท่านสอนให้สมบัติอันนี้มีความสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นไป และมีความรู้รอบตัว เพื่อกำจัดสิ่งที่แทรกซึมอยู่ภายในใจให้ขาดจากกันไปโดยลำดับว่า "จิตนี้มีความเกี่ยวเนื่องผูกพันกับอะไรบ้าง?" ท่านจึงสอนให้ใช้ "ปัญญา" พิจารณา โดยยกธาตุขันธ์ของเรานี้ขึ้นเป็นอันดับแรกพิจารณาคลี่คลายตลอดถึงสิ่งภายนอกบริษัทบริวารสมบัติต่างๆคิดไปและนำมเทียบเคียงว่า "จิต มีความหนักเบาในสิ่งใดในแง่ใด ในบุคคลใดในสมบัติอัน

ใดบ้าง" แล้วนำสิ่งนั้น ๆ เข้ามาคลี่คลาย ดูให้เห็นตามความจริงของมัน **เพื่อจิตจะได้ถอยตัวเข้ามา ปล่อยความกังวลหรือความผูกพันนั้น ๆ ซึ่งเป็นตัว "อุปทาน" ยึดมั่นถือมั่น แล้วทำความกดถ่วงจิตใจให้เป็นพิษภัยแก่ตน ให้ถอยตัวเข้ามาสู่ "ความเป็นตัวของตัว" คือจิตโดยเฉพาะ**

พิจารณาเรื่องธาตุ เรื่องขันธ์ ธาตุขันธ์ถ้าพิจารณาตามความจริงแล้วเราจะเห็นประจักษ์ทั้งวันทั้งคืน เพราะเป็นความจริงล้วน ๆ ตลอดมา ตั้งแต่วันอุบัติจนกระทั่งถึงวันสิ้นชีพวายชนม์ ไม่ละความจริงอันนี้เลย เป็นแต่ความรู้ของเรายังจอมปลอมอยู่ ของปลอมกับของจริงจึงเข้ากันไม่ได้ ท่านจึงสอนให้ใช้ปัญญาซึ่งเป็นความจริงอันหนึ่งสอดแทรกลงไปให้รู้ความจริงที่มีอยู่ ภายในธาตุขันธ์หรือร่างกายนี้ด้วยการพินิจพิจารณา

หากจะพิจารณาแยกอาการของมันหรือตามความเป็นอยู่ของมันก็แยกออกไปดูให้เห็นชัดเจนด้วยปัญญา จะไม่มีที่ตรงไหนแย้งความจริงอันนี้เลย ดูเข้าไปตั้งแต่หนังข้างนอก หนังข้างใน เนื้อ เอ็น กระดูก ดูเข้าไปดูเข้าไป มันเป็นอย่างไร ตรงไหนที่เป็นเรา ตรงไหนที่น่ารัก น่ายินดี ตรงไหนที่เป็นเขา ดูเข้าไปจน

หมดทุกสิ่งทุกส่วนแล้ว มันก็เป็นกองธาตุ กองขันธ์เป็นกองอสุภะ อสุภัง เป็นป่าช้าผีดิบเราดี ๆ นี่แหละ

แยกออกเป็นเรื่องของธาตุ ก็ไม่เห็นมีอะไร มีแต่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ เต็มเนื้อเต็มตัวของเราตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งบัดนี้ แล้วยังจะเป็นเช่นนี้ตลอดไป จนกระทั่งถึงวันอวสานคือวันสลายตัวของส่วนประชุมแห่งธาตุทั้งหลายเหล่านี้

ถ้า "ปัญญา" ได้หยั่งลงไปให้ถึงเหตุถึงผลถึงความจริง ซึ้งถึงจิตใจแล้ว ไม่ต้องบอกให้ปล่อย แต่มันปล่อยของมันเอง สลัดลงไป สลัดลงไปปล่อยวางลงไป ในส่วนหยาบ คือ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ นี้

มีอันหนึ่งเป็นสิ่งที่ปิดบังความจริงหรือว่าความสำคัญมั่นหมายของเรามันปิดบังตัวเรา ก็ถูก มันปิดบังเพราะอะไร ? เพราะธาตุ เพราะขันธ์อันนี้จึงต้องเอาธาตุขันธ์อันนี้มาแจงดูคลี่คลายดูให้เห็นชัดเจน แล้วก็มาเห็นตัว**"ผู้จอมปลอม"** ไปเที่ยว**ยึดนั้นปักปันมั่นหมายว่า สิ่งนั้นเป็นเรา สิ่งนี้เป็นของเรา ก่อความยุ่งยากให้แก่ตน ขนทุกข์มาทับตน หนักเท่าไร จนกระทั่งไปไม่ได้ก็ยอมทน เพราะความหลงนี้เอง**

ปัญญา กำหนดพิจารณาให้เห็นชัดเจนตามความเป็นจริง แล้วก็ปล่อยกันไปเองโดยลำดับ ๆ เมื่อจิตมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนี้อย่างชัดเจนแล้ว มองลงไปที่ไหน มันทะลุปรุโปร่งไปหมดภายในร่างกาย เห็นตามความเป็นจริงอย่างประจักษ์ใจ ไม่มีทางสงสัย ดูภายในร่างกาย เห็นตามความเป็นจริงก็เช่นเดียวกับภายนอก มันเป็นเช่นเดียวกัน นี่จัดว่า เป็น "โลกวิทู" คือรู้แจ้งเห็นจริงโลก ทั้งโลกนอกโลกใน เป็นสภาพเหมือนกันนี้ทั้งนั้น นี่ "โลกวิทู" เป็นคุณสมบัติของพุทธบริษัททั้งหลายได้ ไม่ใช่จะเป็น "โลกวิทู"แต่พระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว

แล้วยังมีอะไรเป็นตัวการสำคัญ ที่คอยแต่หลอกหลอนอยู่ตลอดเวลาก็พวกสัญญา พวกสังขาร นี่เองเป็นตัวสำคัญ เวทนาเกิดขึ้นมันก็ไปสำคัญ

มั่นหมายว่า **"เวทนาเป็นเรา"** เสีย เวทนาเป็นเราเพราะเหตุไร ? เพราะร่างกายนี่เป็นเรา ร่างกายเป็นเรา เวทนาก็เป็นเรา สัญญา สังขาร วิญญาณมันก็เป็นเราเสีย ก็มาเป็นอันเดียวกันหมด **ทั้ง ๆ ที่ "เขา" ไม่ใช่ "เรา" "เรา"ไม่ใช่ "เขา" แต่ความสำคัญมั่นหมายนั้นมันหลอกเรา พิจารณาดูให้เห็นชัดเจน ความปรุงก็เพียงคิดขึ้น ดี**

ชั่ว ก็ตาม คิดขึ้นขณะเดียว ก็ดับไปพร้อม ๆ ในขณะนั้น ไม่ได้ตั้งอยู่จิรังถาวรอะไรเลย เป็นแต่เพียงความสำคัญมั่นหมาย นั่นแหละ มันไปยึดเอา เลยยึดยาวไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ยึดมั่นถือมั่น ติดต่อสืบเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ทุกข์ก็เลยกลายเป็นเหมือนลูกโซ่ไปตามกัน

คนทั้งคนมีแต่ลูกโซ่คือความทุกข์เต็มหัวใจ การตัดลูกโซ่จึงตัดด้วยการพิจารณาในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้ทราบว่าเป็นอาการหนึ่ง อาการหนึ่ง ของขันธ์นี่เท่านั้น **เวทนา ความสุข ความทุกข์ ทุกข์กายทุกข์ใจ สุขกายสุขใจ ก็อนัตตา** แน่ะ ! สรุปความก็คือ **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา**ไปลงที่นั่น ไม่ไปไหน เพราะความจริงอยู่ที่นั่น

คำว่า "อนัตตา" มันจะเป็น "อัตตา" ได้อย่างไร มันปฏิเสธตัวตนอยู่แล้วชัด ๆ เกิดขึ้นแล้วดับไป ทุกข์กายก็เหมือนกัน ทุกข์ใจก็เหมือนกันมันก็เป็นเวทนาอันหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏตัวขึ้นมา สุขกายสุขใจมันก็เป็นเวทนาอันหนึ่งเหมือนกัน **พิจารณาให้เป็นสภาพอันเดียวกันคือ "ไตรลักษณ์" ล้วน ๆ"เห็นประจักษ์ด้วยปัญญาแล้ว ย่อมเป็นไตรลักษณ์ล้วน ๆ จริง ๆ**

สัญญา ความหมาย ฟังแต่ว่า "ความหมาย" มันวนไปเวียนมาอยู่อย่างนั้น หมายนั่นหมายนี่ ดี ไม่ดี ก็หมายไป จำไป ลืมไปแล้ว เอามาจำใหม่ยุ่งกันไปหมด

วิญญาณ ก็ปรากฏขึ้น ในขณะที่มีสิ่งมาสัมผัส เป็นความกระเพื่อมแห่งความรู้รับกันกับสิ่งที่มาสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งกระทบกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ก็เกิดความรับรู้ขึ้นเป็นขณะ ๆ ที่สิ่งนั้นสัมผัส แล้วก็ดับพร้อมกับสิ่งสัมผัสนั้นดับไป นี่ท่านเรียกว่า **"วิญญาณ"ความกระเพื่อมแห่งความรู้เท่านั้นเอง ความรู้จริง ๆ ไม่เป็นเช่นนั้น** ถึงสิ่งเหล่านั้นจะมาสัมผัสหรือไม่สัมผัสก็ตาม **ความรู้ก็รู้อยู่สม่ำเสมอ นี่ท่านเรียกว่า "ใจ" หรือเรียกว่า "จิต" แต่ความกระเพื่อมของจิตที่แสดงออกรับกับสิ่งที่มาสัมผัส ชั่วขณะ ๆ ที่สิ่งนั้นมาสัมผัส ท่านเรียกว่าวิญญาณ**

"วิญญาณในขันธ์ ๕ " กับ **"ปฏิสนธิวิญญาณ"** จึงผิดกัน วิญญาณ**ในขันธ์ ๕** ปรากฏขึ้นในขณะที่มีสิ่งมาสัมผัส **"ปฏิสนธิวิญญาณ"** นี้ หมายถึง**"ตัวจิตล้วน ๆ"** ที่เข้าปฏิสนธิ ก่อกำเนิดเกิดขึ้นที่นั่น ที่นี่ หมายถึง จิต ที่กล่าวถึง "ในสถานที่นี้" ในขณะนี้

"วิญญาณ" หมายถึง วิญญาณในขันธ์ ๕ซึ่งมีสภาพเหมือนกับ รูป เวทนา สัญญา สังขาร มันเสมอกันด้วย "ไตร-ลักษณ์" เหมือนกันด้วย "ไตรลักษณ์" เหมือนกันด้วยความเป็น "อนัตตา" มันไม่เหมือนกับเรา เราไม่เหมือนกับสิ่งนั้น เหตุนั้นสิ่งนั้นจึงไม่ใช่เรา เราจึงไม่ใช่สิ่งนั้น

แยกด้วยปัญญาให้เห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้ แล้วจิตจะปล่อยความกังวล ปล่อยคำว่า "รูปเป็นเรา เวทนาเป็นเรา สัญญาเป็นเรา สังขารเป็นเรา วิญญาณเป็นเรา" ปล่อยออกไป เราไม่ใช่อาการ ๕ นี้ อาการ๕ นี้ไม่ใช่เรา เห็นประจักษ์ ตัดตอนมันออกไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งขาดไปจริง ๆ จากอาการ แม้จะแสดงขึ้นมาก็ทราบว่า "อาการนี้แสดง แสดงขึ้นเพียงไร ก็ทราบว่ามันแสดง ด้วยความรู้ของเรา ด้วยปัญญาของเรา ที่ท่านเรียกว่า "คลี่คลายด้วยปัญญา"

ในบรรดาขันธ์ที่มีอยู่ ซึ่งเป็นเครื่องปกปิดกำบัง หรือรวมเข้ามาว่า"เป็นตน" โดยความสำคัญของจิต แยกออกด้วยปัญญาให้เห็นชัดเจน นี่แหละตัดกิ่งก้านสาขา ตัดรากใหญ่ ๆ รากฝอยของกิเลสเข้ามา เหลือแต่ "รากแก้ว"พอถึง "รากแก้ว" แล้วก็ถอนขึ้น

รากแก้ว คืออะไร? คือตัวจิต มีกิเลสตัวสำคัญอยู่ในนั้นหมด ผู้ปฏิบัติจึงมักจะหลงที่ตรงนี้ ถ้าหากไม่มีผู้แนะเลย จะต้องมาติดที่ตรงนี้แน่นอนถือสิ่งนี้เป็นตน คิดว่า "อะไร ๆ ก็หมดแล้ว รู้หมดแล้ว รู้แล้ว" ยกเราว่ารู้หมด! แต่เราหาได้รู้ "เรา" ไม่ นั่นคือ เราหลงเรา รู้สิ่งภายนอก แต่มาหลงตัวเอง

สิ่งภายนอกในสถานที่นี้ ไม่ต้องพูดถึงสิ่งภายนอกที่นอกจากตัวเราหมายถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ นี่แหละ รู้สิ่งเหล่านี้แล้วยังไม่รู้ตัวจริง คือจิต จิตเลยยกตัวขึ้นว่ารู้สิ่งทั้งหลายเสีย ทั้ง ๆ ที่ตัวกำลังหลงอยู่ในตัวเอง จึงต้องใช้ปัญญาคลี่คลาย หรือขยี้ขยำเข้าไปที่ตรงนี้ เพื่อความรู้รอบตัว ไม่ให้มีอะไรซุ่มซ่อนอยู่เลย ขึ้นชื่อว่า "ยาพิษ" คือ กิเลสประเภทต่าง ๆ แม้จะละเอียดเพียงไร มี "อวิชชา" เป็นต้น ก็ให้กระจายไปด้วยอำนาจแห่งปัญญา คลี่คลาย จนกระทั่งกระจายไปจริง ๆ หรือสลายไปจริง ๆ ด้วยอำนาจขอปัญญาอันแหลมคม แล้วคำว่า "เรา" คำว่า "ของเรา"ก็หมดปัญหา

คำว่า "รูป เวทนา สัญญา สังขารวิญญาณหรือว่า ขันธ์ ๕ อาการทั้งห้านี้ เป็นเรา เป็นของเรา" ก็หมดปัญหาไปตามๆ กัน

ว่าเป็น "อนิจจังทุกขัง อนัตตา" ก็หมดปัญหาไปตามกัน **เพราะสิ้นปัญหาภายในใจ คือ "อวิชชา" ซึ่งเป็นตัวปัญหาได้ทั้งสิ้นไปแล้ว ปัญหาทั้งหลายจึงไม่มีภายในใจใจจึงเป็นใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ !**

นั่นแหละคือบ่อแห่งความสุข ! **เมื่อกำจัดความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ออกจากใจหมดสิ้นไปแล้ว ใจจึงกลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ขึ้นมา**

นิยยานิกธรรม พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสัตว์โลกมาตั้งแต่พื้น ๆดังที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น จนกระทั่งถึงจุดสุดท้ายอย่างนี้ เป็น "นิยยานิก-ธรรม"โดยสมบูรณ์ นำสัตว์ผู้ข้องพูดง่าย ๆ นำจิตผู้ข้อง ให้พ้นจากความข้องนั้นโดยประการทั้งปวง กลายเป็น **"โลกวิทู" รู้แจ้งเห็นจริงในธาตุในขันธ์ ทั้งภายนอกภายใน แล้วก็หมดปัญหากันเพียงเท่านี้**

จากนั้นท่านก็ไม่ทรงสอนอะไรต่อไปอีก เพราะพ้นจากทุกข์แล้วจะสอนเพื่ออะไร ถึงที่อันเกษมแล้วสอนกันไป เพื่ออะไรอีก! นี่แลที่เคยกล่าวเสมอว่า "มัชฌิมา" ในหลักธรรมชาติ อันเป็นฝ่ายผลได้แก่ "จิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ" นี้ ไม่มีอะไรที่จะ "กลาง" ยิ่งกว่าจิตที่บริสุทธิ์นี้เสมอยิ่งกว่าจิตที่บริสุทธิ์นี้ ไม่มีในโลกทั้งสาม

นี้! เพราะฉะนั้นจึงไม่มีอะไรประเสริฐยิ่งกว่าจิตบริสุทธิ์ล้วน ๆ อันเป็น "มัชฌิมา" ในหลักธรรมชาตินี้

นี่แหละ ความเป็นเอกก็คือนี้ **จิตเป็นเอกก็คือจิตที่บริสุทธิ์นี้ ธรรม**อันเอกก็คือธรรมอันบริสุทธิ์ภายในใจนี้ มีอันเดียว ไม่มีสองกับสิ่งใด

โลกทั้งหลายมีคู่ ๆ ธรรมชาตินี้ไม่มีคู่ มีอันเดียวเท่านั้น พระพุทธเจ้าสมกับพระนามว่า เป็น "โลกวิทู" เป็นศาสดาเอกของโลก ทรงรู้วิธีแก้ไขกิเลสน้อยใหญ่มาโดยลำดับ ๆ แล้วนำมาสั่งสอนโลก ให้พวกเราทั้งหลายแม้เกิดสุดท้ายภายหลังตามคตินิยมก็ตาม แต่เราก็ได้รับพระโอวาทคำสั่งสอนคือ **ศาสนธรรมจากพระองค์มาปฏิบัติตนเอง ไม่เสียชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์**

"ธรรม" กับ "พระพุทธเจ้า" คือ ธรรมคำสั่งสอนของพระองค์นำมาเป็นเครื่องประดับกายประดับใจของเรา ขอให้มีความภาคภูมิใจในวาสนาของเราที่ได้เป็นอรรถเป็นธรรม ปฏิบัติตามพระองค์ให้สมชื่อว่า "เป็นพุทธบริษัทโดยสมบูรณ์" จึงขอยุติ

"ในขณะที่ทุกข์เกิดขึ้นมากน้อย **เราถือเอาจุดสำคัญของทุกข์** ที่มีมากกว่าเพื่อนนั้นแลเป็นจุดพิจารณา เป็นสนามรบ **จดจ่อสติ หรือตั้งสติปัญญาลงที่จุดนั้น** เราไม่ต้องมุ่งหมายว่าจะให้ทุกขเวทนานี้ดับไป เพราะไม่ได้พิจารณาเพื่อให้ทุกขเวทนานี้ดับไป เราพิจารณาเพื่อจะเห็นจริงตามสัจธรรมที่เป็นของจริงเท่านั้น อย่างนี้เราจะสะดวกมากในการพิจารณา เป็นก็เป็น ตายก็ตายอันนี้มันอยู่ในกรอบแห่ง "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" ซึ่งมีอยู่ประจำธาตุ ประจำขันธ์ **เราต้องการแต่ความจริงในขันธ์อันนี้ ด้วยสติปัญญาเท่านั้น** ส่วนทุกขเวทนาจะดับหรือไม่นั้น เป็นความจริงของเขาแต่ละอย่าง ๆ จะเป็นไปตามเหตุการณ์โดยไม่ต้องบังคับ **ทั้งกาย ทั้งเวทนา ทั้งจิต** เพราะเป็นเรื่องธรรมดาแท้ ๆ โดยหลักธรรมชาติของมัน เป็นอย่างนั้น."

"เอ้า ! ทีนี้จะพิจารณาเรื่องทุกข์ มันก็มีกำลังที่จะพิจารณา พอใจที่จะพิจารณา **เพราะทุกข์เป็นหินลับปัญญาให้คมกล้าขึ้นเป็นลำดับได้** ฟาดฟันกิเลสอาสวะออก ด้วยสมาธิ ปัญญา **การถอดถอนกิเลส ต้องถอดถอนด้วยปัญญาจับกิเลสมามัดได้ด้วยสมาธิ คือ** จิตสงบลง **สมาธิก็รวมตัวเข้ามาในจิตดวงเดียว**ไม่ซ่านออกไปในที่ต่างๆจนจับตัวไม่ได้ **ปัญญาคลี่คลายออก** ให้เห็นชัดเจนว่า**จิตนี้มีความติดข้องอยู่กับสิ่งใด** รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส หรือ รูป เวทนาสัญญา สังขาร วิญญาณ แยกแยะดูให้เห็นละเอียดถี่ถ้วนตามหลักความจริงของมันที่มีอยู่

ใคร่ครวญแล้ว ใคร่ครวญเล่า พิจารณาแล้ว พิจารณาเล่าเป็นจุดที่ท่องเที่ยวของปัญญา เป็นหินลับปัญญา พิจารณาเท่าใด ก็ยิ่งแตกฉานออกไปโดยลำดับ เข้าใจไปตามเป็นจริง แล้วปล่อยวางไปเรื่อย ๆ **การปล่อยวางลงก็คือปล่อยวางภาระ** ซึ่งกดถ่วงอยู่ภายในใจเรา ด้วยอำนาจแห่งอุปาทาน นั้นแล.”

“การพิจารณาด้วยปัญญาก็เพื่อจะเปิดสิ่งที่ปิดกำบังอันฝืนธรรมทั้งหลายนั้นออกไปถึงขั้นความจริง จิตใจของเราก็จะโล่ง และเห็นตามความจริง**“โลกวิทู” รู้แจ้งโลก** รู้อะไร **ถ้าไม่รู้แจ้งสิ่งที่ปิดบังอยู่ภายในธาตุในขันธ์ของเรานี้ก่อนอื่น** ไม่มีอะไรจะรู้ ต้องรู้ที่นี่ก่อน !

ถ้า สติ **ปัญญา** ไม่สามารถแก่กล้า **ไม่มีความอาจหาญจริง ๆ** จะ**เปิดความทุกข์นี้ขึ้นมาให้เห็นเป็นของจริงไม่ได้** ทั้งๆที่ทุกข์นั้นเป็นของจริงอันหนึ่งแต่เราก็คว้าเอามาเป็นของปลอม เป็นฟืนเป็นไฟ เผาจิตใจของตนจนแหลกเหลวไปได้ ทำความเพียรติดต่อกันไม่ได้เลยเพราะทุกข์เข้าไปทำลาย.”

จิตผ่องใสคือออวิชชา

๒

ปกติจิตเป็นสิ่งที่ผ่องใสและพร้อมที่จะสัมผัสสัมพันธ์กับทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เสมอ **สภาพทั้งหลายเป็น "ไตรลักษณ์" ตกอยู่ในกฎแห่ง** "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" ด้วยกันทั้งนั้นไม่มีเว้นแต่ธรรมชาติของจิตที่แท้จริงนั้นไม่ได้อยู่ในกฎนี้ เท่าที่จิตเป็นไปตามกฎของ "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" ก็เพราะสิ่งที่เป็นไตรลักษณ์คือสิ่งที่หมุนเวียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับจิต จิตจึงหมุนเวียนไปตามเขาแต่หมุนเวียนไปด้วยธรรมชาติที่ไม่แตกไม่สลาย **หมุนไปตามสิ่งที่มีอำนาจให้หมุนไป แต่ที่เป็นอำนาจของจิตอยู่โดยหลักธรรมชาตินั้นคือ "รู้และไม่ตาย" ความไม่ตายนี้แลเป็นสิ่งที่เหนือความแตก** ความไม่แตกสลายนี้แลเป็นสิ่งที่เหนือกฎไตรลักษณ์และ "หลักสากลนิยม" ทั้งหลายแต่ที่ไม่ทราบก็เพราะธรรมชาติที่เป็นสมมุติเข้าไปเกี่ยวข้องรุมล้อมจิตเสียหมด จิตจึงกลมกลืนกับเรื่องเหล่านี้ไปเสีย

ที่เราไม่ทราบว่า การเกิดตายเป็นของมีมาดั้งเดิมประจำจิตที่มีกิเลสเป็นเชื้อ ก็เพราะความไม่ทราบ เป็นเรื่องของกิเลส

ความเกิดตายเป็นเรื่องขอกิเลส เรื่องเราจริง ๆเรื่องเราล้วน ๆ คือเรื่องจิตล้วนๆ ไม่มีอำนาจ**เป็นตัวของตัวเองได้**อาศัยของจอมปลอมมาเป็นตัวของตัวเรื่อยมา การแสดงออกของจิตจึงไม่ตรงตามความจริง มีการแสดงออกต่าง ๆ ตามกลมารยาของกิเลส เช่น ทำให้กลัว ทำให้สะทกสะท้าน กลัวจะเป็น กลัวจะตาย กลัวอะไรกลัวไปหมด แม้ทุกข์น้อยทุกข์ใหญ่อะไรมาปรากฏก็กลัว อะไรกระทบกระเทือนไม่ได้เลย มีแต่กลัว ผลที่สุดในจิตจึงเต็มไปด้วยความหวาดความกลัวไปเสียสิ้น นั่น ! ทั้ง ๆ ที่เรื่อง**ความหวาดความกลัวเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของจิตโดยตรงเลย** แต่ก็ทำให้จิตหวั่นไหวไปตามจนได้

เราจะเห็นได้ เวลาที่จิตชำระจนบริสุทธิ์ล้วนๆ แล้วไม่มีอะไรเข้าไปเกี่ยวข้องได้แล้วจะไม่ปรากฏเลยว่าจิตนี้กลัว กล้าก็ไม่ปรากฏ กลัวก็ไม่ปรากฏ **ปรากฏแต่ธรรมชาติของตัวเองอยู่โดยลำพัง หรือโดยหลักธรรมชาติตลอดเวลา "อกาลิโก" เท่านั้น นี่เป็นจิตแท้ จิตแท้นี้ต้องเป็น "ความบริสุทธิ์"หรือ "สอุปาทิเสสนิพพาน" ของพระอรหันต์ท่านเท่านั้น** นอกจากนี้ไม่อาจเรียก "จิตแท้" อย่างเต็มปากเต็มใจได้ สำหรับผู้แสดงกระดากใจไม่อาจเรียก

ได้ "จิตดั้งเดิม" หมายถึงจิตดั้งเดิมแห่ง "วัฏฏะ" ของจิตที่เป็นอยู่นี่ ซึ่งหมุนไปเวียนมา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในหลักธรรมว่า "ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย จิตเดิมแท้ผ่องใส" นั่น ! "แต่อาศัยความคละเคล้าของกิเลส หรือกิเลสจรมาจึงทำให้จิตเศร้าหมอง" ท่านว่า

"จิตเดิมแท้" **นั้น หมายถึงเดิมแท้ของสมมุติต่างหาก ไม่ได้หมายถึงความเดิมแท้ของความบริสุทธิ์** เวลาท่านแยกออกมา "ประภัสสะระ มิทังจิตตัง ภิกขเว" "ประภัสสะระ" หมายถึงประภัสสร คือ ความผ่องใส **ไม่ได้หมายถึงความบริสุทธิ์** นี่หลักเกณฑ์ของท่านพูดถูกต้อง หาที่แย้งไม่ได้เลยถ้าว่าจิตเดิมเป็นจิตที่บริสุทธิ์นั้น จะมีที่ค้านกันว่า "ถ้าบริสุทธิ์แล้วมาเกิดทำไม ?" นั่นแน่ะ !

ท่านผู้ชำระจิตบริสุทธิ์แล้ว ท่านไม่ได้มาเกิดอีก ถ้าจิตบริสุทธิ์แล้วชำระกันทำไม มันมีที่แย้งกันตรงนี้จะชำระเพื่ออะไร ? **ถ้าจิตผ่องใสก็ชำระเพราะความผ่องใสนั้นแล คือ ตัว "อวิชชา" แท้ไม่ใช่อื่นใด ผู้ปฏิบัติจะทราบประจักษ์ใจของตนในขณะที่จิตได้ผ่านจากความผ่องใสนี้ไปแล้วเข้าถึง "วิมุตติจิต" ความผ่องใสนี้จะไม่ปรากฏตัวเลยนั่น !** ทราบได้ตรงนี้อย่างประจักษ์กับผู้ปฏิบัติ และ

ค้านกันได้ก็ค้านกันตรงนี้ เพราะความจริงนั้นจะต้องจริงกับใจของบุคคล เมื่อใครทราบ ใครรู้ ก็ต้องพูดได้เต็มปากทีเดียว

ฉะนั้น จิตของพวกเรากำลังตกอยู่ในวงล้อม ทำให้หวาดให้กลัว ให้รักให้ชัง ให้เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ชื่อว่าเป็นอาการของสมมุติ เป็นอาการของกิเลสโดยสิ้นเชิง **ตัวเราเองไม่ได้พลังจิตเป็นของตนเอง มีแต่พลังของกิเลสตัณหาอาสวะ มันผลัก มันดัน อยู่ทั้งวันทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน แล้วเราจะหาความสุขความสบายมาจากที่ไหน** เมื่อธรรมชาตินี้ ซึ่งเป็นของแปรสภาพอยู่ตลอดเวลา ยังมายั่วยุจิตให้เป็นไปตามอีกด้วยโดยที่เราไม่รู้สึก

โลกนี้จะหาความสุขที่ไหน หาไม่ได้ ถ้าไม่ได้ถอดถอนธรรมชาติเหล่านี้ ออกจากจิตใจโดยสิ้นเชิงเสีย เมื่อไร ? จะหาความทรงตัวอยู่อย่างสบายหายห่วงไม่ได้เลย จะต้องกระดิกพลิกแพลง หรือต้องเอนโน้นเอนนี้ตามสิ่งที่มาเกี่ยวข้องยั่วยวนมากน้อย ฉะนั้น **ท่านจึงสอนให้ชำระจิตซึ่งเป็นการชำระความทุกข์ทรมานของตนนั้นแล**

ไม่มีผู้ใดที่จะหยั่งถึงหลักความจริงได้อย่างแท้จริง ดั่งพระพุทธเจ้ามีพระองค์เดียวที่เรียกว่า "สยัมภู" โดยไม่ต้องได้รับ

การอบรมสั่งสอนจากผู้หนึ่งผู้ใดเลย ในการแก้กิเลสออกจากพระทัยของพระองค์ ทรงทำหน้าที่ทั้งเป็นนักศึกษา ทั้งเป็นครูไปในตัวลำพังพระองค์เดียว จนได้ตรัสรู้ถึงขั้น"ยอดธรรม ยอดคน ยอดศาสดา"

ส่วนทางสมาธิ ด้านความสงบนั้น ท่านคงได้ศึกษาอบรมมาบ้างเหมือนกันกับดาบสทั้งสอง ไม่ปฏิเสธ แต่นั่นไม่ใช่ทางถอดถอน ถึงความเป็น"สัพพัญญู"ได้ เวลาจะเป็น "สัพพัญญู" ก็เสด็จออกจากดาบสทั้งสองไปบำเพ็ญลำพังพระองค์เดียว และ**ทรงรู้เองเห็นเองโดยไม่มีครูสั่งสอนเลยแล้วนำธรรมนั้นมาสั่งสอนโลก พอได้รู้บุญ รู้บาป รู้นรกสวรรค์ ตลอดนิพพาน** มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ หากไม่มีใครมาสั่งสอนเลย สัตว์โลกก็จะแบกแต่กองเพลิงเต็มหัวใจ ไม่มีวันเวลาปล่อยวางได้เลยเมื่อเป็นเช่นนี้ควรจะเห็นคุณค่าแห่งธรรมที่ท่านนำมาสอนโลกได้โดยยาก ไม่มีใครในโลกสามารถทำได้อย่างท่านเลย

เวลานี้อะไรเป็นเครื่องหุ้มห่อจิตใจ หาความ "ผ่องใส และ "ความบริสุทธิ์" ไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เราต้องการหาความบริสุทธิ์ด้วยกันทุกคน อะไรเป็นเครื่องปิดบังอยู่เวลานี้ ? **ถ้าพูดตามหลัก**

ธรรมชาติแล้ว ก็มีขันธ์ ๕ เป็นที่หนึ่ง **ส่วน "จิตตอวิชชา"** นั้น ยก**ไว้ก่อน** เอาแต่ที่เด่น ๆ คือ **ขันธ์ ๕** นั้น เป็นที่หนึ่ง และที่เป็นสหายกันนั้นก็คือ **รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส** ซึ่งติดต่อสื่อสารกันกับ **ตา หู จมูก ลิ้น กาย และเข้าไปประสานกับใจ** จากนั้นก็เป็น "ความสำคัญ" ขึ้นมาอย่างนั้นอย่างนี้ จาก รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วนำเอาอารมณ์ที่ผ่านไปแล้วนั้นแลเข้ามาผูกมัดวุ่นวาย หรือ มาหุ้มห่อตัวเองให้มืดมิดปิดตา ไปด้วยความรัก ความชัง ความเกลียด ความโกรธ และอะไร ๆ เต็มไปหมด ซึ่งได้มาจากสิ่งดังกล่าวทั้งนั้น

ส่วนที่ฝังอยู่ลึกก็คือขันธ์ของเรานี้ เราถือว่าเป็นตัวเป็นตนของเรามาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์กาลไหนๆ ทุกชาติทุกภาษา แม้จะเป็นสัตว์ก็ต้องถือว่า เรานี้เป็นของเรา นี้เป็นสัตว์ เป็นตัวของสัตว์ เป็นตัวของเรา จะเป็นกายทิพย์ ร่างกายทิพย์ก็เป็นตัวของเรา จะเป็นเปรต เป็นผี เป็นอะไรก็ตามเถอะ สิ่งที่อาศัยอยู่ ร่างหยาบ ร่างละเอียด ต้องถือว่าเป็นเรา เป็นของเราด้วยกันทั้งนั้น จนกระทั่งที่มาเป็นมนุษย์ ที่รู้จักดีรู้จักชั่วบ้างแล้ว **ก็ยังต้อง**ถือว่า "นี้เป็นเรา

เป็นของเรา” ในขันธ์ ๕ รูปก็เป็นเรา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ **ก็เป็นเรา เป็นของเรา เหล่านี้ยังฝังอยู่อย่างลึกลับ**

ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้พิจารณา **การพิจารณาก็เพื่อจะให้รู้ชัดเจนตาม**ความจริงของมัน แล้วถอนความยึดมั่นถือมั่น สำคัญผิดว่าตน เพื่อความ**เป็นอิสระ** นั่นเอง ไม่ใช่เพื่ออะไร ตามปกติของเขาแล้ว จะพิจารณาเขาทำไม ? รูปก็เป็นรูป เสียงเป็นเสียง กลิ่นเป็นกลิ่น รสก็เป็นรส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ เป็นธรรมชาติของเขาอยู่ดังเดิมเขาไม่ได้ว่าเขาเป็นข้าศึกอะไรต่อเราเลยไปพิจารณาเขาทำไม ?

การพิจารณาก็เพื่อให้ทราบความจริงของสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริง ของเขา แล้วทราบความลุ่มหลงของตนด้วยการพิจารณานี้ และถอนตัวเข้ามาด้วยความรู้ การที่จิตเข้าไปจับจองยึดขันธ์ว่าเป็นตน เป็นของตนก็เพราะความลุ่มหลงนั่นเอง

เมื่อพิจารณา เข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอะไรอย่างชัดเจนแล้ว จิตก็ถอนตัวเข้ามาด้วยความรู้ ความเข้าใจ ด้วยปัญญา หมดกังวลกับสิ่งเหล่านั้น การพิจารณาอันใดที่เด่นชัดในบรรดาขันธ์ ๕ นี้ไม่ต้องไปสำคัญมั่นหมาย คือคาดคะเนว่าเราไม่ได้พิจารณาขันธ์ ๕ โดยทั่วถึงคือทุกขันธ์ไปโดยลำดับไม่ต้องไปทำความสำคัญ ขอแต่

ว่าขันธ์ใดเป็นที่เด่นชัด ซึ่งควรพิจารณาในเวลานั้นและเหมาะสมกับจริตนิสัยของเรา ก็ให้พิจารณาค้นคว้าในขันธ์นั้นให้ชัดเจน เช่น รูปขันธ์ เป็นต้น

ในรูปขันธ์มีอาการใดเด่นในความรู้สึกของเรา ที่เกิดความสนใจอย่างจะพิจารณามากกว่าอาการอื่น ๆ เราพึงจับจุดนั้นกำหนดพิจารณาให้เห็นความจริงของมันว่า "ทุกขังคืออะไร ?"

ตามหลักธรรม ท่านกล่าวไว้ว่า **"ทุกขัง" คือความทนไม่ได้** มันไม่ค่อยสนิทใจเรา ซึ่งเป็นคนมีนิสัยหลาบ จึงชอบแปล แบบลางเนื้อชอบลางยาเป็นส่วนมากกว่า **"ทุกขัง คือความบีบบังคับอยู่ตลอดเวลา** นี้แล" นี่เหมาะกับใจเราที่หยาบมาก ดังธรรมบทว่า **"ยัมปิจฉัง นะ ลภติตัมปิ ทุกขัง"** นี้ตรงกับคำที่ว่านี้ คือ **ปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สมใจ ก็เป็นทุกข์** เป็นทุกข์คืออะไร ? ก็คือบีบคั้นตัวเองนั้นแล หรือเกิดความไม่สบายนั้นแล้ว ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็ไม่สบาย ปรารถนาสิ่งใดแม้ได้แล้ว แต่**สิ่งนั้นพลัดพรากจากไปเสีย ก็เป็นความทุกข์**ขึ้นมา ความทุกข์อันนี้เข้ากันได้กับคำว่า "มันบีบบังคับ" ความบีบบังคับนั้นแล คือ ความทุกข์ ความทนไม่ได้ **เมื่อทนไม่ได้ก็เป็นไปตามเรื่องของเขา ไปยุ่งกับเขา**

ทำไม ! ความจริงจะเป็นขันธ์ใดหรือไตรลักษณ์ใดก็ตาม ใจของเราไปยึดไปถือเขาต่างหาก จึงต้องมาพิจารณาให้ชัดเจนในขันธ์

รูปขันธ์ อาการใด ดูให้เห็นชัดเจน ถ้ายังไม่ทราบชัดใน "ปฏิกูล"ซึ่งมีอยู่ในรูปขันธ์ของเรา ก็ให้ดูป่าช้าในตัวนอก ของเรานี้ให้ชัดเจน คำว่า"เยี่ยมป่าช้า" ให้เยี่ยมที่นี่ แม้เยี่ยมป่าช้า ก็เพื่อน้อมเข้ามาสู่ป่าช้าในตัวของเรา "ป่าช้านอก" คนตายในครั้งพุทธกาล มันป่าช้าผีดิบ ทิ้งเกลื่อนไม่ค่อยจะเผาจะฝังกันเหมือนอย่างทุกวันนี้ ท่านจึงสอนให้พระไปเยี่ยมป่าช้าที่ตายเก่าตายใหม่เกลื่อนกลาด เต็มไปหมด ในบริเวณนั้น เวลาเข้า ให้เข้าทางทิศนั้นทิศนี้ ท่านก็สอนไว้โดยละเอียดถี่ถ้วน ด้วยความฉลาดแหลมคมของพระพุทธเจ้า ผู้เป็น "สยัมภู" หรือ "ผู้เป็นศาสดาของโลก" ท่านสอนให้ไปทางเหนือลม ไม่ให้ไปทางใต้ลม จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพเพราะกลิ่นซากศพที่ตายเก่าตายใหม่นั้น ๆ

เมื่อไปเจอซากศพเช่นนี้เข้าแล้ว ความรู้สึกเป็นอย่างไร แล้วให้ไปดู ซากศพชนิดนั้น ๆ ความรู้สึกเป็นอย่างไร ให้ประมวล หรือ "โอปนยิโก"น้อมเข้ามาสู่ตัวเอง ซึ่งเป็นซากอันหนึ่ง ท่านสอนให้พิจารณาอย่างนี้ เมื่อเราได้สักขีพยานคือตัวเราเอง ว่าซากศพที่อยู่ในป่าช้าภายนอกนั้นเป็นอย่างไรแล้ว น้อม

เข้ามาสู่ป่าช้าภายในคือตัวเราเอง เมื่อได้หลักเกณฑ์ที่นี่แล้ว การเยี่ยมป่าช้านั้นก็ค่อยจางไป จางไป แล้วมาพิจารณาป่าช้านี้ให้เห็นชัดเจนขึ้น โดยลำดับ คือ กายนี้เป็นบ่อปฏิกูล น่าเกลียด ต้องชะล้างอาบ สรง ทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มาเกี่ยวข้องกับทุกส่วนของร่างกายเรานี้มีอะไรที่เป็นของสะอาด แม้เครื่องอุปโภคบริโภค เมื่อนำมาบริโภคก็กลายเป็นของปฏิกูล นับแต่ขณะเข้าทางมุขทวาร และผ่านลงไปโดยลำดับ เครื่องนุ่งห่มใช้สอยต่างๆ มันก็สกปรก ต้องไปชะล้างซักฟอก ยุ่งไปหมด ที่บ้านเรือนก็เหมือนกัน ต้องชะล้างเช็ดถูปัดกวาดอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นก็จะกลายเป็นป่าช้าขึ้นที่นั่นอีกเพราะความสกปรก เหม็นคลุ้งทั่วดินแดน มนุษย์ไปอยู่ที่ไหนต้องทำความสะอาด เพราะมนุษย์สกปรก แน่ะ ! ในตัวเราซึ่งเป็นตัวสกปรกอยู่แล้ว สิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับตัวเรามันจึงสกปรก แม้แต่อาหารหวานคาวที่มีรสเอร็ดอร่อยน่ารับประทาน สีสันวรรณะก็น่าดูน่าชม พอเข้ามาคละเคล้ากับสิ่งสกปรกที่มีอยู่ภายในร่างกายเช่นน้ำลายเป็นต้น ก็กลายเป็นของสกปรกไปด้วย อาหารชนิดต่าง ๆ ที่ผ่านมุขทวารเข้าไปแล้ว เวลาคายออกมา จะนำกลับเข้าไปอีกไม่ได รู้สึกขยะแขยง เกลียดกลัว เพราะเหตุไร ? ก็เพราะ

ร่างกายนี้มีความสกปรกอยู่แล้วตามหลักธรรมชาติของตน อันใดที่มาเกี่ยวข้องกับร่างกายนี้ จึงกลายเป็นของสกปรกไปด้วยกันการพิจารณาอย่างนี้เรียกว่า "พิจารณาป่าช้า" "พิจารณาอสุภกรรมฐาน"

เอ้า กำหนดเข้าไป ในหลักธรรมชาติของมันเป็นอย่างไร ดูทุกแง่ทุกมุมตามความถนัดใจ คือปกติเมื่อเราดูในจุดนี้แล้ว มันจะค่อยซึมซาบไปจุดนั้น ๆ โดยลำดับ **ถ้าสติกับความรู้สึกสืบต่อกันอยู่แล้ว ปัญญาจะต้องทำงานและก้าวไปไม่ลดละ จะมีความรู้สึกซาบซึ้งในการรู้จริงเห็นจริงโดยลำดับ นี่เป็นปัญญาระดับแรกของการพิจารณา**

เมื่อพิจารณาในขั้น "ปฏิกูล" แล้วพิจารณาความเปลี่ยนแปรสภาพของร่างกาย คือ ความปฏิกูล ก็อยู่ในร่างกายนี้ ป่าช้าผีดิบก็อยู่ในร่างกายนี้ป่าช้าผีแห้งผีสดผีร้อยแปดอะไรก็รวมอยู่ในนี้หมด เวลานำไปเผาไปต้มแกงในเตาไฟ ไม่เห็นว่าเป็นป่าช้ากันบ้างเลย แต่กลับว่า "ครัวไฟ" ไปเสียความจริงก็คือป่าช้าของสัตว์นั่นแหละและจนเข้ามาเก็บเอาไว้ที่นี่ (ท้องคน)ในหลุมในบ่ออันนี้เต็มไปหมด นี่ก็คือที่ฝังศพของสัตว์ต่าง ๆ เราดี ๆ นั่นแลถ้าคิดให้เป็นธรรมคือให้ความเสมอภาค เพราะศพใหม่ศพเก่าเกลื่อนอยู่ที่นี่เมื่อ

พิจารณาอย่างนี้แล้วจะไม่เกิดความสะอิดสะเอียน ไม่เกิดความสังเวชสลดใจแล้วจะเกิดอะไร เพราะความจริงเป็นอย่างนั้นแท้ ๆ

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ถึงความจริง เพราะความจริงมีอยู่อย่างนี้ถ้าเราไม่ฝืนเกลียวกับความจริง ใคร ๆ ก็จะได้ปลดเปลื้องความยึดมั่นถือมั่นความสำคัญผิด อันเป็นความโง่เขลาเบาปัญญาของตนออกได้เป็นลำดับ ๆจิตใจจะมีความสว่างกระจ่างแจ้งฉายแสงออกมาด้วยความสง่าผ่าเผยองอาจกล้าหาญต่อความจริงที่สัมผัสสัมพันธ์กับตนอยู่ตลอดเวลา พอใจรับความจริงทุกแง่ทุกมุมด้วยความเป็นธรรม ไม่ลำเอียง แม้ยังละไม่ขาด ก็พอมีความเบาใจ มีที่ปลงที่วางบ้าง **ไม่แบกหามอุปาทานในขันธ์เสียจนย่ำแย่ตลอดไปแบบภาษิตท่านว่า“คนโง่นั้นหนักเท่าไรยิ่งขนเข้า” “ปราชญ์ท่านเบาเท่าไรยิ่งขนออกจนหมดสิ้น !”**

เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วจงพิจารณาความแปรสภาพของขันธ์ ขันธ์แปรทุกชิ้นทุกอันทุกสัดทุกส่วนบรรดาที่มีในร่างกายนี้แม้แต่ผมเส้นหนึ่งไม่ได้เว้นเลย แปรสภาพเหมือนกันหมด อัน**ไหนที่เป็นเรา อันไหนที่เป็นของเรา ที่ควรยึดถือ ?**

คำว่า "อนัตตา" ก็เหมือนกัน ยิ่งสอนย้ำความไม่น่ายึดถือเข้าไปอย่างแนบสนิท อนัตตาก็อยู่ในชิ้นเดียวกันชิ้นเดียวกันนี่แหละที่เป็นอนัตตา**ไม่ใช่เรา ! และของใครทั้งสิ้น ! เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ละอย่าง ที่คละเคล้ากันอยู่ตามธรรมชาติของตนของตน** ไม่สนใจว่า ใครจะรัก จะชัง จะเกลียดจะโกรธ จะยึดถือหรือปล่อยวาง

แต่มนุษย์เรานั้น มือไวใจเร็ว อะไรผ่านมาก็คว้ามับ คว้ามับไม่สนใจคิดว่าผิดหรือถูกอะไรบ้างเลย มือไวใจเร็วยิ่งกว่าลิงร้อยตัว แต่มักไปตำหนิลิงว่าอยู่ไม่เป็นสุขกันทั้งโลก ส่วนมนุษย์เองอยู่ไม่เป็นสุข ทุกอิริยาบถเต็มไปด้วยความหลุกหลิก คึกคะนอง น้ำล้นฝั่งอยู่ตลอดเวลา ไม่สนใจตำหนิกันบ้างเลย "ธรรม" ที่ท่านสอนไว้จึงเปรียบเหมือนไม้สำหรับตีมือลิง ตัวมือไวใจระนองนั้นแล !

"ไตรลักษณ์" มีอนัตตาเป็นต้น ท่านขู่ไว้ ตบไว้ ตีข้อมือไว้ "อย่าไปเอื้อม !" ตบไว้ตีไว้ "อย่าไปเอื้อมว่า เป็นเรา เป็นของเรา" นั่น ! คำว่า"รูปัง อนัตตา" ก็อุปมาเหมือนอย่างนั้นเอง "อย่าเอื้อม" "อย่าเข้าไปยึดถือ !"นั่น ! ให้เห็นว่ามันเป็นอนัตตาอยู่แล้ว

นั่นแน่ะ ! ธรรมชาติของมันเป็นอนัตตาไม่เป็นของใครทั้งหมด "อนัตตา ไม่เป็นตน" ก็บอกอยู่แล้ว นี่คือการพิจารณาร่างกาย

เอาละที่นี่ กำหนดให้มันสลายไป จะสลายลงไปแบบไหนก็เอาตามความถนัดใจ อันนั้นเปื่อยลง อันนี้เปื่อยลง อันนั้นขาดลง อันนี้ขาดลง กำหนดดูอย่างเพลินใจ ด้วยปัญญาของตน อันนั้นขาดลง อันนี้ขาดลง ขาดลงไปจนขาดลงไปทุกชิ้นทุกอัน ตั้งแต่กะโหลกศีรษะขาดลงไป กระดูกแต่ละชิ้นละอันเมื่อหนังหุ้มมันเปื่อยลงไปแล้ว เนื้อก็เปื่อยลงไปแล้ว เส้นเอ็นที่ยึดกันขาดเปื่อยลงไปแล้ว มันทนไม่ได้ ต้องขาดไป ขาดไป เพราะมีชิ้นติดชิ้นต่อกันอยู่อย่างนี้ด้วยเอ็นเท่านั้น เมื่อเส้นเอ็นเปื่อยลงไป ส่วนต่าง ๆ ต้องขาดลงไป ขาดลงไปกองอยู่กับพื้น และเรี่ยราดกระจัดกระจายเต็มบริเวณ มิหนำยังกำหนดให้แร้งกาหมากินและกัดทิ้งไปทั่วบริเวณ ใจจะมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง

เอ้า กำหนดดู ! ส่วนที่เป็นน้ำ มันก็กระจายลงไป ซึมซาบลงไปในดินด้วย เป็นไอขึ้นไปบนอากาศด้วย แล้วก็แห้งเข้าไป แห้งเข้าไปทุกทีจนไม่ปรากฏ สิ่งที่แข็ง เมื่อแห้งเข้าไปแล้ว ก็กลายเป็นดินตามเดิม **ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม** ซอยลงไปอันใดก็ตามในธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ นี้ เป็นสิ่งประจักษ์ในทาง

สัจธรรมด้วยกันทั้งนั้น เราไม่ต้องคิดว่าเราพิจารณาดินชัด แต่ส่วนนั้นไม่ชัด ส่วนนี้ไม่ชัด ไม่ต้องว่า**พิจารณาให้มันชัดไปส่วนใดส่วนหนึ่ง**ก็ตาม มันต้องทั่วถึงกันหมด เพราะ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นที่เปิดเผยอยู่แล้ว ในสายตาของเราก็เป็น ภายในร่างกายนี้ น้ำเราก็มีอยู่แล้ว ลมคือลมหายใจเป็นต้น ก็มีชัด ๆ เห็นชัด ๆ อยู่แล้วแน่ะ ! ไฟคือความอบอุ่นในร่างกายเป็นต้น แน่ะ ! ต่างก็มีอยู่แล้วภายในร่างกายนี้ ทำไมจะไม่ยอมรับความจริงของมัน ด้วยปัญญาอันชอบธรรมเล่า เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนมันต้องยอมรับ ฝืนความจริงไปไม่ได้ เพราะต้องการความจริง อยู่แล้วนี้

พิจารณาลงไป ค้นหาชิ้นใดว่าเป็นเรา เป็นของเรา หาดูซิ ไม่มีเลย แม้แต่ชิ้นเดียว ! มันเป็นสมบัติเดิมของเขาเท่านั้น คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ **เป็นสมบัติเดิมของธาตุต่าง ๆ** นี่อันหนึ่ง ดูอย่างนี้ **จิตสงบแน่วลงไปได้ และไม่ใช่อารมณ์ที่พาให้จิตฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมคะนอง แต่เป็นธรรมที่ทำให้ใจสงบเย็นต่างหาก ท่านจึงสอนให้พิจารณาเนือง ๆ จนเป็นที่เข้าใจและชำนาญ**

เมื่อจิตได้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญาแล้วจิตจะเป็นอื่นไปไม่ได้ ต้องถอนตัวเข้าไปสู่ความสงบ แน่วแน่อยู่ภายใน ปล่อยความกังวลใด ๆ ทั้งหมดนี่เป็นขั้นหนึ่งในการพิจารณาธาตุขันธ์ !

เอ้า วาระต่อไป **พิจารณาทุกขเวทนา** เฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือขณะที่นั่งมาก ๆ เกิดความเจ็บปวดมากเอาตรงนี้แหละ !นักรบต้องรบในเวลามีข้าศึก ไม่มีข้าศึกจะเรียกนักรบได้อย่างไร อะไรเป็นข้าศึก ? ทุกขเวทนาคือข้าศึกของใจเจ็บไข้ได้ป่วย มีทุกข์ตรงไหนนั้นแหละคือข้าศึกอยู่แล้ว ถ้าเราเป็นนักรบ เราจะถอยไปหลบอยู่ที่ไหน ?ต้องสู้**จนรู้และชนะด้วยความรู้นี้**

เอ้า เวทนามันเกิดขึ้นจากอะไร ? ตั้งแต่เกิดมาจนเราเริ่มนั่งทีแรกไม่เห็นเป็น แต่ก่อนเรายังไม่เริ่มเป็นไข้ ไม่เห็นปรากฏทุกขเวทนาขึ้นมานี่เวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วยทุกขเวทนาจึงปรากฏขึ้นมา แต่ก่อนนี้มันไปหลบซ่อนอยู่ที่ไหน ? ถ้าเป็นตัวของเราจริง จิตเรารู้อยู่ตลอดเวลา ทุกขเวทนาชนิดนี้ทำไมไม่ปรากฏอยู่ตลอดเวลา ทำไมจึงมาปรากฏในขณะนี้ ? ถ้าทุกขเวทนาเป็นเราเวลาทุกขเวทนาดับไป ทำไมจิตจึงไม่ดับไปด้วย ถ้าเป็นอันหนึ่ง

อันเดียวกันจริง ๆ ต้องดับไปด้วยกัน จิตยังมีความรู้สึกอยู่ตราบใด ทุกขเวทนาก็ควรจะมีอยู่ตราบนั้น ถ้าเป็นอันเดียวกันแล้ว ไม่ควรดับไป ต้องพิจารณาดูให้ชัด และแยกดูกายด้วย ขณะที่ทุกข์เกิดขึ้น เช่น เจ็บแข้งเจ็บขา ปวดกระดูกชิ้นนั้นชิ้นนี้ จงกำหนดดูกระดูก ถ้ามันปวดกระดูก เจ็บกระดูกมาก ๆ ในเวลานั้น

"กระดูกนี้หรือ เป็นตัวทุกข์" **เอ้า ถามดู** และ**ถามที่ตรงไหนให้จ่อจิตลงที่นั่นด้วยนะ** อย่าถามแบบเผอเรอไปต่าง ๆ ให้ถามด้วย "จ่อจิต**เพื่อรู้ความจริง" จ่อจิตแน่วอยู่กับความทุกข์** จ้องอยู่กับกระดูกชิ้นนั้นท่อนนั้นที่เข้าใจว่าเป็นตัวทุกข์ ดูให้ดีว่ากระดูกชิ้นนี้หรือเป็นทุกข์ กำหนดดูเพื่อเป็นข้อสังเกตด้วยปัญญาจริง ๆ ถ้ากระดูกนี้เป็นทุกข์จริง ๆแล้ว เวลาทุกข์ดับไป ทำไมกระดูกนี้ไม่ดับไปด้วย นั่น ! ถ้าเป็นอันเดียวกันจริง เมื่อทุกข์ดับไป กระดูกนี้ต้องดับไปด้วย ไม่ควรจะยังเหลืออยู่ แต่นี่เวลาโรคภัยไข้เจ็บหายไป หรือเวลาเราลุกจากที่นั่งภาวนาแล้ว ความเจ็บปวดมาก ๆ นี้หายไปหรือทุกข์นี้หายไป กระดูกทำไมไม่หายไปด้วย ถ้าเป็นอันเดียวกัน นี่แสดงว่าไม่ใช่อันเดียวกัน **เวทนาก็ไม่ใช่อันเดียวกันกับกาย กายก็ไม่ใช่อันเดียวกันกับเวทนา กายกับจิตก็ไม่ใช่อัน**

เดียวกัน ต่างอันต่างจริงของเขาแล้วแยกดูให้เห็นชัดเจนตามความจริงนี้ จะเข้าใจความจริงของสิ่งเหล่านี้โดยทางปัญญาไม่สงสัย

เวทนาจะปรากฏเป็นความจริงของมัน ผลสุดท้ายการพิจารณาก็จะย่นเข้ามา ย่นเข้ามา ย่นเข้ามาสู่จิต เวทนานั้นจะค่อยหดตัวเข้ามา หดตัวเข้ามา จากความสำคัญของจิต คือ จิตเป็นตัวการ จิตเป็นเจ้าของเรื่องเราก็จะทราบ ทุกขเวทนาในส่วนร่างกายก็ค่อย ๆ ยุบยอบ ค่อยดับไป ดับไปร่างกายก็สักแต่ว่าร่างกายมีจริงอยู่อย่างนั้น ตั้งแต่ทุกขเวทนายังไม่เกิดแม้ทุกขเวทนาดับไปแล้ว เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก ส่วนไหนที่ว่าเป็นทุกข์ ก็เป็นความจริงของมันอยู่อย่างนั้น มันไม่ได้เป็นทุกข์นี่ **กายก็เป็นกาย เวทนา**ก็เป็นเวทนา ใจก็เป็นใจ กำหนดให้เห็นชัดเจนตามเป็นจริงนี้ **เมื่อจิตพิจารณาถึงความจริงแล้ว เวทนาก็ดับ นี่ประการหนึ่ง**

ประการที่สอง แม้เวทนาไม่ดับก็ตาม นี่หมายถึงเวทนาทางกาย แต่ก็ไม่สามารถทำความกระทบกระเทือนให้แก่จิตได้ สุดท้ายใจก็มีความสงบล่มเย็นสง่าผ่าเผยอยู่ในท่ามกลางแห่งทุกขเวทนา ซึ่งมีอยู่ภายในร่างกายของเรานี้ จะเป็นส่วนใด หรือหมดทั้งตัวก็ตาม ที่ว่าเป็นทุกข์ ใจของเราก็ไม่หวาดหวั่นพรั่น

พริ้งอะไรทั้งหมด มีความเย็นสบาย เพราะรู้เท่าทุกขเวทนา ด้วยปัญญาในเวลานั้น นี่คือการพิจารณาทุกขเวทนาที่ปรากฏผลอีกแง่หนึ่ง

การพิจารณาทุกขเวทนา ยิ่งเจ็บปวดมากเท่าใด สติปัญญาเราจะถอยไม่ได้ มีแต่ขยับเข้าไปเรื่อยๆ เพื่อรู้ความจริงไม่ต้องไปตั้งกฎเกณฑ์ตั้งความสำคัญมั่นหมายขึ้นว่า "ให้ทุกขเวทนาดับไป" ด้วยความอยากของตนนั้น จะเป็นเครื่องช่วยเสริมทุกขเวทนาให้หนักขึ้นโดยลำดับ **ความจริงก็พิจารณาให้เห็นความจริงเท่านั้น ทุกข์จะดับหรือไม่ก็ตาม ขอให้ทราบความจริงที่เป็นทุกข์ หรือเกิดทุกข์ขึ้นมา ด้วยการรู้เท่า ทางปัญญาของ**เราเป็นที่พอใจ เรากำหนดที่ตรงนั้น และสิ่งเหล่านี้ มันเกิดมันดับอยู่อย่าง**นั้นภายในขันธ์**

กาย มันเกิดขึ้นมาเป็นเวลา ชั่วกาล ชั่วระยะ ก็แตกสลายลงไปที่เรียกว่า "แตกดับ" หรือ "ตาย" **ทุกขเวทนา** เกิดร้อยครั้งพันครั้งในวันหนึ่งวันหนึ่ง ก็ดับร้อยครั้งพันครั้งเหมือนกัน จะจีรังถาวรที่ไหน เป็นความจริงของมันอย่างนั้น เอาให้ทราบความจริงของทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นมาอย่างชัดเจนด้วยปัญญา อย่าท้อถอย

เลื่อนลอย **สัญญา** มันหมายอะไรบ้าง สัญญานี่เป็นตัวการสำคัญมาก **พอสังขารปรุงแพล๊บเท่านั้นแหละ สัญญาจะยึดเอาเลย** แล้วหมายนั้นหมายนี้ยุ่งไปหมด ที่ว่าพวกก่อกวน พวกยุแหย่ ให้เกิดเรื่องนั้น ให้เกิดเรื่องนี้ขึ้นมา ก็คือพวกนี้เอง **คือ พวกสังขาร กับพวกสัญญา** ที่สำคัญมั่นหมายว่า นั้นเป็นเรา นั้นเป็นของเรา หรือนั้นเป็นทุกข์ เจ็บปวดที่ตรงนั้น เจ็บปวดที่ตรงนี้ กลัวเจ็บ กลัวตาย กลัวอะไร ๆ ไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง กลัวไปหมด คือ พวกนี้เป็นผู้หลอกให้กลัว จิตก็เลยหวั่นไปตาม และท้อถอยความเพียรแล้วแพ้ นั่น ! **ความแพ้ ดีละหรือ ? แม้แต่เด็กเล่นกีฬาแพ้ เขายังรู้จักอายและพยายามแก้มือ ส่วนนักภาวนา แพ้กิเลส แพ้ทุกขเวทนา ไม่อายตัวเองและกิเลสเวทนาบ้าง ก็นับจะด้านเกินไป**

จงทราบว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอาการหนึ่ง ๆ ของจิตที่แสดงออกเท่านั้น เกิดขึ้นแล้วก็ดับ "สัญญาอนัตตา" นั่น ! มันก็เป็นอนัตตาอย่างนั้นเอง แล้วไปถือมันยังไงไปเชื่อมันยังไง ว่าเป็นเราเป็นของเรา ว่าเป็นความจริง จงกำหนดตามให้รู้อย่างชัดเจนด้วยสติปัญญาอันห้าวหาญชาญชัย ใจเพชรเด็ดดวง ไม่ย่อท้อง้อกิเลสและเวทนาทั้งมวล **สังขารความปรุง**

เพียงปรุงแพล๊บ ๆๆ "ขึ้นภายในใจ" ใจกระเพื่อมขึ้นมา "แย็บ ๆๆ" ชั่วขณะ เกิดขึ้นในขณะไหนมันก็ดับไปขณะนั้น จะเอาสาระแก่นสารอะไรกับสังขารและสัญญาอันนี้เล่า

วิญญาณ เมื่อมีอะไรมาสัมผัสก็รับทราบแล้วดับไป รับทราบแล้วดับไป ผลสุดท้ายก็มีแต่ เรื่องเกิด เรื่องดับ เต็มขันธ์อยู่อย่างนี้ ไม่มีอันใดที่จิรัถาวร พอเป็นเนื้อเป็นหนัง แก่ตัวเราอย่างแท้จริงได้เลย หาชิ้นสาระอันใดไม่ได้ในขันธ์อันนี้ เรื่องปัญญาจงพิจารณาให้เห็นชัด โดยทำนองนี้จะเห็น "ธรรมของจริง" ดังพระพุทธเจ้าสอนไว้ ไม่เป็นอื่น มาแต่กาลไหน ๆ ทั้งจะไม่เป็นอื่นไปตลอดกาลไหน ๆ อีกเช่นกัน

เมื่อพิจารณาจนถึงขนาดนี้แล้ว ทำไม่จิตจะไม่หดตัวเข้ามาสู่ความสงบจนเห็นได้ชัดเจนเล่า ต้องสงบและต้องเด่น ความรู้สึกที่จิตนี้ต้องเด่นดวงเพราะหดตัวเข้ามา เพราะความเห็นจริงในสิ่งนั้น ๆ แล้ว **จิตต้องเด่น เวทนาจะกล้าแสนสาหัสก็จะสลายไปด้วยการพิจารณาเห็นประจักษ์อยู่กับจิตแล้วตามความจริง ถ้าไม่ดับก็ต่างคนต่างจริง ใจก็มีความสง่าผ่าเผยอาจหาญอยู่ภายใน ไม่สะทกสะท้าน ถึงกาลจะแตกก็แตกไปเถอะ ไม่มีอะไรสะทกสะท้านแล้ว**

เพราะเรื่องแตกไปนั้น ล้วนแต่เรื่องของ รูป เวทนา สัญญาสังขาร วิญญาณ ทั้งนั้น ไม่ใช่เรื่องผู้รู้ คือใจนี้ แตกไป ! ไม่ใช่ผู้รู้คือใจนี้ ตายไป ! มีแต่สิ่งเหล่านั้นเท่านั้นที่แตกดับสลายลงไป มีความสำคัญมั่นหมายของใจที่หลอกตนเองนี้เท่านั้น ทำให้กลัว ถ้าจับจุดแห่งความสำคัญมั่นหมายนี้ว่าเป็นตัวมารยาที่ไม่น่า เชื่อถือแล้ว จิตก็ถอยตัวเข้ามาไม่เชื่อสิ่งเหล่านี้ แต่เชื่อความจริง เชื่อปัญญา ที่พิจารณาโดยตลอดทั่วถึงแล้ว

เอ้า เมื่อจิตพิจารณาหลายครั้งหลายหน ไม่หยุดไม่ถอย ความชำนิชำนาญในขันธ์ ๕ จะปรากฏขึ้น รูปขันธ์จะถูกปล่อยไปก่อนด้วยปัญญา ในขั้นเริ่มแรกพิจารณารูปขันธ์ ปัญญาจะรู้เท่าก่อนขันธ์อื่น และปล่อยวางรูปได้จากนั้นก็ค่อยปล่อยเวทนาได้ สัญญาได้ สังขารได้ วิญญาณได้ ในระยะเดียวกัน คือรู้เท่า พูดง่าย ๆ พอรู้เท่าก็ปล่อยวาง ถ้ายังไม่รู้เท่ามันก็ยึด พอรู้เท่าด้วยปัญญาแล้วก็ปล่อย ปล่อยไปหมด เพราะเห็นแต่จิตกระเพื่อมแย็บ ๆๆ ไม่มีสาระอะไรเลย คิดดีขึ้นมาก็ดับ คิดชั่วขึ้นมาก็ดับ คิดอะไร ๆ ขึ้นมา ขึ้นชื่อว่าสังขารปรุงแล้ว ดับด้วยกันทั้งนั้น ร้อยทั้ง

รอย ไม่มีอะไรตั้งอยู่ได้นานพอจะเป็นสาระแก่นสาร ให้เป็นที่ตายใจได้เลย

แล้วมีอะไรที่คอยป้อนหรือผลักดันสิ่งเหล่านี้ออกมาเรื่อย ๆ เดี๋ยวผลักดันสิ่งเหล่านี้และสิ่งเหล่านั้นออกมาหลอกเจ้าของอยู่เรื่อย นี่แหละท่านว่าประภัสสรจิต” **จิตเดิมแท้ผ่องใส ภิกษุทั้งหลาย “แต่อาศัยความคละเคล้าของกิเลส หรือความจรมาของกิเลส มาจากรูป เสียง กลิ่น รส จากเครื่องสัมผัสต่าง ๆ จรมาจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความสำคัญมั่นหมายต่าง ๆ ไป**กว้านเอามาเผาลนตัวเอง นี่แหละที่มาทำให้จิต**เศร้าหมอง เศร้าหมองด้วยสิ่งเหล่านี้เอง”**

ดังนั้น การพิจารณา จึงเพื่อจะถอดถอนสิ่งเหล่านี้ออก เพื่อเปิดเผยตัวจิตขึ้นมาด้วยปัญญาอย่างประจักษ์ จึงจะเห็นได้ว่า ในขณะจิตที่ยังไม่ได้ออกเกี่ยวข้องกับอารมณ์ใด ๆ เพราะเครื่องมือคืออายตนะ ยังไม่สมบูรณ์ยังอ่อนอยู่ **จิตประเภทนี้ย่อมสงบตัวและผ่องใส ที่เรียกว่า “จิตเดิมเป็นจิตผ่องใส” แต่เป็นจิตเดิมของ “วัฏจักร”** เช่นจิตเด็กแรกเกิดนั้นแล ซึ่งความเคลื่อนไหว

ต่าง ๆ ยังไม่สมบูรณ์พร้อม พอรับอารมณ์ต่าง ๆ ได้เต็มที่ **ไม่ใช่จิตเดิมของวิวัฏจักร ที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว**

ที่นี้ เวลาพิจารณารอบไปโดยลำดับแล้ว อาการของกิเลสที่เคยเพ่นพ่าน **จะรวมตัวเข้าสู่จุดนั้น เป็นความผ่องใสขึ้นมาภายในใจ และความผ่องใสนี้แล แม้แต่เครื่องมือประเภท "มหาสติ มหาปัญญา" ก็ยังต้องลุ่มหลงความผ่องใสในระยะเริ่มแรกที่เจอกัน เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เคยเห็น ไม่เคยพบมาก่อนเลย นับแต่วันเกิดและเริ่มแรกปฏิบัติ จึงเกิดความแปลกประหลาด**และอัศจรรย์ ดูเหมือนสง่าผ่าเผย ไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบได้ ในขณะนั้นก็จะไม่สง่าผ่าเผยยังไง **เพราะเป็น "ราชาแห่งวัฏจักร" ทั้งสามโลก คือกามโลก รูปโลก อรูปโลก มาแล้วเป็นเวลานานแสนกัปนับไม่ได้โน่นน่ะเป็นผู้มีอำนาจ เหนือจิต ครอบครองจิตอยู่ตลอดมา** ในเวลาที่จิยังไม่มีสติปัญญาเพื่อถอนตัว ออกจากใต้อำนาจนั้น ก็จะไม่สง่าผ่าเผยยังไง ! จึงสามารถบังคับ ฉุดลากจิตให้ไปเกิด ในที่ต่าง ๆ โดยไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ แล้วแต่อำนาจแห่ง "วิบากกรรม" ที่ตนสร้างไว้มากน้อย เพราะกิเลสบางประเภทบังเงา เป็นผู้บงการ ความที่

สัตว์โลกเร่ร่อน เกิด ตายอยู่ไม่หยุดก็เพราะธรรมชาตินี้แล ทำให้เป็นไป

เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงต้องพิจารณาให้เห็นชัด **ความจริงแล้ว "ความผ่องใส" กับ "ความเศร้าหมอง" เป็นของคู่กัน เพราะต่างก็เป็นสมมุติด้วยกัน ความผ่องใสเพราะการรวมตัวของกิเลสต่าง ๆ นี้** จะเป็นจุดให้เราทราบได้อย่างชัดเจนว่า "นี้คือจุดแห่งความผ่องใส" **เมื่อมีความเศร้าหมองขึ้นมา**ตามสภาพของจิต หรือตามขั้นภูมิของจิต ก็จะเกิดความทุกข์อันละเอียด**ในลักษณะเดียวกันขึ้นมาในจุดที่ว่า ผ่องใสนั้นแล ความผ่องใส ความเศร้าหมอง และความทุกข์อันละเอียด** ทั้งสามนี้เป็นสหายกันคือเป็นคู่กัน เพราะฉะนั้น **จิตที่เป็นความผ่องใสนี้ จึงต้องมีความพะวักพะวน** ระมัดระวังรักษา**อยู่ตลอดเวลา กลัวจะมีอะไรมารบกวน ให้กระทบกระเทือนและทำให้**จิตที่ผ่องใสนี้ เศร้าหมองไป แม้จะเป็นความเศร้าหมองอันละเอียดเพียงใด แต่เป็นเรื่องของกิเลส ที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่ควรนอนใจทั้งนั้น จำต้อง**พิจารณาด้วยปัญญาอยู่ไม่หยุดหย่อน**

เพื่อให้ตัดภาระกังวลลงไปโดยเด็ดขาด จงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า"ความผ่องใสนี้ คืออะไร ?" จงกำหนดให้รู้ ไม่ต้องกลัว

ความผ่องใสนี้จะ**ฉิบหายวายป่วงไปแล้ว "เราที่แท้จริง" จะล่มจม ฉิบหายไปด้วย** การพิจารณาจงกำหนดลงไปในจุดนั้นให้เห็นชัดเจน ความผ่องใสนี้ก็เป็น **"อนิจจลักขณะทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ" เหมือนกันกับสภาพธรรมทั้งหลาย** ที่เราเคยพิจารณามาแล้ว ไม่มีอะไรผิดกันเลย นอกจากมีความละเอียดต่างกันเท่านั้นจึงไม่ควรไว้ใจกับอะไรทั้งสิ้น ขึ้นชื่อว่า "สมมุติ" แล้ว ปัญญาให้ฟาดฟันลงไป กำหนดลงไปที่ตัวจิตนี่แหละ สิ่งจอมปลอมแท้ ๆ มันอยู่ที่ตัวจิตนี้เอง **ความผ่องใส นั่นแหละคือตัวจอมปลอมแท้!** และเป็นจุดเด่นที่สุดในเวลานั้น แทบไม่อยากแตะต้องทำลาย เพราะเป็นสิ่งที่รัก สงวนมาก ผิดสิ่งอื่นใดในร่างกายนี้ ไม่มีอะไรที่จะเด่นยิ่งไปกว่า ความผ่องใสนี้ จนถึงกับให้เกิดความอัศจรรย์ ให้เกิดความรัก ความสงวน อ้อยอิ่งอยู่ภายในไม่อยากจะให้อะไรมาแตะต้อง **นั่นน่ะ จอมกษัตริย์ คือ อวิชชา!**

เคยเห็นไหม ? ถ้าไม่เคยเห็น เมื่อปฏิบัติมาถึงจุดนี้ก็จะเห็นเองแล้วก็จะรู้เอง ไม่มีใครบอกก็รู้ เมื่อสติปัญญาพร้อมแล้ว **นี่แหละ ท่านเรียกว่า "อวิชชา" คือ ตรงนี้ที่เป็นอวิชชาแท้** ไม่ใช่อะไรเป็นอวิชชาแท้ **อย่า**พากันวาดภาพ "อวิชชา" เป็นเสือโคร่ง

เสือดาว หรือเป็นยักษ์ เป็นมารไปความจริงแล้ว อวิชชาก็คือนางงามจักรวาล ที่น่ารัก น่าหลงใหลใฝ่ฝันของโลกดี ๆ นี่เอง อวิชชาแท้ กับ ความคาดหมายผิดกันมากมาย เมื่อเข้าถึงอวิชชาแท้จริง เราไม่ทราบว่า อวิชชาคืออะไร จึงมาติดกันอยู่ที่ตรงนี้ถ้าไม่มีผู้แนะสั่งสอน ไม่มีผู้ให้อุบายจะต้องติดอยู่เป็นเวลานาน ๆ กว่าจะรู้ได้ พ้นได้ แต่ถ้ามีผู้ให้อุบายแล้ว ก็พอเข้าใจและเข้าตีจุดนั้นได้ไม่ไว้ใจกับธรรมชาตินี้ การพิจารณา ต้องพิจารณาเช่นเดียวกับ สภาวธรรมทั้งหลาย

เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาอันแหลมคมจนรู้เห็นประจักษ์แล้ว สภาพนี้จะสลายตัวลงไปโดยไม่คาดฝันเลย ขณะเดียวกัน จะเรียกว่า "ล้างป่าช้าของวัฏจักร ของวัฏจิต สำเร็จเสร็จสิ้นลงแล้วใต้ต้นโพธิ์ คือความรู้แจ้งเห็นจริง" ก็ไม่ผิด เมื่อธรรมชาตินี้สลายตัวลงไปแล้ว ส่งที่อัศจรรย์ยิ่งกว่าธรรมชาตินี้ ซึ่งถูกอวิชชาปกปิดเอาไว้ จะเปิดเผยขึ้นมาอย่างเต็มตัว เต็มภูมิทีเดียว นี่แลที่ท่านว่า "เหมือนโลกธาตุหวั่นไหว" กระเทือนอยู่ภายในจิตเป็นขณะจิตที่สำคัญมาก ที่ขาดจาก "สมมุติ" ระหว่าง "วิมุตติ กับสมมุติขาดจากกัน" เป็นความอัศจรรย์สุดจะกล่าว ที่ท่านว่า

"อรหัตมรรค พลิกตัวเข้าถึงอรหัตผล" หมายความถึง ขณะจิตขณะนี้เอง ขณะที่อวิชชาดับไปนั้นแล ! ท่านเรียกว่า มรรคสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ก้าวเข้าถึงอรหัตผล"อันเป็นธรรมและจิตที่สมบูรณ์แบบ" จากนั้นก็หมดปัญหา

คำว่า "นิพพานหนึ่ง" ก็สมบูรณ์อยู่ภายในจิตดวงนี้ ขณะที่อวิชชากำลังสลายตัวลงไปนั้น ท่านเรียกว่า "มรรคกับผลก้าวเข้าถึงกัน" ซึ่งเป็นธรรมคู่ถ้าเปรียบกับการเดินขึ้นบันได เท้าข้างหนึ่งกำลังเหยียบอยู่บันไดขั้นสุด เท้าอีกข้างหนึ่งก้าวขึ้นไปเหยียบบนบ้านแล้ว แต่ยังไม่ได้ก้าวขึ้นไปทั้งสองเท้าเท่านั้นพอก้าวขึ้นไปบนบ้านทั้งสองเท้าแล้วนั้นแล เรียกว่า "ถึงบ้าน" ถ้าเป็นจิต ก็เรียกว่า "ถึงธรรม" หรือบรรลุธรรมขั้นสุดยอด ขณะเดียวกับการบรรลุธรรมสิ้นสุดลง" ท่านเรียกว่า

- "นิพพานหนึ่ง" คือ เป็นอิสระอย่างเต็มที่แล้ว ไม่มีกิริยาใดที่แสดงอีกต่อไป ในการถอดถอนกิเลส
- "นิพพานหนึ่ง" จะว่า "อรหัตผล" ก็ได้ เพราะไม่มีกิเลสตัวใดมาแย้งแล้ว

- "นิพพานหนึ่ง เพราะเมื่อจะแยกให้เป็นสมมุติ โดยสมบูรณ์ตามหลักธรรมชาติไม่ให้มีความบกพร่องโดยทางสมมุติแล้ว
- ต้องว่า "นิพพานหนึ่ง" ถึงจะเหมาะ เต็มภูมิ "สมมุติ" กับ "วิมุตติ"ในวาระสุดท้ายแห่งการล้างป่าช้า "จิตอวิชชา"

พระพุทธเจ้าท่านว่า **"นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง" สุขอื่นนอกจากความสงบไม่มี นี้หมายถึงความเป็นผู้สิ้นกิเลส ของผู้ได้ "สอุปาทิเสสนิพาน"ซึ่งยังทรงขันธ์อยู่ ดังพระอรหันต์ท่าน**

การปฏิบัติศาสนา คือการปฏิบัติต่อจิตใจเราเอง ใครเป็นผู้รับทุกข์รับความลำบาก เป็นผู้ต้องหา ถูกจองจำอยู่ตลอดเวลาคือใคร ? ใครเป็นผู้ถูกจองจำ ถ้าไม่ใช่จิต ! ใครเป็นผู้จองจำจิต ถ้าไม่ใช่กิเลสอาสวะทั้งปวง !การแก้ก็ต้องแก้ที่ตัวของข้าศึกที่มีต่อจิตใจนั้นด้วยปัญญา มีปัญญาอันแหลมคมเท่านั้นที่จะสามารถแก้กิเลสได้ทุกประเภท จนกระทั่งสลายตัวเองไปดังกล่าวมาแล้ว หมดปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น !

เรื่องรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นแต่เพียงอาการ อาการเท่านั้น ไม่อาจมากระทบกระเทือนจิตใจให้กำเริบได้อีกเลย รูป เสียง กลิ่นรส เครื่องสัมผัส ก็เช่นเดียวกัน ต่างอันต่างจริง ต่างอันต่างว่า "มีก็มี ไม่มีก็ไม่มี ปัญหาอะไรมีแต่จิตไปสำคัญมั่นหมาย เพราะความโง่เขลาของตนเมื่อจิตฉลาดพอตัวแล้ว จิตก็จริง สภาวธรรมทั้งหลายทั้งในและนอกก็จริงต่างอันต่างจริง ไม่ขัดแย้งกัน ไม่เกิดเรื่องกัน ดังที่เคยเป็นมา

เมื่อถึงขั้นต่างอันต่างจริงแล้ว ก็เรียกได้ว่า **"สงครามกิเลสกับจิตเลิกรากันแล้ว ถึงกาลสลายก็สลายไป เมื่อยังไม่ถึงกาลก็อยู่ไปดังโลกๆเขาอยู่กัน"**แต่ไม่โกรธกันเหมือนโลกเขาเพราะได้พิจารณาแล้ว

คำว่า "นิจจัง ทุกขัง อนัตตา" ถ้าไม่หมายถึงขันธ์ที่เรารับผิดชอบนี้จะหมายถึงอะไร ? เราก็เรียนจบแล้ว คือ จบ "ไตรลักษณ์" ไม่ใช่จบพระไตรปิฎก แต่**พระไตรปิฎกก็คือพระไตรลักษณ์อยู่นั่นเอง เนื่องจาก**พระไตรปิฎกพรรณนาเรื่องของพระไตรลักษณ์ตลอดเรื่อง

อนิจจังคือความแปรสภาพ ทุกขัง อนัตตา ก็ไม่ใช่เราอยู่แล้วยังอยู่ก็ไม่ใช่เรา ตายแล้วจะไปยึดอะไร เมื่อทราบความจริงอย่างนี้แล้ว ก็ไม่หวั่นไหวพรั่นพรึง ทั้งความเป็นอยู่แห่งขันธ์ ทั้งความสลายไปแห่งขันธ์ **จิตเป็นแต่เพียงรู้ไปตามอาการ ที่ขันธ์เคลื่อนไหวและแตกสลายไปเท่านั้นธรรมชาตินี้ ไม่ได้ฉิบหายไปตามธาตุขันธ์ จึงไม่มีอะไรที่น่ากลัว ในเรื่องความตาย เอ้า จะตายเมื่อไร ก็ตายไป ไม่ห้าม ยังอยู่ก็อยู่ไป ไม่ห้าม เพราะเป็นความจริงด้วยกัน**

การเรียนให้จบเรื่องความตายเป็น **ยอดคนคือยอดเรา ผู้เรียนจบเรื่องความตายแล้ว ไม่กลัวตาย ยังเป็นอยู่ก็อยู่ไป ถึงวาระที่ตายก็ตายไปเพราะได้กางข่าย ด้วยปัญญาไว้รอบด้านแล้ว เราจะไม่หวั่นไหว ต่อความจริงนั้น ๆ ซึ่งรู้อยู่กับใจ ทุกวันเวลานาทีอยู่แล้วโดยสมบูรณ์**

เอาละ การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร พอดีเทปก็หมด

■■

"การพิจารณาเทียบเพื่อจะให้เข้าใจในขันธ์อย่างแท้จริง ขันธ์เป็นอันใดท่านสอนไว้อย่างตายตัว ถ้าไม่ฝืนความจริงที่ท่านสอน เราก็ไม่เป็นทุกข์ ท่านก็บอกแล้วว่า "รูปัง อนิจจัง" สรุปแล้วว่า "รูปังอนัตตา เวทนาอนัตตา สัญญาอนัตตา สังขารอนัตตา วิญญาณังอนัตตา" นั่น ! เป็นตนที่ไหน ! "อนัตตา ๆ "บอกชัดเจนอยู่แล้ว ท่าน **ปิดประตูไว้** ไม่ให้เอื้อมออกไปยึดไปถือ ถ้ายึดถือแล้วแม้จะเป็น "อนัตตา" หรือ "อัตตา" ไม่เป็นภัยอะไรสำหรับเขาเองก็ตาม แต่ก็เป็นภัยต่อเราผู้หลงอยู่นั่นเอง !

สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ มีป่าช้าที่ไหน มันแสดงอาการเกิดดับของมันโดยอาศัยจิตเป็นต้นเหตุหรือรากฐาน แล้วแสดงอาการขึ้นมา มาทางเป็นเครื่องมือ แล้วเป็นสื่อเข้ามาทางใจ ใจถ้าเป็น **ผู้ฉลาด ก็เพียงรับทราบ** และวินิจฉัยตามหลักธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับตน รู้เรื่องตามความเป็นจริงโดยลำดับแล้วปล่อยวางไปโดยไม่ต้องไปบังคับให้ปล่อยวาง รู้เท่า รู้เท่าทัน รู้ตามเป็นจริงอันนั้นก็เป็นเพียง **"สักแต่ว่า ผ่าน ผ่านไปผ่านมา" ธรรมดาเท่านั้น**

"ทุกขัง นิจจัง อนัตตา" มีอยู่ ทุอาการของขันธ์ **"รูป เวทนาสัญญาสังขาร วิญญาณ"** เป็นกอง "ไตรลักษณ์" **เขา** เป็นความจริงโดยสมบูรณ์อยู่แล้วตามความจริงของตน เรา อย่าไปยึด อย่าไปสำคัญ อย่าไปปักปันเขตแดงเอาว่า นั้นเป็นเรา นี้เป็นของเรา เราก็สบาย."

จิตบริสุทธิ์

๖

ท่านที่ถึงการฟังธรรมเป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ คือท่านนักปฏิบัติ ซึ่งเคยฟังการอบรมจากครูอาจารย์มา และฟังธรรมด้านปฏิบัติ ไม่ใช่ฟังธรรมทั่ว ๆ ไป เพราะขณะที่นั่งฟังนั้นเป็นภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ยิ่งกว่าการปฏิบัติโดยลำพังตนเอง เพราะเกี่ยวกับธรรมะที่ท่านแสดง เข้าไปสัมผัสภายในใจเป็นลำดับ ๆ ใจรับทราบ และทราบทั้งความหมายด้วยไปในตัว จิตที่รับกระแสแห่งธรรม ที่ท่านแสดงไปไม่ขาดวรรคขาดตอนนั้น ย่อมทำให้จิตลืมความคิดต่าง ๆ ซึ่งเคยคิดโดยปกติของจิต จนกลายเป็นความเพลินต่อธรรม และเป็นความสงบลงไปได้

แม้ผู้ที่ยังไม่เคยฟังการอบรมเลย เวลานั่งภาวนาฟัง ก็เกิดความสงบได้สำหรับผู้ที่เคยอยู่แล้วนั้น ก็เป็นอีกแง่หนึ่ง **การนั่งปฏิบัติกรรมฐานในขณะฟังธรรม จึงเป็นภาคปฏิบัติอันดับหนึ่งของการปฏิบัติทั้งหลาย** เพราะเราไม่ได้ปรุงได้แต่ง ท่านปรุงท่านแต่งให้เสร็จ เนื้ออรรถเนื้อธรรมท่านแสดงเข้าไปสัมผัส ซึมซาบถึงจิตใจ ให้เกิดความซาบซึ้ง ให้เกิดความสงบเย็นใจลงโดย

ลำดับ **ถ้าจิตเกี่ยวกับสมาธิ** ก็สงบได้อย่างรวดเร็วและง่ายกว่าที่เราบังคับบัญชาโดยลำพังที่ภาวนาเพียงคนเดียว **ถ้าเป็นด้านปัญญา** ท่านอธิบายไปในแง่ใด ปัญญาก็ตามท่าน คือ ขยับตามท่านเรื่อย ๆ เพลินไปตามนั้นเหมือนกับท่านพาบุกเบิกและท่านบุกเบิกให้เราก็ติดต้อยตามหลังท่านไปเพราะฉะนั้น ครั้งพุทธกาล เวลาพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม พุทธบริษัทจึงสำเร็จมรรคผลกันมาก การแสดงธรรมจึงเป็นพื้นฐานมาโดยลำดับจนถึงพระปฏิบัติในสมัยปัจจุบัน ที่เกี่ยวกับการฟังเทศน์

ครั้งพุทธกาล ฟังเทศน์จากพระพุทธเจ้า เพราะคำว่า "ศาสดา" แล้วก็พร้อมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ปฏิบัติและฟังธรรมอยู่ในขณะนั้น เป็นผู้มีภูมิจิตภูมิธรรมเหลื่อมล้ำต่ำสูงต่างกัน การฟังเทศน์จึงต้องได้รับประโยชน์ในขณะที่ฟังต่าง ๆ กันไปบางท่านที่มีอุปนิสัยสามารถ ที่ท่านเรียกว่า"อุคคติตัญญู วิปปตินัญญู" คือ ผู้ที่จะสามารถรู้ได้อย่างรวดเร็ว และรองกันลงมา เวลาฟังธรรมจากพระโอษฐ์ ท่านก็สามารถบรรลุธรรมได้ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง แม้ในขณะนั้นยังไม่สำเร็จหรือยังไม่ผ่านกันเป็นการเขยิบขั้นภูมิขึ้นไป ฟังครั้งนี้ขยับขึ้นไป ฟังครั้งนั้นขยับขึ้นไป หลายครั้งหลายหนก็ทะลุไปได้

พระมีจำนวนเท่าไรที่ฟังเทศน์นั้น ล้วนแต่ผู้ปฏิบัติ ผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมอย่างยิ่งอยู่แล้ว ไม่เหมือนกับสมัยปัจจุบันเรานี้ ซึ่งผู้เทศน์ก็รู้สึกจะเทศน์พอเป็นพิธี ผู้ฟังก็ฟังพอเป็นพิธี จึงกลายเป็นเทศน์เป็นพิธี ฟังเป็นพิธีศาสนาเป็นพิธี **ธรรมจึงกลายเป็นโลกไปเสีย** หรือกลายเป็น "ธรรมพิธี" ไปตามโลกที่พาให้เป็นไป

ทางภาคปฏิบัติ ผู้ที่จะแสดงอรรถธรรมตามหลักความจริงที่ได้ปฏิบัติและรู้เห็นมานั้นให้ฟังก็มีจำนวนน้อย ไม่เหมือนครั้งพุทธกาล ซึ่งมีสาวกมากมายที่ได้สำเร็จไปโดยสมบูรณ์แล้ว การฟังธรรมจากสาวกทั้งหลายในครั้งพุทธกาลจึงฟังได้อย่างสะดวกและเป็นอรรถเป็นธรรมจริง ๆเพราะผู้รู้ธรรมมีจำนวนมาก และสถานที่ที่บำเพ็ญก็สะดวกสบาย เป็นในป่าในเขาในที่เงียบสงัด

สมัยทุกวันนี้ **ผู้ปฏิบัติที่จะรู้จริงเห็นจริงดังครั้งพุทธกาลก็มีจำนวนน้อย** นอกจากนั้น **ผู้ปฏิบัติที่สนใจต่ออรรถต่อธรรมอย่างจริงจังเหมือนในครั้งนั้นก็มีจำนวนน้อยอีกด้วย** แต่อย่างไรก็ตาม **ผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมฟังอรรถฟังธรรมจากการปฏิบัติของครูอาจารย์ที่ได้ปฏิบัติและรู้เห็นมาด้วยดีนั้น ย่อมมีผลประจักษ์**

โดยลำดับ ตามกำลังความสามารถของผู้ฟังเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล

จะเห็นได้ในขณะที่ท่านอาจารย์มั่นแสดง **เรากำลังปฏิบัติอยู่ในจุดใดหรือ มีข้อข้องใจอยู่ในจุดใด** ขณะที่ฟังไปโดยลำดับ ก็**เพลินไป** เป็นผลเป็นประโยชน์ในขณะนั้นโดยลำดับ **พอการแสดงธรรมจวนจะถึงจุดนั้น จิตจะจ่อทันที** เพราะนั้นเป็นปัญหาที่เรายังไม่สามารถจะแก้ให้ทะลุปรุโปร่งไปได้โดยลำพังตัวเอง ขณะที่ฟังก็รอท่าน พอถึงจุดนั้นท่านจะว่าอย่างไรอุบายท่านจะแก้จุดนี้ท่านจะแก้อย่างไร **จิตจ่ออยู่ตรงนั้น**

พอท่านอธิบายไปถึงจุดนั้น ท่านก็แสดงผ่ายไปด้วยอุบายที่ท่านเคยรู้เคยเห็นมาแล้ว เราก็ได้คติขึ้นมาทันทีคือเข้าใจในจุดนั้นทันที เป็นอันว่าท่านช่วยแก้ในจุดนี้ผ่านไปได้จุดหนึ่ง จากนั้นก็ปฏิบัติโดยลำดับ ตามธรรมดาของขั้นปัญญานี้จะมีความข้องใจในธรรมแง่ต่าง ๆ อยู่เรื่อย **ความข้องใจอยู่ที่จุดไหน นั้นแลคือจุดที่ทำงานซึ่งปัญญาจะต้องพินิจพิจารณาคลี่คลายปัญหาธรรมอยู่ที่จุดนั้นจนกว่าจะข้าใจและผ่านไปได้ขณะฟังธรรม เป็นการแก้กิเลสไปในตัว** ของผู้ปฏิบัติ ได้มาก ได้น้อย หากได้ไปเรื่อย ๆ ครั้ง

นั้นครั้งนี้ หลายครั้งหลายหนก็ผ่านไปได้ เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล แม้จะช้าเร็วต่างกันอยู่บ้าง ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ปฏิบัติที่จะรู้จะเห็น

ในครั้งพุทธกาล ท่านมุ่งต่อการถอดถอนกิเลสโดยฝ่ายเดียว หรือจะพูดเป็นเปอร์เซ็นต์ ก็เรียกว่า ๙๐% เป็นผู้มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น บวชพอเป็นพิธี หรืออะไรอย่างนี้ รู้สึกจะไม่ค่อยมีในครั้งนั้น ต่อมาก็ค่อยเลือนลาง ค่อยจางไปเป็นธรรมดา

การฟังเทศน์ทางภาคปฏิบัติ คือ นั่งฟังอยู่ในขณะที่ท่านกำลังแสดงธรรมนั้น มันเป็นความเพลิดเพลินภายในจิตใจของผู้ฟังแต่ละท่าน ๆ ที่ต่างองค์หรือต่างคนต่างสนใจ จึงไม่มีกำหนดไม่สำคัญกับเวล่ำเวลาว่าท่านเทศน์นานหรือไม่นาน ๒-๓-๔ ชั่วโมง ก็ไม่ได้คำนึงถึง มีแต่สติกับความรู้สนใจ แม้ที่สุดร่างกายไม่ทราบว่ามันเจ็บมันปวดหรือไม่ ก็มันไม่ปรากฏนี่

มีแต่ความรู้เด่นในขณะที่ฟัง ท่านว่าอะไร ความรู้ก็ทราบความหมายไปโดยลำดับ ๆ ความทราบความหมายแห่งธรรมทั้งหลายนั้นแล เป็นความเพลิดเพลินของจิตในขณะฟัง นอกจากนั้น จุดใดที่เรากำลังสงสัย เวลาท่านเทศน์ไปในจุดนั้น ก็

เกิดความเข้าใจขึ้นมา นี่เรียกว่าได้ผลจากการฟังธรรมเป็นพิเศษ นอกจากได้ผลเป็นความสงบเย็นใจ หรือได้ผลเป็นความคล่องแคล่วของจิต ที่ขยับตามท่านด้วยปัญญา ยังได้ผลในขณะที่เรายังสงสัยอยู่ด้วย พอท่านแสดงผ่านไป เราก็เข้าใจและผ่านไปได้จากจุดนั้น จากนั้นก็ออกไปบำเพ็ญอยู่โดยลำพังตนเอง

เมื่อได้รับการอบรมจากท่านแล้ว ต่างองค์ต่างหาที่หลบซ่อนบำเพ็ญโดยลำพัง ผู้ใดอยู่ในภูมิใดก็เร่งในภูมินั้น เช่น **ภูมิสมาธิ** ที่ยังไม่มีความแน่นหนามั่นคงพอ ก็เร่งเข้า **ส่วนปัญญา** พิจารณาไปตามกาลที่เห็นสมควรโดยลำดับ เช่นเดียวกัน **ผู้อยู่ในขั้นปัญญาล้วน ๆ** ก็พิจารณาในด้านปัญญาฟังเทศน์ก็ด้วยปัญญาติดตามท่าน ซึ่งเป็นการทำงานเพื่อการแก้กิเลส การถอดถอนกิเลสในขณะฟังธรรมฟังเทศน์ในหลักธรรมชาติ แก้กิเลสไปในตัวตามขณะที่พิจารณาไป เป็นความเพลิดเพลินในงานของตน ผลของงานที่เกิดขึ้นแต่ละชิ้นละอันนี้เกิดขึ้นจากการแก้กิเลสได้ทั้งนั้น

ความเพลิดเพลินในธรรมจึงเป็นความเพลิดเพลินที่แปลกประหลาดเพลินไม่อิ่มไม่พอ เพลินแล้วไม่มีความโศกเศร้าเคลือบ

แฝงมาตามหลังเหมือนกับความเพลินในสิ่งทั้งหลาย ! จิตใจ ถ้าฟังธรรมทางด้านปฏิบัติเข้าใจ ก็แสดงว่าฐานของจิตมีพอสมควรแล้ว ตามธรรมดาถ้าไม่มีฐานของจิต ไม่มีอะไรเลย ฟังธรรมด้านปฏิบัติจะเข้าใจได้ยาก

แม้แต่อาจารย์เอง ก็เคยฟังเทศน์ท่านอาจารย์มั่น เมื่อไปถึงท่านทีแรกฟังไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไรเลย เวลาท่านเทศน์ถึงเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เรื่องกิเลสการถอดถอนกิเลสด้วยวิธีใด ๆ อาการใด ฟังไม่เข้าใจ เพราะฐานของจิต

เราไม่มี มีแต่ความฟุ้งซ่านรำคาญโดยฝ่ายเดียว แต่เมื่อจิตได้รับการอบรมและฟังเทศน์ไปโดยลำดับจนใจพอมีความสงบบ้างแล้ว จึงเกิดความเข้าใจและซาบซึ้งกระทั่งจิตมีฐานแห่งความสงบแล้ว ยิ่งไพเราะเพราะพริ้ง ซาบซึ้งจิตใจตลอดเวลาในการฟังจากนั้นก็ยิ่งมีความดูดดื่ม หิวกระหาย อยากฟังท่านเทศน์อยู่ตลอดเวลา

ท่านเทศน์ละเอียดลออ และเทศน์ธรรมขั้นสูงเท่าไร แม้ตนจะยังไม่เข้าใจในธรรมขั้นนั้น แต่จิตก็เพลิดเพลินไปตามประหนึ่งมือจะเอื้อมถึงพระนิพพานอยู่แล้วในขณะที่ท่านเทศน์

เป็นความเพลิดเพลิน วาดภาพพจน์ไปตาม รู้สึกว่ารื่นเริงภายในจิตใจอย่างยอกไม่ถูก พอท่านเทศน์จบลง ก็เหมือนเอากระทะมาครอบหัวนี่แหละ มองไม่เห็นอรรถธรรมที่ท่านแสดงไปแล้วนั่นเลย พยายามบึกบึนตะเกียกตะกายไปตามกำลังความสามารถของตน นี่เวลาฟังธรรมฝ่ายปฏิบัติไม่เข้าใจ มันเป็นอย่างนั้น

ใจคนเรา เวลาโง่ มันก็เหมือนจะไม่ฉลาด **เวลามันหลง** ก็เหมือนจะไม่รู้เลย **เวลาทุกข์** ก็เหมือนจะไม่มีสุขอยู่ภายในตัวเลยคนทั้งคน จิตทั้งดวงไม่มีสาระอะไรเลย เหมือนกับถ่านเพลิง ถ้าพูดถึงร้อน มันก็ร้อนเหมือนถ่านเพลิง พูดถึงดำ มันดำเหมือนถ่านเพลิงที่ไม่มีไฟ แต่เพราะการชำระการบำเพ็ญอยู่โดยสม่ำเสมอและค่อยขัดเกลากันไปเรื่อย ๆ ใจค่อยผ่องใสขึ้นมา ผ่องใสขึ้นมาความรู้ก็เกิดขึ้น ความฉลาดก็มาพร้อมกัน ความสุขก็มาพร้อมกันกับความผ่องใส ใจก็เบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใส มองดูใจเรารู้สึกว่ามีคุณค่าขึ้นโดยลำดับ จนกลายเป็นความอัศจรรย์ขึ้นภายในจิตใจของตนก็มี

เมื่อปฏิบัติเข้ามากๆ อะไร ๆ ก็พิจารณาไปหมดเรื่องโลกธาตุกว้างแคบมากน้อยเพียงไร พิจารณาไปหมด ปล่อยวางไปโดย

ลำดับ ด้วยการเข้าใจแล้วเข้าใจแล้ว ผลสุดท้าย แม้แต่เรื่องธาตุเรื่องขันธ์ ก็สักแต่ว่าธาตุว่าขันธ์ พิจารณาลงไป **อะไรก็เป็นชิ้นเป็นอันเช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายที่อยู่ภายนอกกายเรา มันตกอยู่ในกฎแห่ง "ไตรลักษณ์" เช่นเดียวกัน จนเข้าใจเรื่องภายในคือส่วนร่างกายได้อย่างชัดเจน เหมือนสิ่งภายนอก ใจก็ยิ่งมีความสว่างไสว เลยจากผ่องใสขึ้นไป เป็นความสว่างไสว**

ร่างกายเราแต่ก่อนเหมือนกับภูเขาทึบทั้งลูกนั้นแหละ แต่เวลาจิตใจมีความผ่องใส มีความสว่างไสวแล้วมันแทงทะลุไปได้หมด ร่างกายเหมือนไม่มี มีก็เป็นเงา ๆ เท่านั้น เพราะอำนาจแห่งความรู้ อำนาจแห่งความสว่างที่ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดภายในใจเป็นประจำอยู่ภายในร่างอันนี้ มองอะไรก็สว่างไปหมด เพราะจิตสว่าง **นั่นแหละตอนมีความอัศจรรย์นั่งอยู่ที่ไหนก็ภูมิใจตัวเองอัศจรรย์ตัวเอง คือ อัศจรรย์จิตดวงนั้นว่ามีจิตดวงเดียวนี้แหละอัศจรรย์และเด่นอยู่ในร่างนี้**

ในขั้นเริ่มแรกเป็นอย่างหนึ่ง แล้วต่อมา ต่อมา เป็นอีกอย่างหนึ่ง ใจค่อยเปลี่ยนสภาพมาเรื่อย ๆ ด้วยการซักฟอก การปฏิบัติ

การบำรุงรักษาจนกระทั่งถึงขั้นมีความสว่างไสว เกิดความ**อัศจรรย์ภายในตัวเอง !**

งานที่จิตขั้นนี้พิจารณา ก็มีแต่เรื่องขันธ์เท่านั้น ไม่มีเรื่องอื่นใด แม้แต่รูปซึ่งเคยพิจารณามาจริง ๆ เป็นการเป็นงานแต่ก่อนก็ปล่อยวาง พอถึงขั้นปล่อยแล้ว รูปขันธ์ ใจก็ปล่อยวาง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ขันธ์**แต่ละอย่าง ละอย่าง ก็ปล่อยวาง ด้วยการพิจารณารู้ได้** เช่นเดียวกับรูปขันธ์หรือสภาวธรรมทั่วไปไม่ได้นอกเหนือไปจากวิสัยของสติปัญญาที่สามารถอาจรู้ได้ด้วยการบำเพ็ญอยู่เสมอนี้เลย

รูปขันธ์ รู้ได้ ปล่อยได้ เวทนาขันธ์ก็รู้ได้ **เวทนาขันธ์นี่หมายถึงเวทนาที่เกิดขึ้นภายในขันธ์ ก็เข้าใจ** สัญญาขันธ์ก็เข้าใจ สังขารขันธ์ก็เข้าใจ**ขันธ์เหล่านี้จะละเอียดโดยลำดับ จนกระทั่งรวมเข้าไปสู่จิตอันเดียว** รูปอันหยาบก็รู้เท่า เวทนาอันหยาบเกี่ยวกับร่างกายก็รู้เท่า สัญญาที่หมายหยาบ ๆ ก็รู้เท่า สังขารที่เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ก็รู้เท่าวิญญาณรับทราบสิ่งภายนอกก็รู้เท่า รู้เท่าโดยลำดับ **อาการของขันธ์ อาการของกิเลส ที่เกี่ยวเนื่องกันก็หดตัวเข้าไป เหลือแต่จิตดวงเดียว**

จิตดวงเดียวก็ต้องอาศัยอารมณ์คือสังขาร ความปรุงสัญญา ที่แย๊บออกมาหมายนั่นแหละ เป็นงานของจิต ในขั้นนี้การพิจารณาก็ต้องหันเข้าไปสู่จิตดวงที่ผ่องใส ดวงที่สง่าผ่าเผยนั้นแหละ สังเกต สอดรู้ อาการของจิตที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ปรุงดี ปรุงชั่ว ปานกลาง ก็ดับไปทั้งสิ้น ดับไปแล้วไปอยู่ที่ไหน ?

นี่คือความค้นคว้า ความทดสอบหรือความสังเกตของจิตเพื่อหาต้นเหตุของมันว่าเกิดที่ตรงไหน มีเท่านี้ ที่เป็นงานของจิตขึ้นนี้ ! นอกนั้นจิตรู้เท่า ปล่อยวางหมดแล้ว ไม่มีความหมายอะไรทั้งสิ้น เพราะจิตเข้าใจแล้วและปล่อยวางแล้วจะเอาความหมายมาจากไหน จิตเป็นผู้ให้ความหมายว่านั่นดี นี่ชั่ว เมื่อจิตทราบชัด ทั้งสิ่งนั้นแหละ ทั้งความหมายที่หลอกลวงตัวเองแล้วจิตย่อมถอยตัวเข้ามา แม้ที่สุดในเรื่องของขันธ์ ๕ ภายในตัวก็ยังถอยและปล่อยวางได้ เหลือแต่ความรู้ที่ผ่องใส ที่สว่างไสวอยู่ภายในใจกายทั้งกายก็เหมือนไม่มี มีแต่ความรู้นี้ครอบไปหมดและสว่างไสวอยู่ภายในทั้งกลางวันกลางคืน ยืนเดินนั่งนอน ทุกอิริยาบถมีความสว่างไสวอยู่เป็นประจำ

แต่ความสว่างไสวอันนี้ก็เคยอธิบายให้ฟังแล้ว เราไม่ราบว่าความ**สว่างอันนี้คืออะไร** เพราะไม่เคยเห็น ไม่เคยพบ ตั้งแต่วันเกิดมา ว่ายังงั้นเลย ! มันถึงใจดี แล้วทำไมจะไม่หลง ไม่ติดคนเรา ! ทำไมจะไม่ชอบ ทำไมจะไม่รัก ไม่สงวน ! ความไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้ ทำไม่จะไม่ว่าเป็นของมีค่ามีราคา ทำไมจะไม่ว่าเป็นของอัศจรรย์ ต้องว่าด้วยกันทั้งนั้นแล ! เพราะไม่เคยเห็นอันใดที่จะอัศจรรย์ยิ่งกว่าธรรมชาติอันนี้ ในบรรดาที่เคยผ่านมาแล้ว เพราะฉะนั้นจิตจึงติดได้

แต่เมื่อติดไปนานๆ เรื่องของโลกมันเป็นอนิจจัง เพราะอันนี้มันเป็นสมมุตินี่ ! **สมมุติมันก็ต้องอยู่ในกฎ "อนิจจัง"** เมื่ออยู่ไปนาน ๆ มองกันไปนาน ๆ ชมกันไปนาน ๆ รักสงวนกันไปนาน ๆ ชอบใจกันไปนาน ๆ สังเกตกันไปนานๆ **มันก็ทำให้มีแง่คิดได้ !**

สิ่งที่จะให้มีแง่คิดก็คือ ความรัก สงวน ไม่ให้มีอะไรมาแตะต้องจิตดวงนี้เลย บางที่ยังมีปรากฏเป็นความเฉา ๆ ขึ้นมานิด ๆ ให้รู้ **ทำให้สงสัยว่าจิตนี่มันเฉาขึ้นมาได้อย่างไร ?**ทำให้เป็นข้อคิด ข้อกังวล ขึ้นมาตามขึ้นของจิต แม้จะไม่มีมากก็ตาม แต่นี่ก็ชิงตำหนิ

และ**เป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข-เวทนาอย่างละเอียดขึ้นมาจากจุดที่เฉา นิด ๆ นี่ก็เป็นเวทนาของจิต ไม่ใช่เวทนาของกาย !**

อยู่เฉย ๆ ร่างกายไม่เจ็บไม่ป่วย **เวทนาของจิตแสดงเป็นความสุข**รื่นเริงภายในจิตดวงนี้ขึ้นมา ก็เป็นสุขเวทนา เวลาจิตมีความเศร้าหมองบ้างเล็กน้อยตามขั้นละเอียดของจิต ก็เกิดความไม่สบายขึ้นมา ความไม่สบายแม้ไม่มาก ก็เป็นทุกขเวทนาอันละเอียดขึ้นมาอยู่นั่นแล **ถ้าเราสังเกตด้วยสติปัญญาก็ทราบ นี่เป็นสมมุติที่จะต้องย้อนกลับมาพิจารณาจุดนี้** ว่าทำไมมันถึงเฉา ทั้ง ๆ ที่พยายามรักษาอยู่ทำไมถึงเฉาได้ เป็นเพราะเหตุใดถึงเฉา

ธรรมชาตินี้เป็นที่แน่ใจแล้วหรือว่า ใส **แล้วทำไมเศร้าได้ ?** เพียงปรากฏนิดหนึ่ง ก็ให้เห็นประจักษ์หลักฐาน แสดงว่า**นี่ไม่ใช่ของเที่ยง**ไม่ใช่ของแน่นอนพอให้ตายใจได้

นั่นแหละ ! ทีนี้สติปัญญาถึงจะปักเข้าไปตรงนั้นว่า นี่มันเป็นอะไรแน่มันถึงเป็นอย่างนี้ ทีนี้ก็แสดงว่า ไม่แน่ใจหรือไม่ไว้ใจกับความสว่างไสวความอัศจรรย์อันนั้น จึงต้องพิสูจน์อีกทีหนึ่ง เพราะมันไม่มีที่จะพิจารณาเนื่องจากมันหมดสิ่งที่ควรจะพิจารณา

ทีนี้ **พอจ่อสติปัญญาเข้าไปตรงนั้น** กำหนดว่ามันเป็นอะไรต่ออะไรกันแน่ กำหนดดูเข้าไป ดูเข้าไป **การดูของสติปัญญาขั้นนี้ดูจริง ๆ** ไม่ได้มีความเผลอ ความพลั้งพลาดไปไหนเลย ดูอะไรเป็นการเป็นงานจริง ๆทำเป็นทำ กำหนดอะไรเป็นอันนั้น เต็มไปด้วยความจงใจ เต็มไปด้วยสติปัญญารอบตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อนำมาใช้ในจุดนี้ ทำไมจะไม่ได้ผลอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นขั้นของสติปัญญา "อัตโนมัติ" แล้ว ใช้งานในทางใดได้ผลอย่างรวดเร็วทันใจ เมื่อใช้งานในจุนี้ทำไม่จะไม่ได้ผล !

ประการสำคัญก็คือ ความไม่แน่ใจที่เกิดขึ้นทำให้สงสัย จึงต้องใช้สติปัญญาพิจารณาจดจ่อดู สังเกตดูมันเป็นอะไรแน่อันนี้ นี่แสดงว่าจุดนั้นเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณาขึ้นแล้ว หรือเป็นสภาวธรรมอันหนึ่งที่จะต้องพิจารณา เช่นเดียวกับสภาวธรรมทั่วไป พอพิจารณาลงไปเท่านั้น ไม่นานอะไรเลย เพราะมันคอยจะทลายไปอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงว่าเราโง่เฉย ๆ **พอกำหนดเข้าไป ก็ไอ้เรื่องที่ว่าเป็นอัศจรรย์นั้นมันก็สลายลงไปทันที คำว่า"อัศจรรย์" อันนั้นก็หมดไป ! ความที่ว่า "เศร้าหมอง ผ่องใส ก็หมดลงไปพร้อม ๆ กันกับธรรมชาตินั้นที่สลายตัวลงไป นั่นคือขั้นสุดยอด**

แห่งสมมุติขั้นสุดยอดแห่งกิเลส แห่งอาสวะ ท่านเรียกว่า "อวิชชา"

นี่แลคือ"อวิชชา"แท้อยู่ตรงนี้เอง ! ไม่มีอันใดเป็น "อวิชชา" ยิ่งกว่าอันนี้ เป็นของละเอียดลออมากทีเดียว จนถึงขนาดต้องหลงมันไปได้ ลืมตัวไปได้ เผลอไปได้ ยึดมั่นมันได้แบบหน้าด้าน ไม่รู้จักอายตัวเองเลย ทั้งที่ว่าตนฉลาดเฉลียวปราดเปรียว

เมื่อความอัศจรรย์ของสมมุติอันนี้สลายลงไปแล้ว ส่งที่เป็นวิมุตติไม่ต้องถามว่าจะอัศจรรย์เหนืออันนี้สักเท่าใด !

ศาสดาของโลกเป็นผู้เหนือโลก เป็นผู้ประเสริฐสุด พระสาวกอรหัตอรหันต์ท่านประเสริฐสุด เพราะจิตดวงที่บริสุทธิ์ ซึ่งพ้นจากเครื่องหุ้มห่อที่มีความสว่างไสวหรือความผ่องใส นี่เป็นตัวการสำคัญ !

เมื่ออันนี้สลายไปแล้ว ธรรมชาติที่อัศจรรย์เหนือโลกสมมุติก็แสดงตัวขึ้นมาอย่างเต็มดวง นั้นแลความประเสริฐของท่าน ท่านประเสริฐที่ตรงนั้น นั้นจึงเป็นความประเสริฐแท้ โดยไม่ต้องระวังรักษา ไม่ต้องเป็นกังวล ไม่ต้องปิด ไม่ต้องสงวน ไม่ต้องรักษา ไม่เหมือนความสว่างไสวซึ่งเปรียบเหมือนมูตรคูถนี้ ซึ่ง

ต้องรักษา เป็นความกังวลอยู่ตลอดเวลา คือกังวลตามขั้นของจิต แม้ไม่มากก็มีให้ปรากฏ สุขเวทนาก็มีอยู่ที่นั่น **เพราะมันเป็นขั้นของสมมุติ สมมุติกับสมมุติก็เข้าถึงกันได้ พอสมมุติอันละเอียดนี้สลายลงไปหมดแล้ว ก็ไม่มีอะไรปรากฏ !**

ฉะนั้น พระอรหันต์ท่าน จะเสวยสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอุเบกขาเวทนาในจิต เหมือนอย่างที่เคยเสวยมาแล้วในคราวยังไม่สิ้นกิเลสอาสวะนั้น เป็นไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ**ธรรมชาติที่เหนือสมมุติทั้งปวงนั้นเป็นเครื่องยืนยันในตัวเอง** เวทนาเหล่านี้เป็นเรื่องของ "สมมุติ" ทั้งมวล **เมื่อจิตดวงนี้พ้นจากสมมุติแล้ว จะเป็นเวทนาเหมือนอย่างจิต ทั่ว ๆ ไปไม่ได้**และมีข้อหนึ่งที่แสดงในหลักธรรมว่า **"นิพพานัง ปรางสุขัง" พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ความสุขของพระนิพพานนั้น ไม่ใช่ความสุขอย่างโลก ๆ** ซึ่งเกิดแล้วดับไป เกิดแล้วหายไป แต่เป็นความสุขที่มีอยู่ดั้งเดิมกับธรรมชาติแห่งจิตที่บริสุทธิ์แล้วเท่านั้น **จึงไม่จัดว่าเป็น "เวทนา" ถ้าเป็นเวทนา ก็ต้องเป็น "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" ไปด้วยกัน อันนั้นไม่เป็นเวทนา จึงไม่มีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ใด ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องได้ จิตที่พ้นจากสมมุติเป็นอย่างนี้**

นี่แหละที่พระพุทธเจ้าท่านประเสริฐ ท่านประเสริฐในที่นี้เอง แล้วนำธรรมออกจากธรรมชาตินี้มาสั่งสอนโลก ไม่ได้ออกจากสิ่งใด **ออกจากความบริสุทธิ์นี้เท่านั้น การแสดงธรรมออกมาจึงเป็นธรรมของจริงเต็มส่วน**ถ้าพูดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ ๑๐๐% เลย แสดงธรรมออกสอนโลก ต้องเป็นความจริง ๑๐๐% นี่แล **ผู้รู้จริงเห็นจริง นำธรรมออกมาสอนโลก จะผิดที่ตรงไหนตนเป็นผู้ปฏิบัติมาเอง ทั้งวิธีปฏิบัติก็รู้ และผลก็ได้รับอย่างประจักษ์ใจเมื่อนำออก ทั้งเหตุทั้งผลมาแสดงแก่โลก จะผิดไปไหน**

ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลกได้ผลเป็นที่พึงพอใจมากมาย ยิ่งกว่าพระสาวกทั้งหลาย เป็นเพราะเหตุนี้แล เพราะพระพุทธเจ้า **เป็นพุทธวิสัย**มีอุบายวิธีต่าง ๆ ที่สั่งสอนโลกได้ลึกซึ้งกว้างขวางมากมาย

ส่วนสาวกท่านก็มีความสามารถรองลงไปจากพระพุทธเจ้าเพราะรู้จริง เห็นจริงเหมือนกัน เป็นแต่เพียงไม่กว้างขวางเหมือนพระพุทธเจ้าเพราะเป็น "สาวกวิสัย" เป็นวิสัยของสาวก

ฝ่ายหนึ่งเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า ต้องผิดกันเป็นธรรมดาแม้จะถึงความบริสุทธิ์ด้วยกันก็ตาม ความสามารถที่จะนำธรรมใน

แง่ต่าง ๆ ออกมาสอนโลก ต้องพร้อมด้วยสติปัญญา ความฉลาดสามารถตามวิสัยของผู้นั้น ๆ ตลอดถึงครูอาจารย์ของเรา

ยกตัวอย่างเช่น **ท่านอาจารย์มั่น** เป็นต้น **การแสดงธรรมทางด้านปฏิบัติไม่มีใครเทียบเท่าที่ผ่านมา ความฉลาดแหลมคมการแสดงออกในแง่ต่าง ๆ ของธรรม ทันกับผู้ฟัง คือ ทันกับกิเลสของผู้มาศึกษาอบรมนั่นแล**เพราะฉะนั้น กิเลสจึงต้องหลุดลอยไปเรื่อย ๆ จากการสดับฟังกับท่าน นี่!การแสดงออกผิดกันอย่างนี้ เพราะผู้หนึ่งรู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ พูดออกมาจากความจริง ผู้ฟังก็เข้าใจได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เข้าใจตามาหลักความจริงไม่ผิดเพี้ยน ไม่ใช่แสดงแบบ งู ๆ ปลา ๆ เหมือนกับพวกเราทั้งหลายสั่งสอนกันเจ้าของปฏิบัติมาพอลุ่ม ๆ ดอน ๆ งู ๆ ปลา ๆ สั่งสอนคนอื่น จะเอาจริงเอาจังมาจากไหน เพราะเจ้าของหาความจริงไม่ได้ สั่งสอนคนก็จริงไม่ได้ซี เลยต้องเอางู ๆ ปลา ๆ ออกช่วยพอรอดตัว ผู้ฟังก็ฟังงู ๆ ปลา ๆ รู้ก็ งู ๆ ปลา ๆ เลยมีแต่ "งู ๆ ปลา ๆ" เต็มศาสนาเต็มผู้ปฏิบัติศาสนา

เพราะฉะนั้น ผู้เริ่มปฏิบัติ ทีแรกจะงูจะปลาก็งูก็ปลาไปก่อน แต่เอาให้เห็นชัด ปลาก็ปลาจริง ประจักษ์กับใจของเราซิ คือ

จะเป็นธรรมขั้นใด ก็ให้รู้ประจักษ์กับใจเรา เพราะ **ธรรมเป็น "สันทิฏฐิโก" พระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด ผู้ปฏิบัติจะพึงรู้เอง เห็นเองด้วยกันทุกคน ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชายเพศใด วัยใดก็ตาม** เพราะ **"สัจธรรม" มีเหมือนกันนี่ ไม่นิยมว่านักบวชหรือฆราวาสว่าหญิงว่าชาย ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ ธรรมเป็นของกลาง** ส่วนเพศนั้น ท่านพูดไว้ตามขั้นตามภูมิ

เพื่อประกาศว่า **ผู้นั้นเป็นเพศ "นักรบ"** พูดง่าย ๆ **"เพศนักบวช"** เว้นจากกิจการบ้านเมืองทั้งหมดแล้วไม่ไปเกี่ยวข้อง **มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงโดยถ่ายเดียว** แต่เมื่อเข้าสงครามแล้ว ไปนอนเฉย ๆก็ให้เขาเอาปืนแหย่เอาตายได้เหมือนกัน นี่ นักบวช แล้วไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ จะว่าเข้าสงครามอะไรกัน ! ให้กิเลสมันแทงเอา แทงเอา ตาย พินาศฉิบหาย มันจะผิดแปลกอะไรกับฆราวาสผู้ไม่สนใจธรรม ดีไม่ดีสู้เขาไม่ได้**การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างหนึ่ง การรักษาสิกขาบทวินัยตามเพศของตนนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง มันคนละอย่าง !**

ส่วนกิเลสล่ะ ไม่ว่าหญิงว่าชาย ไม่ว่านักบวช ฆราวาส มีได้ด้วยกันและแก้ได้ด้วยกัน ถ้าจะแก้นั่นแหละ การแสดงธรรม

และฟังธรรมในครั้งพุทธกาลจึงผิดกันมากมายกับสมัยที่สุกเอาเผากิน และเอากิเลสเป็นเหตุผลอรรถธรรม ไม่สนใจต่อความจริง ถ้าเป็นธรรมแล้วคัดค้าน ถ้าเป็นกิเลสแล้วยอมจำนน !

จากนั้นก็คือ **ครูอาจารย์ที่รู้จริงเห็นจริง เพราะปฏิบัติจริงแสดงธรรมผู้ฟังถึงใจซาบซึ้ง และยังเป็นเชื้อหนุนกำลังใจเราให้มีแก่ใจประพฤติปฏิบัติตามอีกด้วย เพราะอำนาจแห่งความเชื่อความเลื่อมใส ความถึงจิตถึงใจจากการฟังเทศน์ของท่านเป็นหลักสำคัญ**

เราก็เป็นเครือญาติของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ไม่ต้องว่าสมัยโน้นสมัยนี้สมัยโน้นรู้ สมัยนี้ไม่รู้ สมัยโน้นคนปฏิบัติบรรลุมรรคผลนิพพาน สมัยนี้คนไม่บรรลุ เราอย่าไปคิดอย่างนั้น เป็นความเข้าใจผิด เป็นการส่งเสริมกิเลส ไม่ดีเลย

สมัยโน้นท่านก็สอนคนมีกิเลส กิเลสมี ประเภทเดียวกันกับของพวกเรา สมัยนั้นท่านก็สอนคนให้แก้กิเลส เราก็แก้กิเลสเหมือนในสมัยโน้นแก้กิเลสตัวไหน ๆ ก็กิเลสที่มันอยู่ในหัวใจของเรานี่แหละ ซึ่งเหมือนกันกับกิเลสสมัยโน้น แก้ด้วยข้อปฏิบัติเช่นเดียวกันกับข้อปฏิบัติในครั้งโน้น จะผิดกันที่ตรงไหน ? จะมี

กาล มีเวลา มีสถานที่ที่ตรงไหน ไม่มี อยู่ที่ใจเราเองสัจธรรมไม่มีกาลสถานที่ อยู่ที่ใจเราด้วยกัน

สัจธรรมคืออะไร ? ทุกข์ สมุทัย นี้เป็นฝ่ายกีดกั้น มรรคคือข้อปฏิบัตินี้เป็นฝ่ายบุกเบิก นิโรธ เป็นความดับทุกข์ เมื่อบุกเบิกได้เท่าไร ด้วยมรรคนิโรธ ดับทุกข์ไปโดยลำดับ ไม่มีเหลือภายในจิตใจ เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลให้ย่นเข้ามาตรงนี้ เราจะไม่คิดว่า กาลนั้นกาลนี้ เป็นการคิดให้เราท้อถอยนี่เป็นอุบายของกิเลสสั่งสอนเรา เราไม่รู้เท่าทันกิเลสจึงมักคลานตามมันโดยไม่รู้สึกให้เอาธรรมมาเป็นเครื่องมือดังที่สอนไว้ จะไม่มีปัญหา ในครั้งพุทธกาลกับในครั้งนี้เหมือนกัน สำคัญอยู่ที่ผู้ปฏิบัตินี้เท่านั้น อันนี้เป็นที่แน่ใจตามธรรม จึงขอยุติการสอนเพียรเท่านี้

♣♣

"ขั้นสุดยอดแห่งทุกข์ แห่งสมุทัย แห่งธรรม **ก็คือ** ขั้น จิต **ขั้นจิต คืออะไร ? จิตนั้นหมายถึงจิตกับอวิชชา** ที่กลมกลืนกันเป็น **ความผ่องใส** ความสง่าผ่าเผยอย่างยิ่ง **ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้เลย !** คือ **ความรู้ประเภทที่ปล่อยวางจาก "รูป"จาก "นาม"หมดแล้วนี้แล**เป็นความรู้ที่เด่นที่สุด เป็นความรู้ที่อัศจรรย์อย่างมากมายจนเจ้าตัวก็ต้องหลงเพลินต่อความรู้ประเภท**นี้ถือว่า"เป็นของดีอย่างยิ่ง"**มีความรักความสงวนมากไม่มีสิ่งใดจะเทียบเท่าได้เลย ถือว่าอันนี้เลิศประเสริฐกว่าสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น บรรดาที่พิจารณาผ่าน ๆ มา บรรดาที่เคยเจอหรือเคยพบเห็นมา ไม่มีอันใดมีความสง่าผ่าเผยกว่า ไม่มีอันใดที่มีความสว่างกระจ่างแจ้งกว่า เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าจิตดวงนี้ **ท่านว่า "จิตอวิชชา" แท้เป็นอย่างนี้** ต้องทำให้หลงได้แน่นอน ถ้าไม่มีผู้เตือนให้รู้ไว้ก่อน อย่างไรก็ต้องหลงในจุดนี้แน่ ๆ ในบรรดาผู้ปฏิบัติ."

"เข้าถึงจิต...อาทิตตปริยายสูตร **จกฺขุ โสต ฆาน ชิวหา กาย มโน** เอ้าเราพูดย่อ ๆ เบื่อหน่ายในตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่แล้ว เบื่อหน่ายในรูป เสียงกลิ่น รส เครื่องสัมผัส ธรรมารมณ์ และเบื่อหน่ายในจิตอีก นี่ซิมันเข้าถึงจิต เมื่อเบื่อหน่ายในจิตแล้ว มันก็หมด คำว่าเบื่อหน่ายในจิต คือ รู้เห็นเหตุผลภายในจิต รู้ว่าสิ่งที่แทรกอยู่ในจิตนั้นมันเป็นตัวภัยนั่น ถึงขั้นอวิชชาเต็มตัวทีเดียวถ้ายังไม่เข้าถึงจิตก็ยังไม่เข้าถึงอวิชชา

นี่เราก็ถากลงไปที่จุดนั้น กิ่งก้านสาขา "อวิชชา" ที่แตกแขนงออกไปทาง หู ตา จมูก ลิ้น กาย แผ่กระจายออกไปถึง รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสถูกปัญญาฟาดฟันเข้ามาเป็นลำดับ ๆ ไม่มีอะไรเหลือ ยังเหลือแต่แก่นคือจิตดวงเดียวนี่เท่านั้น"

"จิต (ผู้รู้) ไม่ดับ" "ใจแท้ ๆ คือผู้รู้" ผู้นี้ไม่ดับ อะไรเกิดก็รู้ อะไรดับก็รู้ผู้ที่รู้นี้ไม่ดับ ดับแต่สิ่งที่ปรากฏขึ้นดับไปตามเรื่องของเขา เช่น รูป เวทนาสัญญา สังขาร วิญญาณ นี่เป็นสภาวธรรม ท่านว่า "เป็นไตรลักษณ์" คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะมาถือเป็นเรา เป็นของเราได้อย่างไร ถ้าพิจารณาให้ถึงเหตุถึงผล ด้วยสติปัญญาแล้ว ก็ไม่อาจไปยึดถือได้ มันปล่อยวางของมันเอง

การเอาชัยชนะ เอากันที่ตรงนี้ **ชนะตัวเอง ชนะอย่างนี้** มันแสนสุขและชนะอย่างประเสริฐสุด ไม่ต้องกลัวตาย จงพิจารณาอย่างนี้."

"นี่ก็ได้พยายามสอนหมู่สอนเพื่อนจนเต็มเหนี่ยว ผมไม่ได้สงสารผมไม่ได้ห่วงใยผม ยิ่งกว่าห่วงหมู่เพื่อนนะ จงเห็นใจ หมู่เพื่อนนี้ผมเอาใจใส่จริง ๆในจิตของเรา ปฏิพัทธ์ และรักสงวนหมู่เพื่อนมาก ตาก็แหลมหูก็กางรับหมู่เพื่อนตลอดเวลา ไม่ใช่อวดนะ พูดตามเจตนาความรู้สึกของจิต พาให้ตาแหลมตาสอดส่อง หูก็แหลมไปตามกัน อะไร ๆ ก็ดุแล้วดุเล่า ๆ เพราะอันนั้นมันผิดนี่จะเปิดโอกาสให้กิเลสมันเหยียบย่ำทำลายลูกศิษย์เราอยู่ได้ยังไง เราเป็นอาจารย์ก็บอกละซิ นั่นเหมือนกับว่าช่วยตบออก ช่วยตีออก ปิดป้องให้ดีซิ อย่าเปิดตรงนั้น กิเลสจะต่อยตรงนั้น อย่าเปิดตรงนี้ เช่นเดียวกันกับครูสอนลูกศิษย์ฝึกซ้อมมวยกัน ครูต้องเตือนอยู่เสมอ โดยดุตรงนั้นดุตรงนี้ ดุองค์นั้นดุองค์นี้ ก็เหมือนกับอย่าเปิดตรงนั้น ๆ นั่นเอง เพราะไหวพริบปัญญาของเรามันไม่ทันกิเลส เห็นแต่กิเลสมันเหยียบหัว เตะโน้นเตะนี้ ทั้งศอกทั้งเข่า เรากลิ้งไปกลิ้งมายังเพลินหลับครอก ๆ อยู่ได้ ถูกกิเลสเตะเอาขนาดนั้น มันก็น่าโมโหละซิผู้เป็นครูอาจารย์ฝึกอบรมน่ะ อย่าเปิดตรงนั้น ๆ ก็ต้องว่าละซิ ทำไมองค์นั้นเป็นอย่างนั้น ทำไมองค์นี้เป็นอย่างนี้ แน่ะ ก็เหมือนกับว่าอย่าเปิดตรงนั้น ๆ นั่นแล.

"พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า "อัตตาหิ อัตโน นาโถ"**ตนเป็นที่พึ่งของตน ด้วยการกระทำของตัวเอง** "ตุมเหหิ กิจจังอาตัปปัง อักขาตาโร ตถาคตา" **ความเพียรเผากิเลสทั้งหลายให้เร่าร้อน เป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายทำเอง พระตถาคตทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกแนวทางเท่านั้น** นั่น! ฟังซิ จะมานอนใจเพื่อรับดอกเบี้ย รางวัลอยู่เฉย ๆได้หรือ? พระพุทธเจ้าทุก ๆพระองค์ก็ทรงทำเอาเอง พระสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ทำของท่านเอง เมื่อได้รับอุบายแห่งธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว

พระองค์ยื่นแต่เพียงอาวุธให้ต่อสู้ข้าศึกเท่านั้น **อาวุธ** ก็หมายถึง **"ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา"** นี่เอง เป็นเครื่องมือฆ่ากิเลส เป็น **ศัสตราวุธเพื่อฆ่ากิเลส**

การจะนำธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อกิเลสอย่างไรนั้นเป็นอุบายความแยบคายของสติปัญญา กำลังวังชาความสามารถของแต่ละราย ที่จะเข้าสู่สงครามด้วยความอาจหาญชาญชัยด้วยความเฉลียวฉลาดมากน้อยเพียงไรเป็นเรื่องของเรา ตลอดถึงความแพ้ความชนะ

ยิ่งวาระสุดท้าย เราจะหวังพึ่งใครไม่ได้ ต้องพึ่งสติปัญญาของตัวเอง โดยเฉพาะ"

NOTE

NOTE

NOTE

NOTE

NOTE

NOTE

NOTE

ธรรมาวุธ

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน
วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี